

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mustafa Zeki ABUR

YENİ BİR KAMUSAL ALAN OLARAK İNTERNET:
EKŞİ SÖZLÜK’TE AVRUPA BİRLİĞİ TARTIŞMALARI

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mustafa Zeki ABUR

YENİ BİR KAMUSAL ALAN OLARAK İNTERNET:
EKŞİ SÖZLÜK'TE AVRUPA BİRLİĞİ TARTIŞMALARI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ

Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mustafa Zeki ABUR'un bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sami MENCET (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Eda Er ÖZDEN (İmza)

Tez Başlığı: Yeni Bir Kamusal Alan Olarak İnternet: Ekşi Sözlük'te Avrupa Birliği Tartışmaları
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 23/10/2020

Mezuniyet Tarihi : 17/11/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yeni Bir Kamusal Alan Olarak İnternet: Ekşi Sözlük’te Avrupa Birliği Tartışmaları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Mustafa Zeki ABUR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mustafa Zeki ABUR
Öğrenci Numarası	20175251001
Enstitü Ana Bilim Dalı	Gazetecilik
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ
Tez Başlığı	Yeni Bir Kamusal Alan Olarak İnternet: Ekşi Sözlük'te Avrupa Birliği Tartışmaları
Turnitin Ödev Numarası	1446578202

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 131 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 15/11/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %5

alıntılar dahil % 9'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../2020

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Dr. Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ OLARAK İNTERNET

1.1. İnternetin Tanımı ve Tarihçesi	4
1.2. İnternetin Kitle İletişim Aracı Olarak Gelişimi.....	5
1.3. Sosyal Medya ve Tarihsel Gelişim Süreci.....	7
1.4. Sosyal Ağlar	11
1.4.1. Facebook.....	11
1.4.2. Twitter	13
1.4.3. Instagram	15
1.4.4. LinkedIn.....	16
1.4.5. Pinterest	17
1.4.6. Forumlar	17
1.4.7. Bloglar	18
1.4.8. Sözlükler.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

KAMUSAL ALAN

2.1. Kamusal Alan Kavramının Ortaya Çıkışı.....	22
2.2. Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimi	23
2.2.1. Antik Yunan “Polis” Devletleri’nde Kamusal Alan	30
2.2.2. 18. ve 19. Yüzyılda Kamusal Alan.....	33
2.2.3. Osmanlı’da Kamusal Alan.....	36
2.3. Kamusal Alan Modelleri	39
2.3.1. Habermas’ın Kamusal Alan Modeli	39
2.3.2. Hannah Arendt’in Kamusal Alan Modeli.....	42

2.3.3. Negt ve Kluge'nin Kamusal Alan Modeli	44
2.3.4. Richard Sennett'in Kamusal Alan Modeli	46
2.3.5. Hayek ve Rawls'da Kamusal Alan	48
2.3.6. Locke ve Mill'de Kamusal Alan	49
2.4. Kamusal Alanın Tarihsel Dönüşümü	51
2.5. Sosyal Medya'nın Kamusal Alana Dönüşümü ve Sosyal Medya, Kamusal Alan İlişkisi	52
2.6. Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya.....	53
2.7. Türkiye'de Sanal Kamusal Alanlar	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

3.1. Avrupa Birliği.....	57
3.1.1. Avrupa Birliği'nin Kurumları.....	58
3.1.1.1. Avrupa Birliği Konseyi	59
3.1.1.2. Avrupa Komisyonu	59
3.1.1.3. Avrupa Birliği Adalet Divanı	60
3.1.1.4. Avrupa Sayıştayı	60
3.1.1.5. Avrupa Merkez Bankası	61
3.1.2. Avrupa Birliği'nde Yasama ve Karar Alma Süreçleri.....	61
3.1.3. Avrupa Birliği'nde Derinleşme	64
3.1.3.1. Avrupa Tek Senedi (1986-1987)	64
3.1.3.2. Maastricht Antlaşması (1992-1993)	65
3.1.3.3. Amsterdam Antlaşması (1997-1999).....	65
3.1.3.4. Nice Antlaşması (2001-2003).....	66
3.1.3.5. Lizbon Antlaşması (2007-2009).....	67
3.1.4. Avrupa Birliğinin Genişleme Politikası	67
3.1.4.1. Birinci Genişleme (1973)	68
3.1.4.2. İkinci Genişleme (1981)	68
3.1.4.3. Üçüncü Genişleme (1986)	68
3.1.4.4. Dördüncü Genişleme (1995)	69
3.1.4.5. Beşinci Genişleme	69
3.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri.....	70
3.2.1. Hazırlık Dönemi	71

3.2.2. Geçiş Dönemi	71
3.2.3. Son Dönem	71
3.2.4. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu (1987)	72
3.2.5. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (1990 Sonrası).....	74
3.3. Türkiye ve Avrupa İlişkilerinin Günümüzdeki Durumu	74
3.4. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde Sorun Teşkil Eden Alanlar	79
3.4.1. Ermeni Sorunu.....	79
3.4.2. Kıbrıs Sorunu.....	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKŞİ SÖZLÜKTE AVRUPA BİRLİĞİ TARTIŞMALARI

4.1. Metodoloji	84
4.2. Araştırmanın Amacı	84
4.3. Araştırmanın Önemi	84
4.4. Sınırlılıklar.....	85
4.5. Araştırmanın Uygulaması ve Örneklem	85
4.6. Araştırma Soruları	86
4.7. Bulgular ve Yorum	86
SONUÇ	110
KAYNAKÇA.....	115
ÖZGEÇMİŞ	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Dönemlere Göre Sosyal Medya Gelişim Süreci.....	9
Şekil 3.1 Avrupa Birliği'nin Olağan Yasama Usulü	62
Şekil 3.2 Avrupa Birliği Danışma Usulü.....	63

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Geleneksel Medya ve Sosyal Medya Farklılıkları	9
Tablo 1.2 Ülkeler ve Facebook Kullanıcı Sayıları	12
Tablo 4.1 Entry'lerin Paylaşım Dili	87
Tablo 4.2 Girilen Entry'lerdeki Kelime Sayıları	87
Tablo 4.3 Girilen Entry'lerin İçerikleri	88
Tablo 4.4 Girilen Entrylerde AB Entegrasyon Süreçlerine Dair Görüşler.....	94
Tablo 4.5 Ekşi Sözlük Entrylerine Göre Yazarların Türkiye'nin AB Üyelik Sürecine Yaklaşımı.....	106
Tablo 4.6 Ekşi Sözlük Entrylerinde Yorum Barındırmayan Bilgilendirme Amaçlı Entryler	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
SEFAD	: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TV	: Televizyon
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
www	: World Wide Web

ÖZET

Kamusal alan kavramı oldukça eskiye dayanmaktadır. Kamusal alanlar, toplumsal dönüşümlerin yaşanması ile birlikte büyük değişimlere uğramıştır. Kamusal alan kavramı düşünüldüğünde, agoralar, salonlar ve kahvehaneler tarihsel süreçte önem kazanmıştır. Günümüzde ise internet bu kavram ile özdeşleşmeye başlamıştır. 21. Yüzyıl ile birlikte, internet etkisiyle şekillenen sosyal medya platformları, alternatif kamusal alan olmaktan çıkarak en gözde kamusal alanlar haline gelmiştir. Bu alanda yapılan paylaşımlar ülkelerin ve toplulukların kaderini değiştirecek kadar önemli bir duruma evrilmiştir. İnternet sözlükleri, son yıllarda diğer sosyal ağların gelişmesi ve kullanıcı sayılarının artması sonucu popüleritesini yitirmeye başlasa da, “Ekşisözlük” uzun senelerdir Türkiye’deki bireylerin özgür bir şekilde düşüncelerini ifade edebildiği bir sosyal platform olmayı başarmıştır. Etkisi ve geçerliliği günümüzde sürmektedir. Ekşisözlük, sosyo-ekonomik düzeyi çeşitli statü ve meslek gruplarındaki bireylerin herhangi bir sansüre uğramadan, düşüncelerini paylaşabildikleri sosyal mecralardan biridir. İfade özgürlüğünün gelişimine katkı sağlayan bu platform, çalışmada detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmaya yön veren bir diğer başlığı ise Avrupa Birliği oluşturmaktadır. Avrupa Birliği, ülkemizin uzun yıllar boyunca içerisinde olmayı arzu ettiği politik bir birliktir. Tarihsel süreçte birçok kez birlik ve Türkiye arasında etkileşimlerde bulunulmuştur. Ancak bu birlik içerisinde olmanın ülkemize fayda mı yoksa zarar mı getireceği noktasında pek çok tartışmanın varlığı da söz konusudur. Yapılacak olan bu tez kapsamında, öncelikle yeni iletişim teknolojisi olarak internet ve sağladığı olanaklar ele alınacaktır. Daha sonra, kamusal alan kavramı ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin yer aldığı konular ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu değerlendirmeler eşliğinde, Ekşisözlük adlı internet sözlüğünde Avrupa Birliği ile ilgili girilen entryler irdelenecektir. Bu entryler içerisinden sözlük içerisindeki şukela modu kullanılarak fazla beğeni sayısı alanlar tespit edilecek, incelenecek ve yapılan tartışmalar üzerinden değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnternet, Avrupa Birliği, Kamusal Alan, Ekşisözlük.

SUMMARY
INTERNET AS A NEW PUBLIC SPHERE EUROPEAN UNION DISCUSSIONS IN
EKŞİ SÖZLÜK

The concept of public space goes back to very old times. Public spaces have undergone great changes with the occurrence of social transformations. Considering the concept of public space, agoras, halls and coffeehouses have gained importance in the historical process. Today, the internet has begun to identify with this concept. With the 21st century, social media platforms, shaped by the influence of the internet, have become the most popular public spaces, rather than being an alternative public space. Sharing in this area has evolved to such an extent as to change the fate of countries and communities. Internet dictionaries, development of other social networking in recent years and the need to start to lose its popularity, the result of the increase in number of users, "Ekşisözlük" many years for free individuals in Turkey somehow has managed to become a social platform to express their thoughts. Its effect and validity continues today. Ekşisözlük, socio-economic level is one of the social channels in which individuals in various statuses and professions can share their thoughts without any censorship. This platform, which contributes to the development of freedom of expression, is discussed in detail in the study. Another topic that directs the study is the European Union. The European Union is a political union that our country desires to be in for many years. There have been many times in the historical process interactions between the Union and Turkey. However, there is also a lot of discussion about whether being in this union will benefit or harm our country. Within the scope of this thesis to be made, first of all, the internet and its possibilities will be discussed as the new communication technology. Later, the concept of the public sphere and issues involving relations between the European Union and Turkey will be examined in detail. Accompanied by these evaluations, entries in the European dictionary called Ekşisözlük will be examined. Among these entry, liked ones will be examined and evaluations will be made through discussions.

Keywords: Internet, European Union, Public Sphere, Ekşisözlük.

ÖNSÖZ

Bir ferdi olmaktan daima gurur duyduğum Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, eğitim ve öğretim hayatımın en özel ve anlamlı eğitim kurumu olmuştur. Benim önce iyi bir insan, daha sonra eleştirel anlamda düşünebilen bir gazeteci olarak yetişmemi sağlayan, akademik üretimde bulunmam için daima teşvik eden, bana karşı güvenlerini hiçbir zaman eksik etmeyen, bilimin kutsallığını ve iyi bir iletişimci olmanın farkındalığını yaşatan, fikirleri ve öğretileri ile benim için her biri ayrı bir öneme sahip olan, tez sürecinde beni olumlu bir şekilde yönlendiren değerli danışman hocam Dr.Öğr. Üyesi Onur ÖKSÜZ başta olmak üzere 2010 yılından beri öğrencisi olduğum Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi'ndeki değerli hocalarıma, bana verdikleri desteklerden ötürü teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, beni sağlıklı ve sorgulayan bir birey olarak yetiştiren, yetişirken zahmet ve emeklerini esirgemeyen, bilmenin gücünü, öğrenmenin keyfini ve ifade özgürlüğünün kutsallığını küçük yaşlarımda fark etmemi sağlayan, aldığım kararlarda her zaman beni destekleyen, fikirlerimin gelişmesine ve şekillenmesine katkı sağlayan sevgili annem Nurfer ABUR, babam Veysi ABUR ve ablam Gamze ABUR'a tüm iyi dileklerimi ve teşekkürü borç bilirim.

Mustafa Zeki ABUR

Antalya, 2020

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın son yıllarında insanoğlu “internet” denen insanlık tarihinin en önemli ve mucizevi buluşuyla tanışmıştır. Geçen zaman ile birlikte dönüşen dijital dünya da büyük gelişimler göstermiştir. İnternet teknolojisinin 21. yüzyıl başlarından itibaren hızlı yükselişi ve kullanıcı sayısının üst seviyelere çıkması sonucu, işletmeler ve kurumların çalışma prensipleri de bu doğrultuda değişmeye başlamıştır. İnternet’in özellikleri ve aynı zamanda insanlara sağlamış olduğu imkânlar göz önüne alındığında, kişilerin birbirleriyle iletişim kurmasına yarayan bir araç niteliğinde olduğu görülmektedir.

İnternet vasıtasıyla iletişimin farklılaşması ve çok yönlü bir yapıya bürünmesi, anlık bilgi paylaşımına da olanak sağlayarak, kişilerin birbirleriyle etkileşim içerisinde olmalarını sağlamıştır. Çünkü internet, geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinden sonra yaşamımıza girmiş ve çok yönlü olmasından ötürü de insan yaşamını kolaylaştıran en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. Günümüzde insanların büyük bir kısmı interneti kullanmaktadır. Bu sayede, bilgiye erişim de kolaylaşmıştır. İnternet sayesinde, dünyanın herhangi bir yerinden istenilen herhangi bir bilgi kolay şekilde ulaşılabilir olmaktadır. İnternet yoluyla sağlanan iletişim hızlı, pratik, ucuz ve etkilidir.

Sosyal ağlar ortak ilgi ya da beğenilerin paylaşıldığı online insan topluluklarıdır. Milenyuma çok az bir zaman kala ortaya çıkmış olan sosyal ağlar ilk önce kişilerin kendi etrafındaki kişilerle var olan ilişkilerini devam ettirmekte kullanılan bir mecra iken, günümüzde birçok kurumun kurumsal iletişim, ticaret, pazarlama ve promosyonda aktif olarak tercih ettiği alanlardan biri haline dönüşmüştür. Ticari kurumlar açısından incelendiği zaman, sosyal ağların yarattığı sanal topluluklar esasında bir pazaryeri oluşturmaktadırlar. Bu durumda sosyal ağlar iletişim kurmak, ürün sunumları için gerekli ortamın hayata geçirilmesi ve şirketlerin kurumsal fonksiyonlarını yönetmek bakımından avantajlı bir enstrüman konumuna gelmiştir. Sosyal ağlar olarak blogların ve internet sözlüklerinin de öne çıktığını söylemek mümkündür. Bloglar ve sözlükler genel olarak kişiye özel mecralar olarak değerlendirilse de, günümüzde pek çok kurum veya kuruluş, bu mecralar üstünden müşteri/hedef kitlenin fikirlerini öğrenerek etkileşime geçmektedir. Kurumsal olan sözlük ve bloglarda genel olarak firma personelleri, ürün hizmet ya da güncel verileri düzenlemektedirler. Blog ve sözlük sayfası yapmanın belli bir maliyeti olmadığı gibi, birçok avantajı da bulunmaktadır. Bunun en büyük özelliği ise ağızdan ağıza ve samimi bir iletişimin kişiler üzerinde daha etkili olmasına bağlıdır. Bu bağlamda pazarlama açısından oldukça büyük öneme sahip olan ağızdan ağıza pazarlama, bilgilerin yayılması ve aynı zamanda

iletilmesinde kişilerin kendi tecrübelerinden yola çıkılarak tavsiyelerde bulunmalarının kitleler üzerindeki inandırıcı tesirinin, reklam ve diğer tanıtım enstrümanlarına kıyasla daha etkili olduğu düşünülmektedir. Kurumsal olan blog ve sözlüklerin bir başka avantajı ise müşteri/hedef kitleden bu platformlara gelen direktiflerin doğrudan geri bildirime alınarak değerlendirilmesine imkan tanınmasıdır.

‘Kamusal alan’ kavramının algılanışının yalnızca bizim dilimizde değil, aynı zamanda İngilizce ve başka dillerde de anlam bakımından bir kavram kargaşası yarattığını söyleyebiliriz. Bu kavramın yeryüzündeki toplumlar açısından net bir biçimde anlaşılabilir duruma gelmesi, kişilerin pek çok konuya demokratik yönden katılımını ve çağdaş insan bilincini de arttıracaktır. Bu kavramın toplumsal tabanda net bir biçimde anlaşılabilmesi ya da bir kavram kargaşasına dönüşmesi, kamusal mekân kamusal alan ayrımının yapılamamasına sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca ülkemizde kamu ve kamusal terimlerin ülke ya da devlet ile bağdaştırılması, toplum üzerinde kavramsal bakımdan bir yanlış algılanmaya neden olabilmektedir.

Kavram, Frankfurt Okulu düşünürlerinden Habermas tarafından ilk tanımlandığı 1962’den günümüze kadar gerek akademik alanda, gerekse insanların günlük yaşamlarında sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Kavramı ortaya atan Habermas’ın fikirleri kamusal alanla ilgili yeni tartışma alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Habermas kamusal alanı genel olarak burjuvazi ekseninde tartışmaya açmış, analizi de aynı şekilde burjuvazi üzerine yapmıştır. Yapmış olduğu araştırmalar doğrultusunda önemli saptamalarda bulunan Habermas, kamusal alan kavramını literatüre kazandırmıştır. Ancak yazarın bu kavramı, kavramsallaştırması 17. ve 18. yüzyılla sınırlı kalmıştır.

Kamusal alanlar, farklı dönemlerde insanların rağbet ettiği ve soysalleşmeye olanak sağlayan alanlardır. Örneğin 17. yüzyıl ile birlikte Fransa’da popülerleşen salonlar, 18. yüzyılda İngiltere’deki kahvehaneler, Antik Yunan dönemindeki agoralar, geçmiş yüzyıllar açısından verilebilecek en güzel kamusal alan örnekleridir. Değişen çağ ile birlikte kamusal alanlar hem kapsam hem de nitelik bakımından farklılaşmıştır. İçerisinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağı olan 21. yüzyılda ise internet, tıpkı Fransa’daki salonlar, İngiltere’deki kahvehaneler, Antik Yunan’daki agoralar gibi bir kamusal alan niteliği taşımaktadır. Hatta kapsam bakımından günümüzün kamusal alanı olan internet, daha geniş kitlelere hitap edebilecek bir özelliğe de sahiptir. Öyle ki, geçmiş yüzyıllarda bahsedilen yerlerde bir araya gelerek tartışan, fikir alışverişinde bulunan insanlar, günümüzde bunları internet üzerinden yapmaya başlayarak bir kamusal alan oluşturmuşlardır. İnternet, gerek kapsam gerekse de çeşitlilik bakımından yapısal bir şekilde kitleleri dönüştürme potansiyeline sahip olmuştur.

Geçmişe kıyasla etki alanı ise daha kapsamlı ve küresel bir hale dönüşmüştür. Bununla ilgili en önemli örneklerden biri ise, Arap Baharı ve Gezi Parkı Protestoları sürecinde ortaya çıkmıştır. İnsan hayatında yaşanan ve yaşanabilecek tüm olumlu ve olumsuz durumlara daha yapıcı bir şekilde yaklaşılması için, internet ortamının kullanıcılara sağladığı imkânlar doğrultusunda oluşan kamusal alan kavramına eleştirel bir yönden bakmak gerekmektedir.

Avrupa Birliği (AB), içerisinde olmaya çalıştığımız, buna göre yasal düzenlemeler gerçekleştirerek, uyum sağlamaya çalıştığımız bir topluluktur. Türkiye Cumhuriyeti'nin, kurulduğu ilk günlerden bu yana Avrupa ülkeleri ile sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda etkileşim halinde olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra batılılaşmayı, politik bir özgünlük ve dünya ile uyum sağlama ideali olarak benimseyen genç bir cumhuriyet kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulmasından bugüne dek, Avrupa ülkeleri ile etkileşimini sürdürmüştür. Gelecekte de sürdürmeye devam edecektir. İlk kuruluş amacı ekonomik temellere dayanan AB, özellikle soğuk savaş döneminde değişim geçirerek bölgesel siyasi bir birlik haline dönüşmüştür. Günümüzde AB, bölgesel bir siyasi otorite olması dışında, önemli bir ekonomik topluluktur. Türkiye Cumhuriyeti bu ve buna benzer sebepler göz önüne alındığında, birliğe üye olmak için birçok kez girişimde bulunmuştur. Yıllar içerisinde siyasal iktidarlar değişse de, Türkiye AB üyeliği hedefinden vazgeçmemiştir. Ülkemizdeki bir kesim AB içerisinde olmanın ülkeyi her anlamda ileriye götüreceğini ve ekonomik anlamda kalkındıracağı düşüncesini savunurken, başka kesimler ise karşıt düşüncelere sahiptir. Bu tartışmalar 1990'lı yıllarda TV ekranlarında sıkça ele alınan konulardan biri idi. Günümüzde ise toplumsal nabız tutan kamusal alan hiç kuşkusuz internet ve sosyal ağlardır. Günümüzde Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili tartışmalar, internet ortamının sağladığı kamusal alanlarda devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında 2000 yılından sonra büyük gelişim gösteren ve küresel anlamda kullanım alanı yaygınlaşan, etki alanı büyüyen internetin, günümüzdeki kamusal alan niteliği dikkate alınacaktır.

15 Şubat 1999 tarihinde programcı Sedat Kapanoğlu'nun girişimi ile kurulan Ekşi Sözlük, sözlük formatı dikkate alındığında Türkiye'de bulunan en etkin ve özgün internet sözlüğü olmayı başarmıştır. Kullanıcılar, politika, sağlık, moda ve gündemi oluşturan diğer önemli konularda düşüncelerini sözlük formatında paylaşmaktadır. Bu sayede farklı düşünceye sahip insanlar etkileşim halinde bulunmaktadır. Fikir ve görüşlerini paylaşabilmektedir. Bu bağlamda, popüler bir sosyal ağ olan Ekşi Sözlük'te AB ile ilgili tartışmalara yer verilecektir. Ekşi Sözlük'te bulunan Avrupa Birliği başlığı, şukela modunda incelenecektir. İncelemeler sonucunda beğenilen entryler, belirli başlıklar ve sorular eşliğinde içerik analizi yöntemi ile değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİSİ OLARAK İNTERNET

1.1. İnternetin Tanımı ve Tarihçesi

İnterneti, küresel alanda sayısız bilgisayar, tablet ve akıllı telefonu birbirine bağlayan böylece bu iletişim aletleri yardımıyla iletişime olanak veren bir ağ ya da network şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu bağlantı ilgili ülkenin teknolojik altyapısı doğrultusunda hem kablolu, hem de kablosuz şekilde gerçekleştirilebilmektedir. İnternetin tanımı kapsamına uygun bir şekilde ve daha iyi anlaşılabilmesi açısından farklı tanımlar kullanılabilmektedir. İnterneti en yalın tanımla, tüm ağları kapsayan bir network şeklinde tanımlamak mümkündür (Türkoğlu, 2001: 4).

II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra teknolojik gelişmelerin hız kazandığını söylemek mümkündür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilgisayar kavramının gelişimiyle, bilgisayarlar arası veri aktarımı düşüncesi ortaya çıkmıştır (Marangoz, 2014: 6). Dijital bakımdan önemli tasarımlar öncelikli olarak ABD, İngiltere ve Fransa tarafından geliştirilmeye çalışılmıştır. İnternetin tarihçesi bu şekilde başlarken aynı zamanda Pentagon, ilk protokol olan ARPANET'i kullanmaya başlamıştır. Bu şekilde yapılan ilk haberleşme sisteminin ilk adımı Kaliforniya'daki bir bilgisayara gönderilerek atılmıştır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden sonra geliştirilen ARPANET, daha çok ağa bağlanacak niteliğe sahip olmuştur (Poytner, 2012: 4). İnternetin ortaya çıkış süreci ele alındığında, güvenlik kaygıları ile oluşturulmuş askeri bir altyapı projesi olduğu gözlemlenmektedir.

1981'de yapılan pek çok çalışma sonrasında ARPANET, daha kapsamlı ağlara bağlanabilen olanağına kavuşturulmuştur. Sistem zamanla daha fazla gelişim göstermiş ve bilgisayar ve terminaller arasındaki mesafelerin önemi ortadan kalkmaya başlamıştır. İnternet kavramsal bakımdan Vint Cerf ve Bob Kahn öncülüğünde TCP protokolünde telaffuz edilmeye başlamıştır. Ülkemizde internet 1993 yılında hizmete girmiştir. İlk yıllarında genel olarak sohbet ve mail rağbet görmüştür (Marangoz, 2014: 6).

Özellikle 1990'lı yıllarda ICQ chat programı ve Hotmail internet kullanıcıları tarafından yaygın bir şekilde tercih edilmiştir. Sohbet etme amacı taşıyan bu uygulamalarda, multimedya olanakları oldukça kısıtlı olmuştur. Kullanıcılar sadece yazı yoluyla birbirlerine karşı etkileşimde bulunmuştur. Ayrıca 1990'lı yıllarda internet kullanım ücretleri günümüzdekine oranla daha yüksek bulunmaktaydı. Bağlantı telefon hattı üzerinden sağlanmaktaydı. İnternet kullanımı esnasında, telefon ile iletişim kurmak mümkün olmamaktaydı.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru hayatımıza giren İnternet, birçok farklılık ve değişimleri de beraberinde getirmiştir. İlk zamanlarında genel olarak mail, sohbet ve türevleri olarak görülse de, milenyum ile birlikte bir nevi iş ortamı haline de gelmiştir. Özellikle günümüzde bu iş ortamı profesyonel yaklaşımlarla etkisini her alanda hissettirmiştir. İnternet hem tüketicilere hem de işletmelere sağlamış olduğu kolaylıklar ve imkânlar doğrultusunda şirketlerin etkinliklerinin daha canlı, zengin ve dinamik bir anlam kazanmasına ve boyutlarının sürekli olarak büyümesine de yol açmıştır (Sevinç, 2012: 11).

Günümüzde özellikle Instagram, Facebook, Twitter gibi sosyal medya platformlarında her türlü ticari girişimi gözlemlemek mümkündür. Televizyon ve radyo gibi kitle iletişim araçlarına göre, şirketler artık internet reklamlarına daha büyük bütçeler ayırmaya başlamışlardır. Ayrıca Google bu konuda çok etkin bir yer tutmaktadır. Kendine internet alanında yer edinmek isteyen şirketler ve girişimciler, internet sitelerini arama motorlarında üst sıralara taşımak için Google ile iş ortaklığı kurmak durumundadır. Google diğer arama motorlarına göre daha fazla kullanıcıya erişim olanağına sahiptir. Arama motoru işlevi dışında, ticarete yön veren bir yapıya evrilmiştir.

Durmak bilmeyen ve sürekli gelişim gösteren internet teknolojisi, sadece toplumsal dönüşümlere yol açmamış, aynı zamanda medyayı da etkisi altına almıştır. Dünyada ve ülkemizde dijital ortamla iç içe olan insan sayısı her geçen gün artmakta ve bu dünya bir nevi insanların ikinci dünyası da olabilmektedir. İlk çıktığı yıllara oranla, internet teknolojisi de oldukça büyük bir yol kat etmiştir (Kara ve Özgen, 2012: 9). İnternet kullanıcı sayısının gerek ülkemizde, gerekse dünyada hızlı bir şekilde artış kaydetmesi ve geniş bantla beraber görüntü ile sesin de taşınabilir olması, internet kullanıcılarının dijital ortamdaki verileri elde edebilmesi ve bu verileri saklayabilmesi, gelişim bakımından bir devrim niteliğindedir.

1.2. İnternetin Kitle İletişim Aracı Olarak Gelişimi

World Wide Web (www) Protokolü 1991'de geliştirilmiştir. Ancak kullanımı 1995 yılından sonra başlamıştır. Günümüzde de, güçlü birçok uluslu şirket olan Microsoft Corporation tarafından 1995 yılında piyasaya sürülen Windows 95^R internet teknolojisinin gelişiminin en önemli adımlarından biri olarak dikkati çekmektedir. Gene aynı şirket tarafından 1998 yılında piyasaya sürülen yeni işletim sistemi olan Windows98^R ile birlikte internetin evlerde kullanımı yoğunlaşmaya başlamıştır. Aynı yıllarda daha profesyonel ve iyi kullanıcılar Windows işletim sistemine rakip olarak Linux adlı işletim sistemi ile dünyaya internet üzerinden erişim sağlamıştır. Yani işletim sistemleri kullanım kolaylığından ötürü, internetin gelişimine olumlu yönde katkı sağladığını söylemek mümkündür. O yıllarda her ne

kadar günümüzdeki gibi gelişmiş ağlar ve arama motorları olmasa da, genel olarak kullanıcılar interneti sohbet ve benzer aktiviteler için kullanmaktaydı (Marangoz, 2014: 19).

Günümüzde ise Windows yeni nesil işletim sistemleri ile kullanıcılara hitap etmeye devam etmektedir. Her ne kadar, akıllı telefon işletim sistemleri için etkin ürünler sunamasalarda, rakiplerine göre hala en çok tercih edilen bilgisayar işletim sistemi olmayı başarmıştır. 2020 yılı ele alındığında, internet bağlantısı için bilgisayarlar yerine akıllı telefonlar daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Android ve İos işletim sistemleri, birçok akıllı telefon üreticisi tarafından tercih edilmektedir.

Milenyum sonrası her alanda yaşanan gelişmeye internet dünyası kayıtsız kalmamış, hatta gelişimin en önemli anahtarlarından biri olmuştur. Günümüzde akıllı telefonların 2009 yılı sonrası gelişim kaydetmesi ve interaktif özelliği sayesinde kullanıcı sayısı her geçen yıl artış kaydetmeye başlamıştır. Ortalama olarak günümüzde internet kullanıcı sayısı 4 milyar civarındadır ve pek çok iş alanları artık günümüzde internet üzerinden yapılmaktadır. Öyle ki, internet artık başlı başına bir iş alanı haline gelmiştir. Bilhassa internetin yaygınlaşmasından sonra, internet üzerinden yapılan sanal pazarlamanın işletmelere sağladığı yararlar sonrasında, hemen hemen her işletme pazarlama stratejilerini bu doğrultuda yapmaktadır. Özetle, geçmişte dijital ortam yalnızca veri akışı için kullanılan bir araç iken, günümüzde sohbetten alışverişe, film den müziğe varana dek kullanım alanı çok gelişmiş ve insanlar pek çok aktiviteyi internet üzerinden gerçekleştirmeye başlamışlardır (Çetin, 2016: 2).

Aliexpress, E-bay, Amazon gibi küresel çapta üne kavuşan e-ticaret sitelerinin ortaya çıkması, bu alanın pazarlama için ne kadar etkin olduğunun bir göstergesidir. Ülkemizde ise, N11, Hepsiburada, Trendyol, Gittigidiyor gibi platformlar ticarete oldukça etkin bir rol oynamaktadır. Hem internet sitesi üzerinden hem de telefon uygulamaları aracılığı ile yüzbinlerce farklı ürün, tüketiciye bu mecralar yoluyla sunulmaktadır.

İnternetin kullanım bakımından ivme kazandığı günümüzde, internetin sınırsız bir özgürlük alanı şeklinde nitelendirilmesi ve özgürlüğün net olarak sınırlarının keskin bir şekilde çizilememesi ayrı bir problem şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların sosyalleşmelerine ve kitlesel şekilde iletişim kurmaya yarayan internetin farklı özelliklerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu alandaki iletişim özgürlüğünün farklı bir boyutunu öne sürmek amacıyla, gerek haber gerekse de kişilerin fikirlerini bilişim teknolojisinin yarattığı, son kitle iletişim aracı olan internetin kişilere ulaştırılması özgürlüğü “İnternet özgürlüğü” şeklinde adlandırılmaktadır. İletişim özgürlüğü olarak adlandırılan bu durum, haber, bilgi fikir, inanç ve tutumların birer simgeler yardımıyla alınması ve gönderilmesi aşamasında

kitlelerin birbirleriyle veri akışını sağlayan tüm kitle iletişim araçlarını içeren bir anlam niteliğindedir (İçel, 2015: 74).

İnternetin gelişim kaydetmesi ile birlikte bu ortamda hız kazanan iletişim, her ne kadar sanal olarak adlandırılmış olsa da, bu ortamda temel olarak dört prensibin varlığı öne çıkmaktadır. Bunlar (Çakır ve Topçu, 2005: 18)

- a) Etkileşim oluşturmak,
- b) İletişimin daha rahat, basit ve serbest hale gelmesiyle iletişimi hızlandırmak,
- c) Küçük yerel ağların entegrasyonu ile evrensel iletişimin ortaya çıkması ve bu iletişimde yazı-ses-görüntü unsurlarının beraber kullanılabilir olması,
- d) Küresel iletişimle toplumlar ve kişilerin birbirleriyle daha yakın ilişkiler kurarak bilgi paylaşımının artması).

1.3. Sosyal Medya ve Tarihsel Gelişim Süreci

Sosyal medya tanımı, “Web 2.0 teknolojileri ve prensibi üzerine kurulmuş olan, içeriğin tüketicilerce oluşturulup, yaratılmasına ve aynı zamanda da paylaşılmasına olanak sağlayan internet tabanlı uygulamalardır. Sosyal medya yaratıcı tüketicilerin üretimlerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte Web 2.0 teknolojileri de geleneksel medya monologlarının, sosyal medya içinde diyaloglara dönüşmesine yardımcı olmaktadır. Sosyal medya, kullanıcılara özgürlük kavramını yeniden öğretmiş, kullanıcılar düşüncelerini, fikirlerini tartışabilecek rahat bir mecra bulmuştur” (Tuncer, 2013: 15).

Sanal dünya, hayatımıza çeyrek asırdan beri girmesine rağmen en çok sözü edilen konulardan biri haline gelmiştir. Bu nedenlerden dolayı üzerinde birçok araştırma yapılan ve yapılması gereken bir olgu haline dönüşmüştür. Sosyal medya, bilhassa etki alanını Arap Baharı ve Gezi Parkı protestolarının oluşumlarında da ev sahipliğini yapmasıyla göstermiştir. 2020 yılından bir örnek vermek gerekir ise, polis şiddeti sonucu yaşamını yitiren siyahi ABD vatandaşı George Floyd’un öldürülmesine karşı sosyal medyada oluşan tepkiler sonucu ABD toplumunda kitlelerin harekete geçtiğini söyleyebiliriz. İlk günlerde sosyal medya üzerinden başlayan tepkiler, daha sonraki süreçte şiddetli sokak protestolarına dönüşmüştür.

Bilişim teknolojilerinin ve internet kullanıcı sayısının son hızla arttığı günümüzde, sanal pazarlama global piyasaya daha kolay entegre olup, global piyasaya hitap edebilmekte ve neticesinde de pazar potansiyeli geleneksel ticarete oranla daha büyük olabilmektedir. 21. yüzyılın ilk çeyreği henüz bitmeden “Sosyal Medya” olgusu tüm insanların yakından takip ettiği bir ortam haline gelmiştir. İşletmelerin artık tanıtım gibi önem teşkil eden propagandaları sosyal medya üzerinden yapmaya başlamış olması da sosyal medyanın

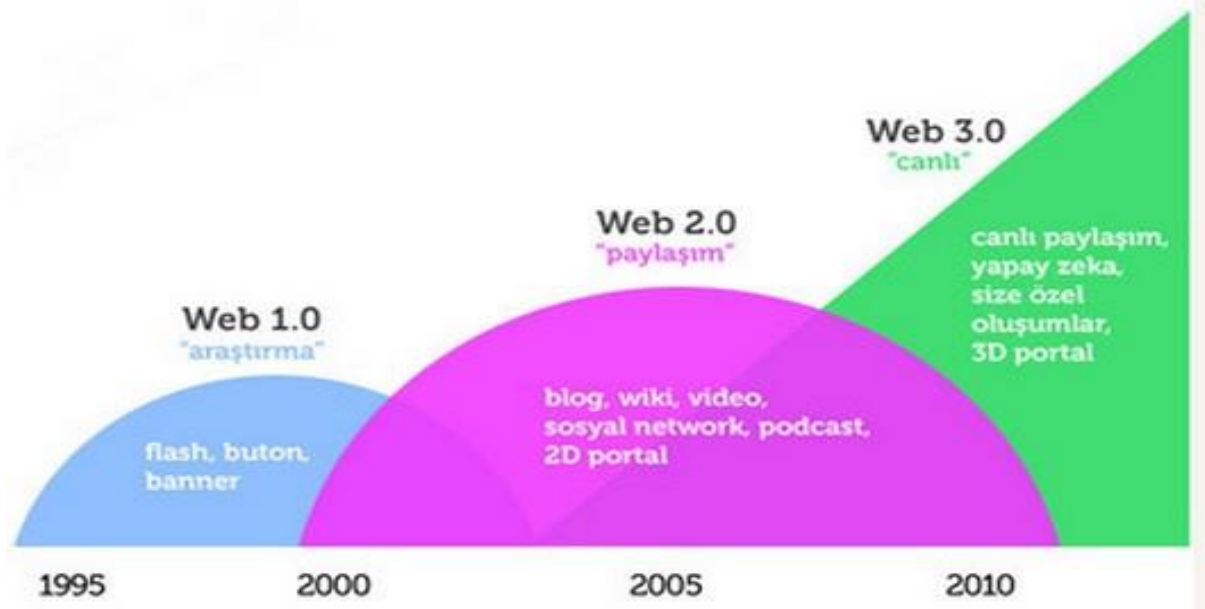
önemini göstermektedir. Öyle ki, sosyal medya yöneticiliği diye bir meslek ortaya çıkmış ve bu mesleğin önemli bir hale geldiği günümüzde, yöneticiler sosyal medya faaliyetlerinin amaçları en iyi şekilde planlama, organize etme, geliştirme, denetleme gibi yönlerini geliştirmeye çalışmaktadırlar (Başer, 2010: 47). Günümüzde birçok siyasi aktör ve medyatik ünlü, sosyal medya yöneticiliğini meslek haline getirmiş profesyonellerden destek almaktadır. Yapılan paylaşımlar ve gönderiler, bu profesyonellerin tavsiyeleri doğrultusunda şekillendirilmektedir.

Sosyal medya hususunda yapılan bilimsel çalışmaların aktardığına göre; her geçen gün kullanıcılar tarafından oluşturulan kullanıcı hesapları her sene ivme kazanarak arttığı görülmektedir. Araştırmadan elde edilen verilere göre, katılımcıların tahmini olarak %42'si birden çok sosyal medya hesabını aktif olarak kullanmaktadır. Yaş aralığı 18 ila 34 arasında olan kullanıcıların oranı ortalama olarak %61 civarlarında olduğu tahmin edilmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının ortalama olarak %56'sı sosyal medyada olmadıklarında, çok mühim şeyler (haberler, bağlantılar, paylaşımlar, vs.) kaçıracağı korkusu yaşarken %24'lük bir kesim ise, en az bir sosyal medya hesabından belli bir süre uzak kalmayı düşünmektedir (Özgen, 2013: 101).

Sosyal medya yapısı gereği interaktif bir iletişim aracı olmasından dolayı, bireylerin sosyalleşme ve sosyal statülerine katkıda bulunulması, sosyal medya kullanıcılarının fikir ve düşüncelerini daha demokratik ve rahat bir şekilde ifade edebilmesi, sosyal medyanın kullanıcılar açısından olumlu özellikleridir. Dünden bugüne sosyal ağların gelişimi ve bu gelişime katkıda bulunan önemli site ve yazılımlar aşağıda sıralanmaktadır (Akar, 2011: 14; Demir, 2013: 42);

- 1994- İlk Network Sosyal Sitesi Geocities kurulmuştur.
- 1995- Theglobe.com kullanıcılarına içerik paylaşımı ve kendi ilgi alanlarındaki insanlarla iletişim kurma deneyimi kazandırmıştır.
- 1996- ICQ, (Sohbet Yazılımı).
- 1997- AOL (Anlık Mesajlama yazılımı).
- 1988- IRC İlk sohbet yazılımı (mIRC olarak da hatırlanmaktadır).
- 1998- Altavista (Google'dan önceki arama motoru).
- 1999- Ekşisözlük.
- 2001- Wikipedia.
- 2003- Myspace, LinkedID.
- 2004- Facebook.
- 2006- Twitter.

- 2009- Pinterest.
- 2010- Instagram.
- 2011- Google Plus.

Şekil 1.1 Dönemlere Göre Sosyal Medya Gelişim Süreci

Kaynak: Aksoy, 2012: 18.

Sosyal medya ile klasik medya arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Örneğin klasik medya yayın yapabilmek için birçok aşamaya tabii tutulmaktadır. Sosyal medyada ise durum daha farklıdır. Aşağıdaki tabloda bu farklılıklar görülmektedir.

Tablo 1.1 Geleneksel Medya ve Sosyal Medya Farklılıkları

Geleneksel Medya	Sosyal Medya
-Sabittir	-Sürekli Güncelleme
-Sınırlı ve gerçek zamanlı olmayan yorum	-Sınırsız gerçek zamanlı yorum
-Sınırlı gecikmeli ölçüm	-Anlık popülerlik ölçüm
-Arşive zayıf erişim	-Arşive erişebilir
-Sınırlı medya karmaşı	-Tüm medya karma hale getirilebilir
-Bir kurulca yayımlanır	-Bireysel yayımcılar vardır
-Paylaşım desteklenmez	-Paylaşım ve katılım desteklenir

Kaynak: Demirel, 2013: 28.

Bu farklılıkları, bir sosyal paylaşım sitesi olan Wikipedia aşağıdaki gibi sıralamıştır (Wikipedia, 2014);

- a) Erişim: Erişimde, hem sosyal hem de klasik medya teknolojileri herkesin genel bir kitleye erişebilmesine olanak tanımak için tasarlanmıştır.
- b) Erişilebilirlik: Klasik medya için üretim yapmak genellikle özel şirketlerin ve erklerin sahipliğindedir; sosyal medya ise araçları ise genel olarak herkes tarafından az veya hiç maliyetle kullanılabilir.
- c) Kullanılabilirlik: Klasik medya üretiminde özel eğitimli uzman kişiler (Spiker, kameraman, fotoğrafçı vb.) gerektirmektedir. Sosyal medya da bu durum geçerli değildir. Üretim aşamasında sosyal medya kullanıcısı, bazen haberci, bazen spiker, bazen yorumcu, bazen de telefonuyla fotoğrafçı olabilmektedir.
- d) Yenilik: Klasik medya iletişimlerinde meydana gelen zaman farkı (günler, haftalar, hatta aylar) anında etki ve tepkisi olan sosyal medya ile kıyaslandığında uzun olabilmektedir (Tepkilerin zaman aralığına katılımcılar karar verir). Geleneksel medya da sosyal medya uygulamalarına adapte olmaktadır, dolayısıyla yakın zamanda bu farklılık ortadan kalkacaktır.
- e) Kalıcılık: Geleneksel medya yaratıldıktan sonra değiştirilemez (bir dergi makalesi basıldıktan ve dağıtıldıktan sonra aynı makale üzerinde değişiklik yapılamaz) fakat sosyal medyada bu durum geçerli değildir. Yanlış yapılmış bir yorum, kullanıcı tarafından düzenlenebilmektedir ve düzenlendikten sonra eski yorumun geçerliliği kalmamaktadır.
- f) Özgürlük: Geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki belki en önemli fark özgürlüktür. Geleneksel medya hükümetlerin ve reklam verenlerin baskısı altındadır ve özgürce yayın yapamaz. Sosyal medya ise kolay erişilebilir, herkes tarafından eşit düzeyde müdahale edilebilir, dünya çapında bir platform olduğundan çok daha özgürdür.

Farklılıklara ek olarak, geleneksel medyanın gündem belirleme gücünü elinden alan sosyal medya bireylere konu/konular hakkında zaman ve mekandan bağımsız olarak tartışma olanağı sağlamaktadır. Geleneksel medya mecraları bir mülkiyet yapısına sahip olduğundan dolayı devlet tarafından denetim süzgecinden geçirilmesine karşın sosyal medya mecraları bireylerin kendilerini kontrolsüzce ve sınırsızca “özgür” bir biçimde ifade etmesine olanak tanımaktadır (Yaşa ve Öksüz, 2020: 1393). Ayrıca tüm bu özgün ve özgür olanaklara rağmen sosyal medya denetime, kısıtlayıcı uygulamalara ve sansüre olanak tanıyan hukuki düzenlemelere maruz kalabilmektedir. Üst kısımda belirtildiği üzere, alıntı yapılan sosyal

medya platformu olan Wikipedia, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu(BTK)'nın aldığı karar doğrultusunda ülkemizde 29 Nisan 2017 tarihinde yasaklanmıştır. Bu yasak 15 Ocak 2020 tarihinde alınan karar doğrultusunda sona ermiştir. Ayrıca son dönemlerde, 1994 yılında kitle iletişim araçlarını denetlemek üzere kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu(RTÜK)'nın internet üzerindeki etkinliğinin artması için yapılan yasal düzenlemeler de mevcuttur. Popüler dizi ve film platformu Netflix de bu denetlemelere tabi tutulmuştur. Siyasal otoriteler aracılığı ile internete yapılan sansür ve kısıtlamalara karşı tartışmalar günümüzde sürmektedir. Sosyal medya; icadı ve gelişiminden sonra, kullanıcıların yaşam tarzında değişiklik yaratacak kadar etkili olmuştur. Birçok kullanıcı için, gündelik hayatında vazgeçilmezler arasındaki yerini almıştır. Bu mecraların, insan yaşantısında bu kadar etkili olması sebebiyle, ticaret yapan işletmelerin bu mecralarda olmaması düşünülemez.

1.4. Sosyal Ağlar

Günümüzde oldukça fazla sayıda medya sitesi bulunmaktadır. İzleyen başlıklarda, kullanıcı sayısı ve etki alanı düşünüldüğünde; Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn, Pinterest platformları incelenmek için uygun bulunmuştur. Daha sonra diğer sosyal ağlar olan forumlar, bloglar ve sözlükler incelenecektir.

1.4.1. Facebook

2004 yılında Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg tarafından kurulan Facebook'un ilk amacı üniversite öğrencilerinin birbiri ile sanal ağ aracılığı ile iletişime geçmesine olanak sağlamaktır. Facebook kuruluşundan kısa bir süre sonra ABD genelinde üne kavuşmuştur. Sonraki süreçte ise dünya genelinde milyonlarca kullanıcıya ulaşmıştır. Günümüzde en çok bilinen ve etkin bir sosyal ağ konumundadır. Aynı zamanda Facebook, dünyanın en büyük ve etki alanı geniş küresel şirketlerinden biridir.

Facebook sosyal ağlar içerisinde en fazla kullanılanların başında gelmektedir. Çok yönlü ve dinamik bir yapıya sahip olan Facebook, sürekli olarak yapmış olduğu yenilikler ve aktivitelerle her geçen yıl kullanıcı sayısını arttırmaktadır. Facebook aşağıdaki Tablo 1.1'de görüldüğü üzere ülkemizdeki en büyük sosyal medya sitesidir. Yaklaşık olarak ülkemizdeki pek çok kullanıcı günde yedi saat civarında bir zamanı internette harcamaktadır. Örneğin e-mail, son yıllarda büyük önem kazanan WhatsApp, Facebook, Youtube, Instagram vb. sitelerde zaman geçirmekte bu yedi saatlik sürenin içerisinde yer almaktadır. Kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde yapılan bir analize göre ülkemizdeki insanların internette geçirmiş olduğu zamanın yarısını sosyal ağlarda geçirmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Facebook gerek ülkemizde, gerekse de küresel olarak sürekli kullanıcı sayısını arttırmaktadır. 2018 yılı Facebook

istatistiklerine göre ülkemizde ortalama olarak 51 milyon kullanıcı civarında bir kullanıcı sayısı bulunmaktadır (Bayram, 2019: 15). Facebook, kullanıcı sayısı artışı bakımından ilk kurulduğu yıllarda yüksek bir ivme yakalamıştır. Son zamanlarda ise, sitenin yeni kullanıcı sayısı artmasına rağmen artış oranlarında ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. Bunun sebebi rakip sosyal ağlar ve tüketim ekseninde dönüşen kitle toplumdur. 2010’larda her yaştan, etkin bir kullanıcı sayısına sahip olan Facebook, günümüzde daha çok orta yaşlı insanların tercih ettiği bir sosyal platform durumundadır.

Facebook uygulamaları yani kullanıcıların deyimiyle “Facebook Aplikasyonları” bu sosyal medya üzerinden sıkça kullanılan uygulamalardır. Bu aplikasyonlar Facebook’un yöneticileri tarafından oluşturulan uygulamalar değildir. Bu uygulamalar bağımsız kişi, kuruluş ve gruplar tarafından geliştirilen interaktif uygulamalardır. Bu uygulamalar gerek bağımsız kişi, gruplar, Facebook yöneticileri tarafından kullanıcıların hizmetine sunulduğu gibi, aynı zamanda kullanıcılar tarafından da kendilerini geliştirdikleri uygulamalar olabilmektedir (Işık, 2019: 15).

Facebook vb. sosyal medya siteleri günümüzde gerek markalar gerekse işletmeler tarafından oldukça sık bir şekilde kullanılmaktadır. Öyle ki, küresel olarak belli bir üne sahip olan tüm şirketlerin tamamının birer Facebook sayfasına sahip olması ve bu sayfaların ziyaretçiler tarafından beğeniler ve yapılan yorumlarla aktif bir durumda olması verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Firmaların Facebook içeriklerini kendi firma amaçlarına uygun bir biçimde oluşturması ve böylece diğer medya siteleriyle tümleşik bir biçimde kullanmaları onlara büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ülkemiz Facebook kullanma sıralamasında dokuzuncu sıradadır. Aşağıdaki tabloda ülkelerin 2018 yılı itibariyle ortalama olarak Facebook kullanıcı sayıları görülmektedir.

Tablo 1.2 Ülkeler ve Facebook Kullanıcı Sayıları

Ülkeler	2018 İstatistikleri (Milyon)
Hindistan	250
ABD	230
Brezilya	130
Endonezya	130
Meksika	83
Filipinler	67
Vietnam	55
Tayland	51
Türkiye	51

Kaynak: Bayram, 2019: 16.

1.4.2. Twitter

İnternetin Sms'i olarak tanımlanan Twitter, Türkçe olarak düşünüldüğünde 'cıvıldamak' anlamına gelmektedir. Twitter'ın logosu ise kanatlarını açmış mavi bir kuştur. Mart 2006'da kurulan Twitter, kullanıcılara 280 karakterle sınırlandırılmış paylaşımlar yapmasına olanak sağlayan bir sosyal ağıdır. Günümüzde birçok politikacının, sanatçının, kanaat önderlerinin, çok uluslu şirketlerin ve devlet ile ilgili resmi kurumların içerisinde yer aldığı 400 milyona yaklaşan kullanıcı sayısına sahip bir platformdur.

Sosyal medya mikroblog siteleri arasında en fazla kullanıcıya sahip olan ve en popüler olanı hiç kuşkusuz "Twitter"dir. Twitter'da Facebook gibi günümüzde en yoğun olarak kullanılan sosyal medya araçlarından biri olarak göze çarpmaktadır. Twitter aynı zamanda haberdan, eğitime kadar çok amaçlı kullanılan bir sosyal medya sitesidir. Twitter herkes tarafından rahat bir şekilde erişilebilen bir sosyal medya sitesidir. Ancak ülkemizde bazı istisnai durumlardan ötürü Twitter erişiminin kısa süreliğine de olsa durdurulduğunu söyleyebiliriz. Twitter adlı sosyal medya sitesinde politik konular oldukça sık bir şekilde ele alınmaktadır. Twitter politik konuların dışında rastgele etkileşimlerin de sıkça ele alındığı bir nevi kamusal alan niteliğindedir (Malkoç, 2018: 123).

İnsanlar kendi fikir ve düşüncelerini Twitter üzerinden paylaşarak, o zamana kadar pek fazla üzerinde durmadıkları konuları gelen paylaşımlarla ele alırlar ve onlarda bir kanaat oluşturma zorunda kalabilmektedirler. Pek çok kullanıcı tuttuğu takımdan siyasi düşüncesine kadar, karşısına çıkan paylaşımlarda kendisini bir yorum yapma veya paylaşıma karşı bir tepki verme zorunluluğunda hissetmektedir. Kullanıcılar, Twitter'da o zamana kadar kafasında bir konu ile ilgili netlik olmamasına rağmen, karşısına çıkan konuya öncelik atfeder ya da görmezden gelir. Karşısına çıkan konu ile ilgili argümanları kabul ya da reddeder ve bu kabul/red durumu bir gündemin ya da kanaatin yaratılmasına olanak sağlamaktadır. Twitter bu bağlamda kullanıcılar fikrini sunabilmesi için bir olanak sağlamaktadır. O'Connor ve arkadaşları (2010), Twitter'ın büyük çoğunlukla bir siyasi barometre şeklinde kullanılabileceğini öne sürmüştür. Twitter'ı tek yönlü olarak sadece bir dijital kamusal alan şeklinde yorumlamak mümkün değildir (Filibeli ve Şener, 2019: 503). Günümüzde birçok siyasal aktör, Twitter üzerinden paylaşımlar yapmaktadır. Özellikle devlet başkanları, sivil toplum kuruluşları, bakanlıklar ve devlet ile ilgili kurum ve kuruluşlar güncel politikayı attıkları Tweetler ile şekillendirmektedir. Twitter, ülkemizdeki siyaset insanlarının neredeyse tamamına yakınının etkin bir şekilde kullandığı bir sosyal ağıdır. Politikacıların söylemlerde bulunmak için sıklıkla bu alanı tercih etmesinin en önemli sebeplerinden biri, sitenin sahip

olduğu özgün tasarımı sayesinde, verilmek istenilen mesajların kısa ve net bir şekilde milyonlarca kişiye ulaştırılabiliyor olmasıdır. Tweetler etkin olduğu ölçüde, hızlı bir şekilde dolaşıma girerek dakikalar içerisinde binlerce kez paylaşılabilmektedir.

Twitter çoğu zaman bir uzlaşma ortamına sahne olmamaktadır. Fakat görünürlük uğraşları ve bu bağlamda uğraş verenlerin hâkim yapıyla ve hatta hâkim yapının kendisiyle olan mücadelesiyle karşılaşmamak neredeyse imkânsızdır. Çünkü sonuç itibarıyla Twitter bir kitle iletişim aracı niteliğine sahiptir ve bu araçlar gerek ekonomik, gerekse de siyasi güçlerden gelebilecek olan müdahalelere oldukça açıktır. Ayrıca bu iletişim araçlarından ekonomik ve siyasi yapılarda beslenmektedir. Sonuç olarak Twitter, küresel bir iletişim aracı olduğundan, her konumdaki kişiye açıktır ve gerek örgütlü, gerekse de bireysel olarak farklı etkileşimlere ev sahipliği yaptığından, bağımsız kalabilen dijital bir kamusal alandır (Köselerli, 2017: 60). Yukarıdaki açıklamayı da dikkate alarak Twitter'ı yapısal olarak, toplumsal halk hareketlerinin ve otoritelere karşı söylemlerin yaygın olarak kendine yer edinebildiği aktivist bir sosyal ağ olarak tanımlamak mümkündür. Arap Baharı, Wall Street'i işgal et eylemleri ve ülkemizde 2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı protestolarının başlangıç aşaması düşünüldüğünde, Twitter'ın etkinliği anlaşılmaktadır. Toplumsal olaylara tepki gösteren insanlar, Twitter üzerinden etkileşime geçerek Hashtagler(başlık etiketi) ile paylaşım yapabilmektedir. Paylaşılan hashtaglerin etki alanı göz önüne alındığında, trend topic(üst sıralar) olan hashtagler kullanıcıların daha çok ilgisini çekmektedir. Bahsi geçen toplumsal hareketler gerçekleşirken, dakikalar içinde aynı konu ile alakalı binlerce hashtag paylaşılmıştır. Bu sayede bahsedilen olaylar Twitter'da trend topic olmuş, tepkilere verilen destekler büyümüş, sokak protestoları başlamış ve olaylar dünya gündemine taşınmıştır. Otorite konumunda bulunan devlet başkanları ve siyasi hükümetler dönem dönem Twitter'ın bu alandaki etkinliğini eleştirmektedir. Hatta kimi zamanlarda, Twitter için kamuoyunda yasaklama ve sansür tartışmalarının yaşandığını söylemek mümkündür. Diğer bir yönden düşünüldüğünde ise, Twitter'ın devletlerarası iletişimde ve çıkar mücadelesinde kullanılan en etkili sosyal ağ olduğunu söylemek mümkündür. Terör örgütlerine casusluk yaptığı iddiası ile 2016 yılında görev yaptığı Türkiye'de tutuklanan ABD vatandaşı rahip Andrew Craig Brunson, dönemin ABD başkanı Donald Trump'ın Türkiye hakkında attığı tehdit dili içeren Tweetlerden sonra serbest bırakılmıştır. Trump, Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden siyasal otorite ile doğrudan iletişim kurmak yerine Twitter'ı kullanmayı tercih etmiştir. Bu örnekten yola çıkarak, Twitter'ın siyasal bir yaptırım aracı olarak kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Twitter'ın temel mantığı kişilerin gündelik hayatlarında karşı karşıya kaldıkları sorunları ve paylaşma ihtiyacında oldukları düşünceleri bir web ortamında diğer kişilerle belirli bir karakter aralığında paylaşma imkânı sunan bir sosyal medya sitesidir. Bu sosyal medya ortamı popüler kültür doğrultusunda tanınan ve belirli bir kitlesi olan kişileri birbirleriyle buluşturmanın haricinde, yerel olayları da takipçilere anında duyurabilmeye olanak sağlayabilecek bir özelliğe sahiptir. Her geçen gün kullanıcı sayısını arttıran Twitter, onların şu anda neler yaptıklarını, ya da bir diğer ifade ile hayatlarının o anını 140 karakterle paylaşmasını istemektedir. Twitter, ilk yayın yaptığı günlerde daha ziyade bireylerin anlık durumlarını paylaşmayı hedeflemiştir (Aytekin, 2012: 110). Kullanıcı sayılarının artması ve kişilerin özel kullanımlarının haricinde, ticari ve kültürel çeşitliliklere de olanak sağlamıştır. Kurumların da iletişim aracı şeklinde Twitter'ı kullanmasıyla beraber Twitter'e giriş sayfasındaki soruda da değişiklik olmuştur. Geçmişte mesaj kutusunda "What are you doing?" şeklinde bir soru yönelten Twitter, 2009 Kasım'ından sonra kullanıcılarını "What's happening?" şeklinde karşılamaya başlamıştır. Bu aslında Twitter'in yapısal olarak köklü değişikliğinin bir işaretidir. Çünkü Twitter artık bireysel kullanımların üzerine çıkmış ve kurumsal alanlarda da Twitter önem kazanmaya başlamıştır. Kurum ve kuruluşlar Twitter üzerinden yapmış oldukları paylaşımlar ve yayınlarla kişilere daha hızlı bir şekilde ulaşmakta, organize etmekte ve ihtiyaç olması halinde onlardan gelecek bildirimlere de cevap vermektedir (Korkmaz, 2015: 50).

1.4.3. Instagram

Ortalama olarak 300 milyon üzerinde kullanıcısı olan, günde 50 milyondan fazla kullanıcı tarafından fotoğraf paylaşılan ve yine ortalama olarak dakikada 10 binden fazla fotoğraf beğenilen Instagram, sosyal medya ve şirket yöneticilerinin dijital platformda en büyük tanıtım alanlarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Instagram temelinde fotoğraf paylaşımları üzerine kurulu olduğundan, genel olarak kullanıcılar metinden ziyade Instagram'da kullanıcıların paylaşmış olduğu fotoğraflara ilgi gösterebilmektedir. Günümüzde birçok insan sosyal medyayı eğlence amaçları kullandığı düşüncesini de göz ardı etmemek gerekmektedir (Ocak, 2016: 85).

Instagram, yoğunlukla fotoğraf ve kısa videoların paylaşıldığı bir sosyal medya sitesidir. Bu platformda insanlar, fotoğraf ve kısa videolarının görülmesi, beğenilmesi ve yorumlanması için takipçileri ile paylaşmaktadır. Instagram, yaklaşık olarak piyasa değeri 3 milyar civarında olan bir sosyal medya sitesidir. Instagram da Facebook ve Twitter gibi

günümüz kamusal alanın bir aracı niteliğindedir. Instagram 2012 yılında Facebook tarafından 1 milyar dolara satın alınmıştır. Instagram'ı satın alan Facebook yönetimi, kısa bir süre sonra Instagram'da yapılan paylaşımların eş zamanlı olarak, kullanıcılarında onayı ile Facebook sayfasında da görülebilir olmasını olanaklı kılmıştır.

Instagram'ı, tıpkı Facebook ve Twitter gibi bir dijital kamusal alan olarak nitelendirmek mümkündür. Ancak Instagram, Facebook ve Twitter ile kıyaslandığında, görsel temalar daha fazla ön plana çıktığından, kullanıcılar resim paylaşımlarıyla Instagram'ı tamamlayıcı bir sosyal ağ şeklinde görebilmektedirler. Örneğin Facebook üzerinden bir pazarlama faaliyetinde bulunacak olan kişiler, ürün ya da hizmetin daha iyi anlaşılabilmesi ve bunların görsel temalarla desteklenebilmesi için, müşterilerini veya kullanıcılarını Instagram sayfasına yönlendirebilmektedirler. Ayrıca, toplumsal olaylarla ilgili yaşanan durumlarda da kullanıcılar tarafından paylaşılan tematik görseller bulunmaktadır. Instagram'da diğer sosyal medya araçlarında olduğu gibi belirli bir topluluk oluşturmaya çalışılan bir sosyal medya alanıdır. Instagram her ne kadar temelinde fotoğraf paylaşımına dayalı olsa da sonuç itibarıyla sosyal bir mecradır. Ayrıca Instagram adlı sosyal medya sitesi, toplum tarafından kabul görmüş ve tanınmış ünlü kişilerin kendilerini hayranlarına veya takipçilerine daha rahat bir şekilde tanıttığı bir ortam sağlamaktadır. Bu haliyle Instagram'ı günümüz toplumsal yaşamı için bir kamusal alan olarak görmek yanlış olmayacaktır. Demografik olarak incelendiğinde ise Instagramın genç kullanıcılar tarafından diğer popüler sosyal ağlara göre daha fazla tercih edildiğini söyleyebiliriz. Instagram kolay kullanımı ve görsele dayanan etkileşim alanı ile genç kullanıcıları cezbetmektedir. Instagram profilleri, görsel anlamda kişilerin kendilerini ifade ettiği ve yakın çevresine sunduğu vitrinleridir. Instagramda yapılan paylaşımların genellikle görsele dayanması etkinliğinin artmasının en büyük sebeplerinden biridir. Bu anlamda düşünüldüğünde, iletişim kuramcısı Marshall McLuhan'ın; 'araç mesajdır' sözünün 21.yüzyılda da etkili olduğunu söylemek mümkündür.

1.4.4. LinkedIN

LinkedIN, iş arayanlar ve personel arayan firmaların dijital alandaki en önemli araçlarından biridir. LinkedIN, nitelikli işgücüne ihtiyacı olan çok uluslu firmaların da son yıllarda sıklıkla kullandığı mecraların başında gelmektedir. Sadece nitelikli işgücü arayan firmaların değil, geleceğe yönelik olarak kariyer amacı taşıyan kişilerin de yer aldığı bir sanal ortamdır. LinkedIN ortamındaki kişiler iş ile ilgili amaçlarına dijital ortam üzerinden oldukça hızlı bir şekilde ulaşabilme olanağına sahiptirler (Wikipedia, 2017).

1.4.5. Pinterest

Pinterest, genel olarak görsellerin paylaşıldığı ve pano sistemi ile çalışan bir sosyal medya sitesidir. Gerek görsel, gerekse de video paylaşımlarının yapıldığı bu sosyal medya sitesi, kullanıcılarına hem kendileri tarafından yüklenen videoları, hem de başka kullanıcılardan gördükleri videoları paylaşma olanağı sağlamaktadır. Pinterest tabiri ile buna “pinlemek” adı verilmektedir. Pinterest ile ilgili olarak yapılan araştırmalar sonucu, bu mecraayı kullananların büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu saptanmıştır. Genel olarak bu sosyal medya sitesinde yemek tarifleri, moda ile ilgili kıyafetler, farklı ve dekoratif ev eşyaları, kendin yap türü farklı ürünler ve sanat ile ilgili konuların yoğun şekilde paylaşıldığını söylemek mümkündür. Pinterest, bahsedilen tüm bu içerikleriyle 2010 yılında kurulmuş olmasına rağmen kısa bir zaman içerisinde oldukça hatırı sayılır bir kullanıcı sayısına ulaşmıştır (Wikipedia, 2018).

Pinterest’in başlıca amacı, yukarıda sözü edilen diğer sosyal medya sitelerindeki gibi paylaşımı esas almaktadır. Pinterest’in diğer sosyal medya sitelerinden farkı ise, genel olarak yazıdan ziyade, resimlerin kullanılmış olmasıdır. Pinterest’i kullanan kişiler internet üzerinde dikkatlerini çeken resim ve videoları paylaşarak diğer kullanıcılardan gelecek yorumları alabilmektedir. Pinterest kullanıcıları da aynı Facebook ve Twitter’daki gibi birbirlerini takip edebilmektedirler. Bu şekilde takip ettikleri kişi ya da işletmenin sunduğu tüm resim ve videoları görebilmektedirler (Korkmaz, 2015: 47).

Tüm bu özellikleri dikkate alındığında, Pinterest adlı sosyal medya sitesinin bir kamusal alan niteliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Site üzerinden farklı kent, bölge ve coğrafyalarla ilgili yapılan paylaşımlara da erişmenin mümkün olduğu görülmektedir. Bu paylaşımlarla ilgili kullanıcıların etkileşimleri de dikkate alındığında, Pinterest’i sosyal medyanın kadınsal alanı olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır.

1.4.6. Forumlar

Günümüzde bireyler, sosyal ağlar üzerinden yazışma grupları kurarak tartışmalar yapacak imkâna sahiptir. Belirli konular üzerine kurulan bu gruplar, sanal alanda oluşan bir takım web sitelerinde belirli konuları üzerinden tartışmalara dâhil olmaktadır. Aslında forum oldukça eski bir tanımdır. Antik Yunan medeniyetine dayanmaktadır. Geçmişte, halkın karşısına geçen dönem siyasetçileri halka “forum” adı altında hitap etmekte ve onlardan gelen tepkilere göre davranmaktaydılar.

Günümüzdeki sanal alandaki forumlar ise, elektronik alanda oluşturulan, tartışma platformları ve paylaşım alanlarıdır. Geçmişte ziyaretçi defterleri olan forumlar, 2000’li yıllar sonrası mesaj panoları ve nihai olarak da forumlara evrilmiştir. Forum ortamındaki kullanıcılar ilgili oldukları bir kategoriyi seçmektedirler. Bu aşamada kullanıcılar (Savaş, 2019: 14);

- İlgili oldukları konu hakkında bir başlık oluşturulur. Daha sonra oluşturulan bir konu ile ilgili düşüncelerini açıklarlar.
- Mevcut bir konu ile ilgili düşünceleri açıklanabilir veya konu ile ilgili farklı bir fikir sunulabilmektedir.
- Hem bilgilendirici, hem öğretici, hem de eğitici konularla ilgili fikir paylaşımında bulunabilir ve bu paylaştıkları konu ile ilgili destek alınabilir.

1.4.7. Bloglar

Bloglar kullanıcılar tarafından içerik oluşturmak için kurulan dijital mecralardır. Blog sitelerinde hem kelimeler çok sık bir şekilde, hem de görseller çok sık bir şekilde kullanılabilir. Bu görsellerin ve kelimelerin kullanıcılar tarafından sıkça kullanılma sebebi ise, ilgili konu hakkında dikkati çekmektir. Blog, web üzerinden log ya da weblog’un eski versiyonu şeklindedir. Bloglarda farklı konulardaki fikir, düşünce ve bilgileri genel olarak görünümde ters-kronolojik sırayla yaymaya imkân tanıyan, bir veya ya da birden çok yazarın oluşturduğu bireysel yayıncılık ya da internet üzerinde içerik yönetimi sistemidir (Yang ve Lim, 2009: 341). Bloglar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişmesi ve internetin hemen hemen her yerde yoğun bir şekilde kullanılması sonucu yaygınlaşmıştır. Kullanıcıların bilinçlenmesi ve insanların bireysel bakımdan kendine ait bir alanda söz sahibi olma arzusundan dolayı yaygın bir şekilde her yaş ve kesim tarafından da sıkça kullanılmaya başlanmıştır.

Bloglar kendi aralarında farklı olarak üç kısma ayrılmaktadır. Blogların kelimelerden, fotoğraflardan/resimlerden, videolardan ve seslerden oluşması herhangi bir önem teşkil etmemektedir. Gerek kişisel, gerekse de profesyonel niteliğe sahip olabilmektedir. Bazı bloglar ise her iki özelliği de taşıyabilmektedir. Bloglarda neredeyse tüm konularla ilgili yorumlar yapılabilir. Ancak yoğun olarak bloglarda teknolojik, siyasi ve günlük yaşam ile ilgili konular üzerinde durulmaktadır. Bloglarda klasik bakımdan en fazla, kişi tarafından yayımlanan kişisel bloglar, yorum şeklinde işlemektedir. Haber ve siyasi içeriğe sahip bloglar ise, kullanıcılar tarafından dikkat çeken bloglardır. Bloglar kullanım alanları bakımından bir

takım gruplara ayrılmaktadırlar. Bu örnekler aşağıdaki şıklarda sıralanmaktadır (Özel ve Sert, 2014: 306):

- **Kişisel Bloglar:** Kişisel bloglar, kullanıcı tarafından en çok tercih edilen blog türlerinden biridir. Kişisel bloglarda, blogun sahibi olan kullanıcı, kendi fikir, düşünce, gözlem, analiz vb. kişisel etkinliklerini yayımlayabilmektedir. Kişisel blogların genel olarak göze çarpanları ise, yaşanan bir olayla ilgili hikayelere yer verilenleridir. Bu bloglar genel olarak daha fazla ilgi çekmek için sürekli blog sahibi tarafından güncellenmektedirler. Bundan dolayı genel ziyaretçilerin düzenli bir şekilde blogu ziyaret etmelerine neden olabilecek içerikler konulmaktadır ve gönderiler yalnızca blog sahibinin kişisel ilgisine yönelik olmaktadır.
- **Topluluk Blogları:** Topluluk blogları kişinin bir link üzerinden veya yorum yaparak katkı sağlayabileceği bir blog türüdür. Topluluk gruplarının gerçek bir grupta herhangi bir ilişkisi yoktur. Topluluğun üstünde durduğu konular pek çok farklı şekilde olabilmektedir. Örneğin bazen çok özel konular olduğu gibi, bazen de hiçbir anlam ifade etmeyen belirsizliklerle dolu da olabilmektedir. Topluluk grupları kişiler arasındaki sınırlılıkları ortadan kaldırmak ve ilgili blogu daha fazla kişilerin kullanılabileceği duruma getirme amacındadır.
- **Gazete blogları:** Bu bloglar, blogging teknolojisini klasik yayım formatına uygun şekilde genel olarak yerel gazetecilik hizmetini veren, ya da internet üzerinden yayıncılık yapmaya çalışan bloggerlerin tercih ettiği bloglardır. Bu bloglarda online haberler verilebilmekte, blog sahibi bir köşe yazarı gibi güncel olaylarla ilgili görüşlerini belirtmektedir.
- **Kurumsal Bloglar:** Bir takım kurum ve kuruluşlar kendi müşteri tabanları ile direkt iletişimde bulunabilmek amacıyla kurumsal blogları kullanmaya başlamışlardır. Bu tip kurum ve kuruluşlar tarafından oluşturulan blogların kapsamı ve içeriğinde, belirli bir ürün ya da hizmet ile ilgili bildirimlere yer verilmektedir.

Bloglar yukarıda da belirtildiği üzere, pek çok farklı kesim, sektör ve oluşumlar tarafından kullanılmaktadır. Blogların her geçen gün kullanım sayılarının artmasına neden olan faktörler aşağıdaki şıklarda sıralanmaktadır (Manavcıoğlu, 2015: 29):

- Bloglar web sitelerine kıyasla kullanıcıları tarafından oldukça kısa bir süre içerisinde oluşturulabilmektedir.
- Bloglar farklı sektörler ve amaçlar doğrultusunda düzenlenebilmektedir.
- Bloglar güncellemeye olanak tanımaktadır.

- Bloglar maliyet bakımından oldukça düşük bir maliyet karşılığında hazırlanabilmektedir.
- İnternet sitelerinin kurulması ve tasarımı oldukça zahmetli bir iştir. Ancak bloglarda bu durum söz konusu değildir. Bloglar, internete giren herkesin kolaylıkla şekillendirebileceği ve hazır bir yapı kullanarak blogunu oluşturabileceği kolaylığa sahiptir,
- Bloglarda etkileşim üst düzeydedir,
- Tıpkı e-mail adresi almak kadar kolay bir şekilde oluşturulabilecek kolaylığa sahip olması,
- Her geçen gün kurumsal firmaların blogların yararlarını ve önemini fark etmesi ve buradan yola çıkarak hedef alınan kitle ile iletişim için kullanılmaya başlanan mecralardan biri olması,
- İnternetteki kişiler arasında ilgili oldukları konulara paralel bir şekilde grupların oluşturulabilmesi,
- Bloglarda bireylerin yaşadıkları deneyimleri diğer kullanıcılarla paylaşılabilmesi,
- Kurum içi personelin yeni bir alan olarak yararlanılması.

Blog türlerinden ve yukarıda yapılan tanımlamalarda da anlaşılaçağı üzere, günümüzde genel olarak bloglar, diğer sosyal medya mecralarında da görüldüğü gibi bir nevi kamusal alan niteliğine sahiptir.

1.4.8. Sözlükler

Sözlükler, bilhassa genç kesmin ve üniversitelilerin akıllı telefonların da yaygınlaşması ile birlikte yoğun olarak kullanmaya başladığı dijital sosyal alanlardır. Özellikle “Ekşi Sözlük” kendi terminolojisini oluşturan sosyal alanların başında gelmektedir. Ekşi Sözlük kendine özgü farklı bir dilin kullanıldığı bir sosyal ağıdır. Bu site içerisinde oldukça teknik ve bilimsel cümlelere rastlanabildiği gibi, oldukça argo ve kaba bir dille de karşılaşmak mümkündür. Örneğin iyi yerine “ii” bir şey yerine “bişii” sağlık yerine “saalık” ve benzeri pek çok kelime sözlük sitelerinde oldukça büyük değişimlere uğramıştır (Yaman ve Erdoğan, 2007: 239). Yazılım ve tasarım olarak düşünüldüğünde Ekşi Sözlük internet dünyası için özgün bir üretim olmuştur. Günümüzde yaklaşık olarak 700 bin sözlük yazarı olduğu düşünülmektedir. Ekşi sözlüğü 7 milyona yakın internet kullanıcısı takip etmektedir. Dönem dönem eleştiriler ve hukuki yasaklar ile karşılaşan Ekşi Sözlük her geçen gün kullanıcı sayısını arttırmaya ve kamusal alan niteliği taşımaya devam etmektedir.

Çalışmanın inceleme alanını oluşturan Ekşi Sözlük adlı internet sözlüğünde, bilinen Türkçe harfler çok fazla kullanılmamaktadır. Örneğin şapkalı ve ç, ş, ü gibi harfler kullanıcılar tarafından çok fazla tercih edilmemektedir. Bunun sebebi akıllı telefon kullanarak siteye erişim sağlayanların sayısının gün geçtikçe artmasıdır. Akıllı telefonlar için geliştirilen klavyelerde öncelik sırasına göre İngilizce harfler daha kolay erişebilir durumda kullanıma sunulmuştur. Ekşi Sözlük kendi dilini oluşturmuş bir platformdur. Birçok kalıp yargıya anlamlar yükleyerek özellik olarak kullanılmasını sağlamıştır. İnternet sözlükleri, genç kesim tarafından bazı anlaşılmaz terimlerin, anlaşılabilir bir şekilde ve örneklendirilerek anlatıldığı sayfalar olarak görülmektedir. Ekşi Sözlük içerisinde açılan başlıklarda, kullanıcılar ‘entry’ adı verilen yorumlarda bulunmaktadır. Sözlük formatının amacı, açılan başlıkla ilgili kullanıcıların tanımlamalarda bulunmasıdır. Geçmiş yıllarda, Ekşi Sözlük içerisinde formata uygun entryler yazmayan kullanıcıların üyeliklerine son verilmiştir. Günümüzde ise daha esnek tanımlamalara izin verilmektedir. Ekşi Sözlük dışında, İnci Sözlük ve Uludağ Sözlük de Türkiye’de kullanıcı sayısı dikkate alındığında etki alanına sahip diğer popüler sözlüklerdir. Kurulduğu günlerden sonra popülerliği kısa zaman içinde çoğalan Ekşi Sözlük’e bir süre sonra yazar alımları belirli aralıklarla yapılmaya başlanmıştır. Daha sonraki süreçte Ekşi Sözlüğün başarısından etkilenecek benzer formatta birçok girişim yapılmıştır. Klon olarak adlandırılan Ekşi Sözlük benzeri sözlükler ortaya çıkmıştır. Her geçen yıl, Ekşi Sözlük’e benzer sözlükler açılmaya devam etmiştir ve devam etmektedir. Dünya genelinde düşünüldüğünde ise, Urban Dictionary isimli sosyal ağın Türkiye’deki sözlüklere benzer bir formatta olduğunu söylemek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMUSAL ALAN

2.1. Kamusal Alan Kavramının Ortaya Çıkışı

Kamusal alan kavramı, kesin ve net bir şekilde tanımlanan kavramlardan biri değildir. Kamusal alan kavramı, farklı bakış açılarına göre şekillenen bir kavram olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kamusal alan kavramı ile özdeşleşen kişi ise hiç kuşkusuz Jürgen Habermas'tır. Habermas 1962 yılındaki “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi Üzerine Araştırmalar” adlı eserinde kavramı oldukça farklı yönlerden irdelemiştir (Özbek, 2004: 96). Bu araştırma aynı zamanda kavramın terminolojik olarak ortaya atıldığı ilk söylem olmuştur.

Kamusal alan hakkında felsefi tasarımlar temel bakımdan üç ayrı model üzerinde netleşmektedir. Bu üç modelden ilki Arendt'in tarif ettiği “agonostik” ve “birleşimsel” model, ikincisi “liberal kamu alanı” ve üçüncüsü ise Habermas tarafından oluşturulan “iletişimsel kamu alanı” modelleridir (Ünüvar, 1998: 194).

Habermas'ın 1962 yılında çıkardığı bu eser, milat niteliğinde bir çalışmadır. Habermas açısından kamusal alan, kişilerin kendileri ile ilgili ortak bir mesele için akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma ile birlikte ortaya çıkan sonuç ile ilgili bir ortak kanaat oluşturdukları araç, süreç ve mekânların tanımlandığı bir yaşam alanı şeklinde tanımlanmıştır. Habermas'ın tanımından yola çıkarak kamusal alanı kamuoyunun oluşturduğu bir alan olarak da tanımlamak mümkündür (Demir ve Sesli, 2007: 275).

Kamusal alan kavramı ile ilgili olarak gerek ülkemizde gerekse de dünyada yapılmış pek çok tanımlama söz konusudur. Erdoğan (2000) tarafından yapılan tanımlamada kamusal alan, toplumu oluşturan bireylerin iyiliğini sağlamaya yönelik olarak yapılan tartışma ve girişimlerin hayat bulduğu bir sivil yaşam alanıdır (Erdoğan, 2000: 35). Erdoğan (2000) tarafından yapılan tanımlama Habermas'ın tanımına oldukça benzemektedir. Reynie (2003) ise, kamusal alan kavramını tüm toplumu ilgilendiren sorunlardan oluştuğunu ve “tartışma” ve “karar nesnesi” kavramlarının yardımıyla net bir şekilde anlaşılabilirliğini öne sürmektedir (Reynie, 2003: 486).

Dacheux, insanların bir araya gelebildikleri tüm alanları birer kamusal alan olarak nitelendirmiştir. Dacheux, yurttaşların toplandığı yerler, siyasi tartışmaların ve düşüncelerin öne sürüldüğü alanlar dışında, kamusal alanı aleniyet ilkesine tabi olan demokratik talepler ve bireylerin evlerinin dışındaki tüm mekânlar olduğunu öne sürmüştür (Dacheux, 2012: 14).

Kamusal alan kavramının temel altyapısının oluşmasında Kant, Hegel, Locke ve Rousseau gibi felsefecilerin de düşünsel olarak büyük payı olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzdeki demokrasinin inşasında büyük payı olan bu fikir adamları kamusal alanı erkeklikle özdeşleştirmiştir (Hekimoğlu, 2018: 545). Kant, Hegel, Locke ve Rousseau gibi fikir adamlarının, bulunduğu sosyal dönemden ötürü kamusal alanı erkeklikle özdeşleştirdiğini söylemek mümkündür. Ancak, ilerleyen süreçte durum değişmiştir. 20.yüzyıl sonrasında kadınların sosyal haklarının gelişim göstermesi ile birlikte kamusal alan ile ilgili yapılan tespitler dönüşüme uğramıştır. Özellikle, kadınların iş dünyasında da etkin konuma ve üretici duruma gelmeleri ile kamusal alan kavramı yeniden inşa olmuş bu durum kavramın tekrar tanımlanmasına sebep olmuştur.

2.2. Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimi

Geçmişte de günümüzde de demokrasi ile ilgili tartışmalarında odağında kendine yer bulan kamusal alan kavramı, tüm yurttaşların erişim hakkı olan, kamuyla ilgili olabilecek tüm işlerin ve faaliyetlerin değerlendirildiği bir alandır. Kamusal alanın kökenine inildiğinde, Antik döneme kadar uzandığını söylemek mümkündür. Antik Yunan döneminde kamusal alanla ilgili olabilecek faaliyetler, o dönemin salonlarında, kiliselerinde gerçekleştirilmiştir. Kavram her değişen çağ ile birlikte farklı alanlarda tartışılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Kamusal alanın ilk filizleri Aristoteles'in haz-siyaset teorisi şeklinde tanımladığı yaşam prensibi ile yeşerdiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda bireylerin ev yaşantısı özel alan olarak kalırken, siyaset ve diğer kişilerle olan zorunlu ilişkiler kamusal alan kapsamında değerlendirilmektedir. Gerek kamusal gerekse de özel alan ayrımı, ortaya çıkabilecek tartışmaların önüne geçmek amacıyla oluşturulmuştur. Helenistik dönemden gelen bu modelde kamusal alan anlayışı özgür yurttaşlar ekseninde toplanmaktaydı ve bu alan kapsamında, kadınlara ve çocuklara ne yazık ki yer yoktu. Genel olarak Antik Yunan döneminde özgürlük kavramı erkek ile bağdaştırılmış ve erkek egemenliğini özgürlük olarak nitelendirmişlerdir (Weintraub, 1997: 45).

Daha yakın bir tarihe gelecek olursak, örneğin on yedinci ve on sekizinci yüzyıl düşünürleri, kamusal ve özel alanı birbirinden ayıran kavramsal çerçeveyi, siyasi erkler ve doğa durumu üzerinden oluşturmuşlardır. Kamusalı ise akıl ve yasa doğrultusunda temellendirmişlerdir. On sekizinci yüzyılda bilhassa Avrupa'da ortaya çıkan yeni rejimler ve siyasi hareketler köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. On sekizinci yüzyılın son döneminde Fransız Devrimi ise, köklü değişimlerin sonraki yüzyıllarda da yaşanacağını sinyali vermiştir. Bu yüzyıl içerisinde Avrupa'da, devlet ve toplum ilişkisinin yapılan

devrimlerle birlikte oluşturulmasıyla devletin esas görevlerinden biri olan eğitim ve sağlık tamamen devletin kontrolüne geçmiştir. İlerleyen dönemlerde ise, özel şirketler eğitim ve sağlık gibi bir toplum açısından büyük öneme sahip unsurlar üzerinde söz sahibi olmuştur. Aydınlanmanın hız kazandığı o dönem içerisinde kamusal anlayışı yine akıl çerçevesinde oluşturulmuş, Rousseau ve Locke gibi filozoflar açısından da, kamusal, doğal olanın karşısı şeklinde ele alınmıştır. Rousseau her iki alanı, yani kamusal ve özel alanları genel irade ve özel irade şeklinde iki kısma ayırırken, özel çıkarın, devlet çıkarları üzerinde olması halinde, devletin sonunun geleceğini öne sürmektedir (Gestrich, 2006: 422).

Aklın kamusal kullanımının düşünürlerin işi olduğunu öne süren Kant, bilginin ve aklın kamu yararı açısından kullanılmaları gerektiğini öne sürmektedir. Locke, insanların kutsal olarak gördükleri inançları bir özel alan olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda kişilerin özel alanı olan kutsal inançlara devletin müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur. Laiklikte olduğu gibi devlet ile din alanlarını keskin şekilde birbirinden ayıran Locke, kamusal alan düzenlemesinde devleti, özel alanın dışına itmiştir. Bu düzenleme kapsamında herhangi bir hiyerarşinin varlığı söz konusu olmadığından, herkes eşit şartlara sahiptir. Fakat hem bireyler arası siyasi bakımdan eşitsizlikler hem de kültürel bakımdan bir takım farklılıklardan ötürü çocuk, kadın, köle niteliğindeki bireyler ise kamusal alan kapsamında yer almamıştır. Bu bakımından ele alındığında kamusal alan genel olarak o dönemde yaşayan erkekleri kapsamıştır (Khan, 2014: 44).

On yedinci ve on sekizinci alan düşünürleri kamusal alan ve özel alanın birbirinden keskin bir şekilde ayrılmaması durumunda siyasal alanın fonksiyonel işlevlerini yerine getirilemeyeceği savunmaktadırlar. Özel alandan bir hayli farklı durumda olan kamusal alanda çoğunluğun almış olduğu kararların herkes tarafından kabul edildiği düşünülmektedir. Böylece her bir bireyi muhafaza edebilecek olan kurumların meşruiyeti toplum sözleşmesi ile oluşturulmaktadır. Bireycilik ve liberalizm anlayışının bayrak taşıyıcısı olan Locke gibi, J. Stuart Mill'de yurttaşların siyasi yaşamda olmalarının sadece temsiliyet ile olabileceğini öne sürmektedir (Papacharissi, 2002: 18). Bu temsili yönetim yalnızca bir çoğunluğu kapsamamaktadır. Mill açısından azınlıkta büyük öneme sahiptir ve devlet o azınlığın çıkarlarını da gözetmekle yükümlüdür. Mill, niteliğe sahip her yurttaşın kamu ile ilgili bir görevde yer alması gerektiğini savunmaktadır. Tüm yurttaşların söz sahibi olduğu katılım hakkı, problemlerin giderildiği bir siyasal alanın oluşturulması aşamasında en temel öğelerden biri olarak dikkati çekmektedir.

Mill; kamusal akıl yürütme ile ilgili olarak bireylerin mevcut sınırların genişletilmesi ile ilgili tüm faaliyetleri desteklemektedir. Ancak Mill, ilerleyen süreçte cahil kesimin mevcut

iktidara alternatif bir iktidar odağı olma ihtimalini de göz önünde bulundurarak, cahil kesimin yetkesinin sınırlandırılması ve kontrol altında tutulması gerektiğini öne sürmektedir. Mill tarafından öne sürülen bu düşünce biçimi bir ikilemi oluşturmaktadır. Mill'in bu ikilemini Habermas tarafından çatışkılı kamusalılık şeklinde nitelendirilmiştir (Karadağ, 2003: 179).

Mill tarafından yapılan bu sınırlama Hayek açısından söz konusu değildir. Kişilere yapılacak olan devlet müdahalelerinin sınırlarının çizilmesi ile ilgili olarak Hayek, devletin her yurttaşını koruması gerektiğinin altını çizmektedir. Devletin iş ile ilgili piyasalarda kontrolü tamamen elinde tutmuş olmasının başta işsizlik ve enflasyon gibi doğal sorunların daha da artmasına sebep olacağının altını çizmektedir. Bu bakımdan devletin tekelleşme anlayışını bir nevi diktatörlüğe sebebiyet verebilecek müdahalelerden uzak durmalıdır. Özel alan olarak nitelendirilen piyasada devletin asgari seviyede etkinliğinin olmasını altını çizen Hayek, iktisadi açıdan özgürlüğün, bireysel özgürlüğün en temel alanı olduğuna dikkat çekmektedir. Hayek ayrıca devletin sivil toplum alanlarını genişleterek, onları daha demokratik bir yapıya kavuşturması gerektiğini de öne sürmektedir (Müftüoğlu, 2003: 30).

Kamusal alan ile ilgili olarak önemli araştırmalar ve incelemelerde bulunanlardan biri de hiç şüphesiz Habermas'tır. Frankfurt Okulu, sosyoloji ile ilgili önemli bilim insanlarını çıkarmış bir okuldur. Habermas'ta bu okulun son temsilcilerinden biridir. Habermas açısından kamusal alan gerek tarihsel yönden, gerekse de normatif bir kategori şeklinde ele alınmıştır. Habermas içerisinde kamu olan tüm kavramların tarih içerisindeki değişimlerini ve dönüşümlerini değerlendirmiştir. Ayrıca Habermas, iletişimsel eylem teorisi ile iletişimin esas alındığı daha güncel bir kamusal alan modelinin inşa edilmesi için önemli çabalar sarf etmiştir. Habermas'ın şiddetle savunduğu nokta ise, bireylerin herhangi bir siyasi otoritenin baskısına maruz kalmaması gerektiğidir (Habermas, 1974: 36).

Ekonomiye endeksli bir şekilde yaşanan tarihsel değişimler, beraberinde pek çok farklılığı da getirmiştir. Habermas, kamusal alanın, burjuvazinin kontrolündeki kamusal alana dönüşmesindeki en büyük aktörün medya organları olduğunu öne sürmektedir (Volkmer, 2014: 225).

Geçmişte bu kavram ile ilgili kahvehanelerde tartışılan konular, artık medyada tartışılmaya başlamıştır. Habermas açısından temsili kamusalılıktan oldukça farklı bir nitelikteki on sekizinci yüzyıl burjuva kamusal alanı, devlet otoritesiyle ekonomiye dayalı ilişkilerin oluşturulduğu özel alan arasında olan bir kamu alanıdır. Burjuva kamusal alanı, aile ve akraba ilişkilerini kapsayan özel alandan farklı olarak, bu alana aynı zamanda moderniteyi de eklemiştir. Başlangıçta edebi kamularla oluşan burjuva kamusal alanı, bilhassa mekânları kahvehaneler, okuma yerleri, gösteri alanları, edebiyat tüketicileri ve eleştiride bulunan kişiler

boy göstermekte idi. Bundan ötürü burjuva kamusal alanının yükselmesi, yalnızca iktisadi konularla ilgili değişimlere paralel bir şekilde toplumdaki mali bakımdan güçlü olanların tarafında değil, aynı zamanda toplumun farklı kesinlerine de bağlıdır (Gestrich, 2006: 418).

Kamusal alanın en belirgin özelliklerinden biri hiç kuşkusuz dinamik bir yapıya sahip olmasıdır. Geçmişte de böyle bir yapıya sahip olan kamusal alanlarda otoritenin kararlarına katılma ile bu alanlar siyasal bir yapıya da bürünmüştür. On yedinci ve on sekizinci yüzyılda düşük seviyede olan siyasal etkinlik, on dokuzuncu yüzyılda ivme kazanmıştır. On dokuzuncu yüzyıldaki yükseliş sonrasında mevcut sistemi korumakla yükümlü olan devlet ise bilhassa iletişim kanallarından yararlanarak siyasal bir kamusal alan aktörü rolüne soyunmuştur. Bu durum benzer şekilde medyaya endeksli bir kamusal alanın oluşumuna da ivme kazandırmıştır. Siyasi güçlerin ve bu siyasi güçlerin karşısındaki muhalif güçlerin seslerinin dönemin kitle iletişim araçlarıyla ele alınarak değerlendirilmesi, medyayı aynı zamanda siyasal bir kamusal alanın odağına yerleştirerek onu bir nevi meta haline dönüştürmüştür (Lattes, 2004: 230).

Kamusal alan ile ilgili konularda önemli çalışmalarda bulunan Habermas, kamu, kamusal, kamuoyu kavramlarının kişilerin günlük yaşamlarındaki kullanımlarının dışında, aynı zamanda hukuk alanında, sosyoloji alanında ve siyaset alanlarında da sınırlarının çizilmediğine işaret etmektedir. Burjuva toplumu şartlarında kavramın kapsamında muğlâklaşmadan ötürü, kavramın net bir şekilde tanımı yapılamadığından gittikçe bulanıklaştığını ileri sürmektedir. Aleniliğe sahip olan toplantılar kamusal şeklinde değerlendirilmekte, tüm kitlelerin kullanımına açık mekânlar ise kamusal alan olarak nitelendirilmektedir. Sonuçta kamu ve ilgili kavramlar alenilik doğrultusunda kodlanmakta ve aleniyetin yapısı değişikliklere uğramaktadır. Böylece kamusal ve özel yeni bir boyut kazanmaktadır (Schaap, 2007: 63).

Habermas tarih öncesi Helenik kamu modeli anlayışının günümüze dek uzandığını öne sürmektedir. İlerleyen süreçte Romalıların hâkim konumda olduğu dönemde büyük bir değişim yaşanmış ve Roma hukuku ortaya çıkmıştır. Roma hukuku kapsamında biçimlendirilmiş olan kamu anlayışı, Ortaçağ'da da sürmüştür. Daha sonra burjuva toplumunun siyasal bir konuma gelmesiyle birlikte kamu anlayışı yoğun bir biçimde uygulanmaya başlamıştır (Avcı, 2008: 40).

Günümüzde kamusal alan kavramının muğlâklaşmasının başlıca sebebi, kamusal alan ile ilgili fonksiyonların zayıflaması ve bu kavramın alanının genişlemesinden kaynaklanmaktadır. Feodal düzenin tabii bir sonucu olarak, toprak egemenliğinde hem özel hem de kamusal yetke ayrı ayrı olmak kaydıyla bir otorite üzerinde toplanmıştır. Habermas

bakımından bahsedilen bu feodal yapının içerisinde ortaklaşa bir şekilde kullanılan topraklar kamusal olarak nitelendirilmektedir. Bundan ötürü özel tasarruf imkânını bulunduran da kamusal iktidardır (Hekimoğlu, 2018: 546).

Fransız Devrimi'nden sonraki süreçte Fransa'da kamusal alan niteliğine sahip olan en önemli mekânlar hiç kuşkusuz Rönesans ruhuna sahip olan ihtişamlı salonlardır. Sarayın kültürel açıdan fonksiyonel yönünü şehrin üstlenmesiyle, sadece kamuoyunun taşıyıcısı olmamış, bizzat kamunun kendisinde de değişikliğe neden olmuştur. Sarayın kaybetmiş olduğu gücü eline alan şehrin ağırlığı ve edebi kamu siyasal bakımdan bir niteliğe sahip olmuş ve ilerleyen süreçte siyasal erkin doğrudan muhatabı haline gelmiştir. Tüm sanat alanlarının halk tabanından tüketicilere doğru açılmış olması ile birlikte o dönemde sanatın fonksiyonlarında da farklılar görülmeye başlamıştır değiştirmiştir. Toplumsal bakımdan düşük değere sahip olan sanat gösterileri birer meta haline gelerek, kitlelerin ücret ödeyerek izledikleri gösteriler haline gelmiştir. Sanata yönelim ivme kazanarak o dönem içerisinde arttığından, dönemin sanatçıları da pazar için çalışır duruma getirmeye başlamışlardır (Erçin ve Adıgüzel, 2017: 176).

Kapitalist sistem gelişmiş ülkeler tarafından elverişli hale geldiğinde, sınırları bir hayli genişleyen kamusallık anlayışı muhakeme kabiliyetine sahip olan belirli zümrenin eleştirel denetimine tabi olmanın dışında, özel ile olan ilişkisini kaybetmesine neden olmuştur. Gerek kamusal yönden akıl yürütmenin kamusallığı azalmış, gerekse de mahremiyet sınırlarında esnemeler oluşmuştur. Bu bir nevi kamusal alanın çöküşü için hazırlanmış olan bir zemin şeklinde değerlendirilmektedir. Çünkü kapitalist sistemde pazar koşulları sermayenin rekabetçi kesimlerin elinde toplanmasına sebebiyet vermiştir. Rekabetin yoğun olarak yaşandığı ekonomik düzen, sermaye sahiplerinden herhangi bir kişinin gücünün dikey ilişkiler ağında daha çok artmasına ve böylece gücü de tutmasına olanak sağlamıştır (Özbek, 2004: 97).

Bu sistemde genel olarak kişisel menfaat artarak özelleşmiş, kamusal çıkar yerini özel çıkarlara bırakır hale gelmiştir. Bu durum devletin zorunlu bir şekilde piyasaya müdahil olmasına neden olmuştur. Temel olarak kişisel çıkarla, toplumsal çıkarların önüne geçtiğinden, devletin bu duruma müdahale etme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü kişisel çıkarların artması neticesinde özel çıkarların siyasi niteliğe bürünmesi ise kaçınılmaz bir durumdur.

Liberal anlayışın öne çıktığı dönemde burjuvaların özel yaşamı daha ziyade aile içerisinde veya çalışma alanlarında geçmekteydi. Fakat iş ortamlarının kapitalist sistemde makro işletme ve şirketlere dönüşümü, iş alanlarının gittikçe özel niteliğinden uzaklaşmasına

sebebi olmuştur. İşçi ve işverenler arasındaki ilişki bazı sosyal güvencelerle sağlanmaya başlamıştır. Bunların dışında, sendikalar oluşturulmuş ve kamusal hukukun konularının en önemlilerinden biri olmuştur. Mülk sahibi ve hizmetliler olarak tanımlanan konumlar değişime uğramış ve işçi-işveren haline gelmiştir. Liberal sistemde ortaya çıkan bu yapısal değişimle birlikte çalışanlar haklarını pek çok yoldan aramaya başlamıştır. İşletmeler açısından liberal dönemde bir takım çelişkiler ve belirsizlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çünkü işletmelerin özel mi yoksa kamusal niteliğe sahip bir organ mı olduğu oldukça belirsiz bir duruma gelmiştir (Yükselbaba, 2008: 260).

Liberal dönemde özel ve kamusal arasındaki karmaşık yapının yalnızca hukuksal düzenlemelerle sınırlı olmadığını söylemek mümkündür. Klasik hayattan, kent hayatına geçiş sürecinde, kent kültürünün yoğun bir şekilde kendini hissettirdiği alan olan mimari alanlarda da büyük farklılar yaşanmaya başlamıştır. Kırsal alanda müstakil evlerde yaşayan bireyler, kent yaşamında toplu yaşamın zorlukları ile karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Çoklu katlarda ve apartmanlarda yaşamaya başlayan insanlar, düşük ses yalıtımı, birbirine yakın kapılar, ortak kullanım alanlarından ötürü özel yaşam tahrip olmuştur (Haşar, 2018: 196). Burjuva açısından da köklü değişiklikler olmuştur. Aile yapısında ortaya çıkan yapısal değişimlerden ötürü burjuva ailesinin edebi münasebetini yitirmiştir. Edebi tartışmaların yaşandığı ahabpık ilişkileri de serbest zaman etkinliklerindeki grup arkadaşlığı niteliğine doğru evrilmiştir. Kamusal niteliğe sahip olan problemler ve bu problemlerin çözümünde başvurulacak kültürel değerler piyasa için malzeme olmuştur. Toplumun kültürel değerlerinin mübadele değerine sahip olması, yeniden üretilebilen tüketim araçlarına dönüşmesine sebebiyet vermiştir (Savut, 2016: 20).

Siyasal alandaki kamusal akıl yürütmenin esası edebi kamudur. Kamusal niteliğe sahip olan unsurların kullanımı kolay ve ulaşılabilir olması bilgilendirme açısından büyük öneme sahiptir. Bundan dolayı yüksek niteliğe sahip eserler de dönüşümden nasibini almıştır. Yüksek nitelikli eserler yerini yeni kolay ve ucuz eserlere bırakmaya başlamıştır. Esasında kamusal alanın en önemli işlevlerinden biri hiç kuşkusuz devlet ve toplum arasında bir bağ kurmaktır. Ancak bu bağ kurulurken kamusal alanın örgütsel niteliğini kaybetmemesi gerekmektedir (Eren, 2005: 102). Ayrıca iktidarın denetlenmesi işlevine aracılık yapan aleniyet ilkesindeki anlamın kayması, bilince sahip olmayan bir kitleyi yönlendirme ve yığınların onayını almaya aracı olmuştur. Kamusal akıl yürütmede siyasal niteliğin ortadan kalkmasına sebebiyet veren başlıca araçlar hiç şüphesiz kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçların birileri tarafından birer ticari meta haline gelmiş olması, medyanın tekelleşmesine ve tek tip toplumun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Çelik, 2018: 78).

Liberal dönemde ve günümüzde de yeni medya düzeni, küçük ve orta büyüklükteki girişimleri kapsamına almak suretiyle, piyasada ayakta kalmalarına olanak sağlayarak bir hegemonya oluşturma gayretine girmiştir. Hatta daha da ötesinde, bir ülkenin haber kaynağı olan unsurların yerine geçerek, ulusal medyayı da kendine bağımlı bir duruma getirmiştir (Yılmaz, 2007: 56). Basının böylesine büyük bir gücü elinde tuttuğunu gören sermaye sahipleri hem o dönemde hem de günümüzde basınla ya ilişkilerini iyi tutmuş ya da basın araçlarına ortaklık yolunu tercih etmişlerdir. Bu denli müdahaleye açıklığı gören başta gelişmiş devletler resmi denetlemelere tabi tutarak ve yayıncılık ilkeleri adı altında pek çok girişimde bulunmuştur. Özel girişimcilerin elinde tuttuğu bu gücü kırarak tekel olmaktan çıkarmaya çalışan devletler, alınan tedbirler doğrultusunda ajanslar devlet organı haline gelmiş ve aynı zamanda bir resmiyet kazanmaya başlamıştır (Haşar, 2018: 196).

Liberal dönem içerisinde kamu niteliğinde devlet icraatlarının denetimini gerçekleştiren bir araç olan basın, kapitalist sistemde özel girişim özelliğini yitirmeden devlet tarafından teminat altına alınmış, özel çıkar ve devlet çıkarının birbirleriyle kesişme noktasında ise basının tabii görevi olan eleştirel görevini yapma aşamada ise bu görevi yerine getirmede pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu da haberin kapsamında değişikliğe ve tahrifata neden olmuştur. Basının bunu yapmasının başlıca nedenlerinden biri ticari kaygılardır (Gestrich, 2006: 417). Ekonomik sorunla karşı karşıya kalmak istemeyen ve ayakta kalmaya çalışan basın, hem geçmişte hem de günümüzde siyasi otoritenin baskılarına boyun eğmek zorunda kalmıştır. Siyasi otoritenin karşısında olmayı tercih eden basın organları siyasi erkler tarafından başta reklam almakta zorlanmıştır. Bilhassa bu durum yirminci yüzyılda ve içerisinde bulunduğumuz yüzyılda daha fazla görülmeye başlamıştır. Çünkü reklam bir medya organının ayakta kalması ve ticari örgütlenme açısından bir hammadde niteliğindedir (Özbek, 2004: 99).

Kamusal alan ve kamusal alanda bireylerin eşit katılımıyla kurulan müzakerelerin doğal neticesi ile ortaya çıkan kamuoyu ile ilgili kavramlar, demokrasi tartışmalarının odağında yer alan kavramlardır. Kamuoyunun biçimlendirmiş olduğu bir alan olan kamusal alanın niteliği, tarihsel süreçte gerek sosyal, gerek siyasal, gerekse de ekonomik şartlar doğrultusunda şekillenmiş ve kavramda bu doğrultuda biçimlendirilmiştir. Yakın bir tarihsel süreçte “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü” adlı eseriyle kavram ile ilgili bir nevi referans noktası olan Habermas, kavramın tarihsel süreçteki gelişimini ele almış ve kavram üzerinde eleştirel yaklaşımıyla normatif görüşlerini ortaya koymuştur. Tarihsel süreçte ise birçok düşünür kamusal alanla ilgili tanımlamalar ve eleştiriler yapmıştır. Kavramla ilgili oluşan farklı bakış açıları, kavramın çeşitlenmesine ve bilimsel açıdan irdelenmesine olanak

tanımıştır. Bu doğrultuda kamusal alan kavramı ile ilgili yapılan her çalışma, insan toplumunun gelişimine ve ifade özgürlüğünün artmasına olanak sağlamıştır.

2.2.1. Antik Yunan “Polis” Devletleri'nde Kamusal Alan

Antik Yunan dönemindeki kamusal alana geçmeden önce, Polis ile ilgili kısa tanımlara yer vermek çalışma açısından yararlı olacaktır. Polis, yani o dönemdeki adıyla “Poleis” antik Yunan dünyasının bir nevi toplum yapısı olarak tanımlanmaktadır. Polis, genel olarak çevresindeki bölgenin kontrolünü sağlayan liman ya da Akropolis şeklinde tanımlanan kutsal bir merkezden oluşmuştur. Burada “Akro” terimi yüksek olarak tanımlanmakta, Polis terimi ile birleştirildiğin ise “Şehir Devleti” şeklinde tanımlanmaktadır. Her polis, diğer polislerden ayrı bir yapıya sahiptir. Örneğin siyasi bakımdan, adli bakımdan, dini ve sosyal bakımdan birbirlerinden ayırdırlar ve bir devlet niteliğine sahiptirler. Her polis, diğer polislerle ticari ve siyasi konularda işbirliği içerisine girmiş ve Yunan devletinin dışında da başka devletlerle de işbirliği yapmıştır. Bu tip bir devlet yapılanması karanlık çağlarda boy göstermiş ve Milattan Önce (M.Ö.) 8. yüzyılda kentleşme bakımından önemli aşamalar kaydedilmiştir. Antik Yunan döneminde yaklaşık olarak 1000 civarında polisin varlığı söz konusu idi. Bu polisler arasında en fazla adı geçenleri Atina, Sparta, Thebes, Rodos, Argos, Eretria ve Elis şeklinde sıralamak mümkündür. Bu polisler içerisinde en büyük alana sahip olan ise Sparta’dır. Atina ve Rodos gibi polisler ise stratejik bakımdan Ege’nin dört bir yanını çevreleyen ve güvenliği sağlayan deniz filoları bulunmaktaydı (Yılmaz, 2006: 362).

Antik Yunan’daki bu yapılanmalar, temsili ve demokrasi pratiğinin kamusal alanını oluşturan en belirgin örneklerdir. Ayrıca toplumsal ve ekonomik bakımdan ortaya çıkan değişimler kamusal alanda bir takım değişikliklere sebebiyet vermiştir. Antik Yunan polisi, yurttaşlar ve yurttaş olmayanlar şeklinde ikiye bölünmüş bir şekilde teşekkül etmiştir. Yurttaşların hepsi özgür birey olma hakkına sahiptir. Ancak burada altı çizilerek hatırlatılması gereken husus ise, bu özgür bireylerin erkek olmalarıdır. Özgür olarak görülmeyenler ise, köleler, kadınlar, çocuklar ve yabancılarıdır. Özgür olmayan kişilerin agora veya diğer kamusal alanlarda konuşma hakkı bulunmamaktadır (Çetin, 2006: 11). Antik Yunan döneminde özgürlük yurttaş açısından aynı zamanda zorlayıcı etkinliklerden muaf olmak anlamını da taşımaktadır. Yurttaşların herhangi bir yerde çalışma zorunluluğu yoktur. Yurttaş aynı zamanda kölesi olan kişidir ve yurttaşın yapması gereken işleri köleleri yapmaktadır. Özel yaşamda başta çocukların, yaşlıların ve hastalarla kadınlar ilgili olmaktadır. Bundan ötürü yurttaş, biyolojik ve ekonomik sorumlulukları olmadığından, genel olarak tüm vaktini

yaşadığı polisin mevcut durumdan daha iyi bir konuma gelmesi için harcayabilecek olan kişidir (Avcı, 2008: 17).

Antik Yunan döneminde polis ile ilgili etkinlikler kamusal alanın başlıca konuları arasındadır. Kamusal alan, yurttaşlardan müteşekkil bir alan şeklinde oluşturulmakta ve bundan ötürü kamusal alanın dışında gerçekleştirilecek olan etkinlikler ve kişiler özel alanda yer almaktadır. Kamusal alan sonuç olarak yurttaşların katılabildiği bir etkinliği imleyen ve birbirleriyle eşit olan yurttaşların katılımında bulunduğu alandır. Çünkü her bir yurttaş özgürdür. Bu bakımdan yurttaşlar eşit oldukları için ne yöneten sıfatında, ne de yönetilen sıfatındadır. Çünkü sonuç itibarıyla tümü yurttaşdır (Çetin, 2006: 11).

Antik Yunan döneminde hane alanı özel, yani karanlık kalan alandır. Hane ile ilgili konuların kamu karşısında tartışılması söz konusu değildir. Yani bir nevi bu alan karanlıkta kaldığından, karanlık alan olarak tanımlanmaktadır. Antik Yunan dönemindeki erkek egemen zihniyet hâkimdir. Kadın, dünyaya çocuk getiren ve böylece biyolojik bir etkinlik gerçekleştiren varlık niteliğindedir (Cammaerts, 2007: 1). Kadın ile ilgili öngörülen bu durum, kadının yurttaş olmaktan ziyade bir varlık niteliğinde olması, kamusal alandan dışında kalmasını da beraberinde getirmiştir. Polisin sürekliliği açısından doğum en önemli etkinlik olarak göze çarpmaktadır. Bu bakımdan kadın her ne kadar kamusal alanda söz sahibi olamasa da, en önemli varlıklardan biri olarak görülmektedir. Çünkü doğurma etkinliği oldukça zor ve zahmetli bir etkinlik olduğundan, kadınlar bu etkinliği gerçekleştirdiğinden ötürü saygıyı hak edebilecek konumdadır (Budak, 2016: 509).

Antik Yunan dönemindeki yaşamda kamusal alanın niteliği, ifade ve eyleme dayalı olmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Perikles, “Biz, sözler ve eylemler arasında bir uyumsuzluk olduğunu düşünmemekteyiz”, şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Antik Yunan dönemindeki yurttaşlar, biyolojik ve ekonomik sorumluluğu olmayan bireylerdir ve bu bireyler hem konuşmaya hem de eylemeye zamanı ve imkanı olan bireylerdir. O dönemde yurttaşın toplumdaki konumundan ötürü, kent içerisindeki mekânlar da onların düşüncelerini aktarmaya ve yapacakları eylemlere de uygun olabilecek bir şekilde düzenlenmiştir (Yılmaz, 2006: 362).

Antik Yunan döneminde kamusal alanların başlıca örnekleri yukarıda da belirtildiği üzere, agora ve tiyatrolardır. Agora, şehirlerin açıklık kesiminde bulunan oldukça geniş bir alandır. Agoralar bu özelliğinden ötürü pek çok yurttaşın erişim alanı olabilmektedir. Agoralar oldukça geniş mekânlar olduğundan, birçok toplumsal olayda karar alınırken kullanılan merkezi alanlardır. Agoralar, suçlama ile karşılaşan bir yurttaş karşı yapılacak olan yargılamada oy sistemine sahiplik etmektedir. Antik Yunan’da eğer bir yurttaş sürgüne

gönderilecekse, oy çokluğu gerekmektedir. Alınacak kararlarda oylamalar yapılırken sayı binleri geçmektedir. Bu durum alanın genişliğini gözler önüne sermek açısından oldukça iyi bir örnektir. Yargılamalar dışında toplumu ilgilendiren birçok farklı alanda da kararlar alınabilir. Agoralarda özgür yurttaşların oluşturduğu bu çoğul birlik, doğrudan demokrasi kavramını şekillendirmektedir. Birçok farklı meslek grubuna sahip özgür yurttaş, agoralardaki tartışmalara katılarak kendi fikirlerini topluma sunma imkânına sahip olmaktadır. Bazı bilim insanları agorayı demokrasinin ilk yeşerdiği alanlar olarak tanımlamaktadır. Fakat agoraların böylesine geniş ve kalabalık olmasından dolayı bir takım sorunları da taşıdığını söylemek mümkündür. O dönemde ortaya çıkabilecek tartışmalar ve bu tartışmaların daha ileri boyuta taşınması durumunda, olayı kontrol altında tutmak amacıyla bir takım yapılar da inşa edilmiştir. Alanın kontrolü için görevlendirilmiş kişiler ve karşı karşıya kalınabilecek olumsuz durumlara karşı hazırda bekleyen kişiler de vardı (Lombardini, 2011: 411).

Antik Yunan döneminde ataerkil yapılanmadan dolayı agorada yer alamayan kadınlar ise hanenin karanlığında kalmışlardır. Fakat kadın açısından bu durumun olumsuz olduğu düşünülse de, kadının da konuşma hakkı olmuştur. Kadınlar bilhassa Adonia'da gerçekleştirilen şenliklerde kısa süreliğine de olsa özgürlüklerini kazanmış ve düşüncelerini ifade edebilmişlerdir (Çetin, 2006: 13). Adonia şenlikleri, agoranın aydınlığına karşıt olabilecek şekilde karanlıkta gerçekleştirilen şenliklerdir. Şenliklerde kadınlar gecenin ilerleyen saatlerinde evlerin çatı tarafında buluşmaktaydılar. Şenliklerin olduğu zamanlarda kadınlar birbirleriyle rahat bir şekilde konuşabiliyorlardı. Kadınların bahsedilen bu şenliklerin olduğu zamanlarda kullandıkları çatı katları, kadınların, polisin ataerkil düzeninin ortaya koyduğu koşullardan kısa süreliğine de olsa bedensel bakımdan dışarı çıktıkları mekânları işaret etmektedir (Vlastos, 1983: 505). Bu durum, kadının sosyal alanda daima var olma mücadelesi içinde olduğuna kanıt oluşturmaktadır.

Sonuç olarak kadın polisi doğurur, erkek ise polisin daha iyi olabilmesi için gayret eder. Antik Yunan döneminde bu durum her ne kadar bir nevi iş paylaşımı gibi görülse de, kadın ve erkek arasındaki ilişkinin altındaki ataerkil anlayışta kadını olabildiğince gizlemeye yönelik bir durum söz konusudur. Hanenin karanlığı tabiri de, buradan yola çıkarak türetilmiştir. O dönemde kadının, gözlerden uzakta, yapmakla yükümlü olduğu işleri gerçekleştiren bir varlık olduğunu söylemek mümkündür. Kadın, Antik Yunan toplumu içerisinde erkekten sosyal haklar anlamında daha alt statüde bulunmuştur.

2.2.2. 18. ve 19. Yüzyılda Kamusal Alan

On sekizinci yüzyılda; siyasal kamu büyük bir değişime uğramıştır. Bu yüzyılda siyasal kamu sarayın müdahalelerinden arınmış ve nitelikli kamusal alan şekil almaya başlamıştır. Bu yüzyılda toplum sesini devlete edebiyatı esas alarak duyurmaya çalışmıştır. On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru genel olarak kabul gören liberal politikalar doğrultusunda sivil toplum, devlet otoritesinden kurtularak yeniden yapılandırılmıştır (Köroğlu, 2013: 454). Bu yüzyıl içerisinde büyük değişimler yaşanmıştır. Bilhassa yönetim bakımından özelleşme durumları ise dikkati çekmektedir. Özelleşen yönetim ile birlikte kurumlar sivil kesimin kontrolüne geçmiştir (Çiğdem, 2003: 14). Böylece sivil toplum ile devlet arasında arabulucu niteliğinde yeni kamusal alanlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Habermas bu durum ile ilgili olarak bu değişimi kamusal alanın liberal modeli şeklinde tanımlamıştır (Karadağ, 2006: 48). Bu bağlamda siyasal kamunun başlıca misyonlarından biri, siyasi hakları kapsayan normatif kuralların tamamının şekillenmesine katkı sağlamak, ayrıca bu işleve paralel bir şekilde piyasanın işleyişini teminat altına alacak biçimde sivil toplumu düzenlemektir.

Tarihsel bakımdan aydınlanma, on yedinci ve on sekizinci yüzyılda Avrupa'daki bireyler tarafından aklın işlevselliğinin öne çıktığı bir ortamda, geçerli olan değerler ve bu değerlerin toplumsal kurumların eleştirisini temel davranış olarak alan entelektüel bir harekettir (Çiğdem, 2003: 16). Aydınlanma döneminde bireyler, akıl ve bilim vasıtasıyla geçmişte karşı karşıya kaldıkları mantıksız, akıldışı gelenek ve dogmatik düşüncelerden sıyrılarak, içerisinde bulunduğu dünyayı daha iyi ve yaşanabilir bir hale getirmenin ilk adımlarını atmaya başlamışlardır (Karadağ, 2006: 48). Kısacası bu dönemde insanların başlıca amacı, özünde kötü ve mantıkdışı olan hurafe, mit ve inançların törpülenerek, özünde iyi ve aynı zamanda özgürleştirici bir niteliğe sahip olan akıl düzenine geçmektir. Bundan ötürü tüm felsefi ve toplumsal düşünce, akılâne ilkeleri temel almak zorundadır (Çiğdem, 2003: 13).

Aydınlanma dönemi ile birlikte büyük bir sorun kaynağı olan din kurumlarının konumu net bir biçimde belirlenmiştir. Bu bağlamda insanları köleliğe, kör bir kadere ve edilgenliğe iten tüm dini argümanlar yerini, iyimser bir bakış açısını ifade eden akıl kavramına bırakmıştır. Bireyin toplumsal niteliğe sahip bir rolü olduğundan, kendi yaşamının öznesi olabilmesi, onun yaşamında değer ve eylemlerinde, tanrının egemenliğinden ziyade aklın ve bilimin egemenliğine girmesi sağlanmıştır. O dönem içerisinde aklın mutlak bir şekilde egemenliğinin kabul edilmesiyle birlikte moderniteyi belirleyen diğer devrimlerde yavaş yavaş ortaya çıkmıştır (Köroğlu, 2013: 454).

Gerek on yedi, gerekse de on sekizinci yüzyılda yaşayan filozoflar, kamusal ve özel alan ayrımının kavramsal temelini, siyasi erklerin ve doğa durumu üzerinden oluşturmuşlar ve buna ek olarak kamusalıyı akıl ve yasalara uygun bir biçimde şekillendirilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. On sekizinci yüzyıl da Avrupa'da pek çok ülkede yaşanan rejim değişiklikleri ve devrimler, toplumun devlet ile olan ilişkisini yeniden yapılandırılmasına yol açmıştır (Çiğdem, 2003: 14). Bu değişimlerden en dikkati çeken ise devletin asli görevleri ile ilgili olanlardır. Devletin topluma sağlamakla yükümlü olduğu başlıca görevler sağlık, eğitim, güvenlik şeklinde sıralanmıştır. Bu görevlerin özel kişiliklere geçmesine de olanak sağlanmıştır. Örneğin eğitim, sağlık vb. faaliyetlerin özel kişiliklere ve kuruluşlara devredilmesi, küresel ekonomide serbestliği ortaya çıkarmıştır. Ancak bu değişimlere eleştirel olarak Rousseau ve Locke gibi filozoflar, kamusalı, doğanın karşıtı şeklinde tanımlamıştır. Rousseau ve Locke gibi filozoflara göre, akıl kamusal kullanımda bir geçerliliğinin olması gerektiğini ve ortak çıkarların çıkarları olduğunu öne sürmüşlerdir (Karadağ, 2006: 48).

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında burjuva kamusunun ağırlığı hissedilmeye başlanmıştır. Burjuvalaşma eğilimine doğru yönelen yaşamların mimariye yansımaları neticesinde insanların yaşadıkları evler çekirdek aileler için düzenlenmiş modern evlere dönüşmüştür (Falay, 2014: 65). Bu şekilde planlanan yaşam evleri, her ferdin kendisine ait özel odasının olduğu yeni ev düzeninde kamusalıya açık olan yer ise hiç kuşkusuz ailenin tüm fertlerinin toplandığı salonlardır (Güdücü, 2015: 62). On sekizinci yüzyılda aileler için kamusal alan niteliğindeki salonların, tıpkı on yedinci yüzyıldaki ihtişamlı Fransız salonlarından etkilenmiş olduğunu söylemek mümkündür. Böylece salonlar, evin mahremiyetinin dışında kalan kamusal alanı olmuş, özel ve kamusal alan evin içerisindeki kapılarla ayrılmıştır (Falay, 2014: 65). Aile kurumu aynı zamanda aileye ait olan mirasın taşıyıcısı gibi mal varlığını teminat altına almakta, aynı evdeki bireylerin kamusal ve özel ilişkisi, aile mahremiyetini daha da genişleterek kamusal bir düzleme taşınmasına olanak sağlamıştır (Güdücü, 2015: 62).

On dokuzuncu yüzyıl içerisinde, yukarıda da belirtildiği gibi kamusal alanla ilgili olarak büyük dönüşümler yaşanmıştır. Bu durum, ilerleyen süreçte, bir alanın kamusal mı yoksa özel alan mı olduğu tartışmalarının hız kazanmasına ve kamu yararı ile ilgili konuların ele alınmasına neden olmuştur. On dokuzuncu yüzyıl aynı zamanda basının adından daha sık bahsedilmeye başlandığı bir yüzyıl olmuştur. Siyasi otoriteler açısından da, onlara muhalif güçler açısından da bu oldukça önemli bir durumdur. Çünkü basın, siyasi karar alma süreçlerine doğrudan etkide bulunabilecek bir özelliğe sahiptir ve yapılacak olan propaganda ile kitleleri etkileyebilme özelliğine sahiptir (Falay, 2014: 65).

O dönem içerisinde medya yapılanmasında başlıca problem ise, medya sahiplerinin belirli bir sermaye sahibi kişilerin elinde olmasıdır. Medyanın sermaye sahibi kişilerin elinde olması bir takım çelişkileri de beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak medyanın siyasi otorite tarafından baskı altında kalabilecek bir yapıya sahip olması, gerçek kamuoyunu yansıtamayacağı düşüncesi geçmişte de günümüzde de üzerinde durulan konuların başında gelmektedir (Yükselbaba, 2008: 259).

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde küreselleşme adımları bir hayli hız kazanmıştır. Bu dönem aynı zamanda ileride yaşanacak olan iki Dünya Savaşı'nın arifesi niteliğindedir. Bu dönem içerisinde liberal politikalar yerini neo-liberal politikalara bırakmıştır. Piyasa koşullarının rekabetçi bir konuma geldiği bu dönemde, esnek birikim modeliyle birlikte gelişen piyasa ilişkileri, devlet sınırlarının ötesine taşınmış ve küresel alanda bir boyuta ulaşmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmelerin tabii neticesi olarak toplum ve devlet arasındaki ayırmda farklılaşmış ve toplumla devlet bir bütün halinde iç içe geçmeye başlamıştır (Falay, 2014: 65).

On dokuzuncu yüzyılda sivil hareketler daha fazla öne çıkmış ve artık siyasal erklerle muhatap olabilir hale gelmiştir. Sivil hareketlerin yükselişine karşı kendisini koruma altına almak isteyen devlet sistemi ise bilhassa iletişim kanallarından yararlanarak siyasal bir kamusal role bürünmüştür. Bu durumun neticesinde medyaya bağlamli bir kamusal alanın oluşturulma süreci hız kazanmıştır. Siyasi erklerin ve siyasi erklere muhalif olan kesimin kitle iletişim araçları üzerinden tartışması ya da bu araçlar yardımıyla ilişki kurması, medyayı siyasal bir kamusal alana büründürmüş ve onu aynı zamanda bir nevi meta haline getirmiştir. Yaşanan bu köklü dönüşüm ilerleyen süreçte kamusal-özel tartışmalarını gündeme taşıyacak şekilde kitle kontrolü, medyatiklik, kamu yararı gibi konuların tartışılmasına bir bakıma öncülük edecektir. On dokuzuncu yüzyılda da basın politikalarının siyasal karar alma aşamasındaki güçlü etkisi, basının propaganda amaçlı olarak siyasi otoritenin ortağı durumuna gelmesine neden olmuştur. Bu büyük problemin ortaya çıkaracağı sorunlar ise; medyanın belli kişilerin kontrolünde olması, mülkiyet sahiplerinin otoriteyle olan ilişkilerinin düzenlenmesinde bir nevi aracı sıfatında olması, medya tarafından sunulan argümanların kamu düşüncesi şeklinde gösterilmesidir. Bu ve buna benzer tartışmalar günümüzde de sürmektedir. Siyasal otoriteler, medya mülkiyetini ele geçirerek alınacak toplumsal kararlarda baskı unsuru haline dönüştürmeye çalışmaktadır.

2.2.3. Osmanlı'da Kamusal Alan

Osmanlı'da kamusal alan olarak nitelendirilen en önemli alanlar, günümüze kadar da ulaşmış olan kahvehanelerdir. Kahvehanelerin Türk kültür yapısında önemli ve etkin bir yeri vardır. Günümüz Türk toplumunda da birçok erkek, iş ve ev hayatı dışındaki vaktini sosyalleşmek ve oyun oynamak amacı ile kahvehanelerde geçirmektedir. Kahvehane kültürü Türk toplumunda yüzyıllardır süregelen bir gelenektir. Hem köy hem de şehir hayatında kahvehaneler daha çok erkekler için kamusal bir toplanma yeri vazifesini almıştır. Toplumu ilgilendiren birçok mesele kahvehanelerde tartışılabilir. Bireyler bu mekânlarda buluşarak birbirleriyle birçok toplumsal konuya dair fikir alışverişinde bulunabilmektedir. Osmanlı ve Türk toplumunun vazgeçilmezi haline gelen kahvehaneler, yapısal olarak daha çok erkeklerin oluşturduğu bir kamusal alan konumundadır. Kahvehaneler, günümüzde Osmanlı dönemi kadar geniş etki alanına sahip olmasalar da, belirli yaşta ki kesmin sosyalleşmek için tercih ettiği önemli mekânlardır. Kahvehaneler, Osmanlı döneminde tıpkı Avrupa'daki salon veya kulüp gibi insanların bir araya geldiği ortamlardır. Tanzimat Fermanı'ndan sonra ortaya çıkan özgürlükçü toplum yapılanmasının birer ürünü niteliğindedir. Kahvehanelerin toplumsal karar alma niteliği göz önüne alındığında Osmanlı döneminde, zaman zaman Padişahlar tarafından eleştirildiği ve kapatıldığı da görülmektedir. Osmanlı döneminde en önemli kamusal alan niteliğine sahip olan kahvehaneler, kamuoyunun ortaya çıkışı ve gelişmesi bakımından büyük öneme sahiptir. Buna benzer kamusal alanlar öncelikli olarak Osmanlı'da ortaya çıkmış, sonrasında ise batı da yaygınlaşmış ve çeşitlenmiştir.

Kahvehanelerin Osmanlı döneminde ortaya çıktığını söyleyenlerin yanı sıra, bazı kaynaklarda ise kahvehanelerin Arabistan'da Mekke'de ortaya çıktığını (Hattox, 1998: 63) öne süren araştırmacılarında olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı döneminde kahvehaneler, toplum katmanları açısından gerek toplumsal gerekse de siyasal baskıyı yumuşatmaya dönük bir fonksiyona sahipti. Tarihsel süreçte elde edilen bilgiler incelendiğinde, kahvehanelerin on altıncı yüzyıl ile birlikte gittikçe yaygınlaştığı ve bu hızla birlikte peşpeşe kahvehanelerin açılarak toplumda yoğun ilgi oluşturduğu görülmüştür (Şahbaz, 2007: 43).

Kahvehanelerin hızlı bir şekilde yaygınlaşması ve hızlı bir şekilde sayısının artmasını kamusal alan niteliğine sahip olmasından ziyade, o dönemlerde yeni keşfedilmiş olan kahvenin uyarıcı etkisiyle kişileri daha dinç tutmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. 1532 yılında Ahmet Sunbatı adlı din adamı tarafından kahve haram olarak nitelendirilmiş ve kahve yasaklanmıştır. Daha sonra bazı din adamları bu duruma karşı çıkmış

ve kahve içilebilir hale gelmiştir. Osmanlı'daki benzer durumlar Avrupa'da da yaşanmıştır (Arıkan, 2002: 27).

Kanunî Sultan Süleyman'ın hüküm sürdüğü dönemde yaklaşık olarak 50 olan kahvehane sayısı, Sultan II. Selim döneminde 600'ü geçmiştir (Şahbaz, 2007: 43). Sultan II. Selim'den sonra, hem İstanbul hem de Osmanlı'nın diğer illerinde kahvehanelerin sayısı hızlı bir şekilde artmış ve hatta kahvehaneler kırsal alanlarda da açılmaya başlamıştır. Artık hemen her mahallede irili ufaklı kahvehaneler bulunmaktadır. Bu hızlı yayılmanın temelinde Osmanlı insanının hayat tarzı olduğu söylenebilir (Arıkan, 2002: 27). Bu mekânlar Osmanlı devletinin sosyal bir içecek olarak kahveye ve bu içeceğin hazırlanıp tüketileceği kamusal alan olarak kahvehaneye bakış açısını ortaya koymuştur. Kahvehanelerin kurularak kendi varlıklarını kabul ettirmeleri ile birlikte, kahve toplumsal bir içeceğe; kahvenin tüketimi de kitlesel bir tüketim anlayışına dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte sıradan bir dükkân olan mekân, buluşma ve eğlenme yerine dönüşerek, toplumsal ilişkiler aracılığıyla kendisini dönüştürmeye başlamıştır (Çağlayan, 2001: 13)

Osmanlı döneminde kahvehaneler, kıraathaneler, külliyeler ve camiler birer kamusal alan niteliğindedir. Günümüzde fonksiyonel olarak kahvehaneler ve kıraathaneler benzer ve eşdeğer olarak tanımlansa da, Osmanlı döneminde kıraathaneler esasında birer okuma alanıdır. Bu alanlar, Kuran-ı Kerim'i iyi okuyan kişilerin, okuma merakı olan kişilere yardım sağladıkları mekânlar olarak da dikkati çekmektedir. Tekrar kahvehanelere dönecek olursak, kahvehaneleri diğer kamusal alan niteliğine sahip olan alanlardan ayıran en önemli özellik hiç kuşkusuz insanların kahvehanelerde daha fazla zaman harcamalarıdır. Osmanlı halkının serbest zamanının büyük çoğunluğunu burada harcamasından ötürü kahvehaneler başlıca kamusal alan niteliğine sahip olmuştur. Günümüzde de hala sürmekte olan “kahve kültürü” ve değişen çağ ile birlikte kahveye bağlı oluşan kamusal alanlar artsa da, sosyal medyaya kıysla bu alanların daha az etkin olduğunu söylemek mümkündür. Küresel olarak oldukça yaygın olan bu alanlar, marka ile bağdaştırılarak kişilerin sosyo kültürel olarak kendilerini ifade ettiği alanlara dönüşmüştür. Bu alanlarda bulunmak ve kahve tüketmek bir sosyal statü göstergesi olarak algılanmaktadır.

Kahvehanelerin ekonomik olarak işleten kişiler dışında diğer bazı kimselere de yarar sağladığını söyleyebiliriz. Bu konu ile ilgili olarak Peçevi (1981) tarafından aktarılanlar dikkati çekmektedir:

“Keyiflerine düşkün bazı kişiler özellikle okur-yazar takımından birçok büyük kimse bir araya gelmeye ve yirmişer, otuzar kişilik toplantılar düzenlemeye başladılar. Kimisi kitap ve güzel yazılar okur, kimisi tavla ya da satranç oynardı. Bazen yeni yazılmış gazeller getirip, şiir ve edebiyattan söz edilirdi. Ahbap

toplantıları yapmak için büyük paralar harcayarak ziyafet/er çeken kimseler, artık bu masraftan kurtulup bir iki akçe kahve parası vermekle toplantı sefasını sürmeye başladılar.” (Baykal, 1981: 258).

Bu yönüyle de kahvehanelerin ahabap ve eş-dost toplantıları düzenleyen kişilere ekonomik olarak yarar sağladığı, bilimsel, sanatsal ve edebi paylaşımların yapılmasına olanak sağladığı da ortadadır.

Osmanlı’da kamusal alan olarak nitelendireceğimiz bir diğer alanlar ise külliyelerdir. Külliye tanımı olarak oldukça kapsamlıdır. Külliye, Türk mimarisinde, bir takım amaçların yerine getirilmesi için idare tarafından kurulan yapılardır. Vakıfların ve Osmanlı’nın gelirleriyle işleyen bu yapılar, Osmanlı’nın merkezi teşkilatının olgunlaştırdığı ve cami, medrese, kervansaray, türbe, han, çarşı vb. gerek dini, gerekse de sosyo-kültürel kuruluşlarla pek çok hizmetlerin birbirlerine yakın bir şekilde işlemesine olanak sağlayan yapı topluluklarıdır (Genceci, 1974: 1).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde külliye, halkın ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bu görevin Osmanlı’nın sorumluluğunda olmadığı anlayışıyla, öncelikle padişah ve hanedan üyeleri olmak kaydıyla, hem siyasi hem de ekonomik yönden güçlü olan kişilerce, bir vakıf niteliğinde yapılan yerlerdir. Külliye oluşturan bir dizi yapının çevresinde yer alan yapılar ve merkezdeki cami ve cami avluları “Osmanlı’nın kamusal alanları” şeklinde nitelendirmek mümkündür. Tebaanın ve kendilerini yöneten kişilerin birbirlerini bu yerlerde görmesi, varlıklarını duyurması, birbirleriyle hasbıhal yapmaları amacıyla düzenlenmiştir. Kuban (1998) bu konu ile ilgili olarak, “İstanbul’daki külliyelerin geniş avluları bir nevi Roma ve Antik Yunan’daki forum niteliğindedir. İslam toplumunun her şeyi dini inanç doğrultusunda tanımlamaya çalışan ve tebaanın sosyal sistemini yansıtarak, onların toplanacağı alanları camiler çevresinde oluşturmuştur.” (Kuban, 1998: 24).

Kahvehaneler, kıraathaneler ve külliyelerden sonra, Osmanlı’da bir diğer kamusal alan niteliğini taşıyan alanlar hiç kuşkusuz camilerdir. Camiler her mü’min açısından birer ibadet yerleridir. Osmanlı tebaasının inanç sisteminin odak noktasında olan camiler, Osmanlı toplumunda, halkı yöneten ve yönetilenlerin bir araya geldiği ender mekânlardan biridir. Padişah ve diğer hanedan üyelerinin yaptırdığı, şahsi veya tüm hanedana adadıkları külliyelerin camilerinde, ibadet edilirken hünkâr mahfilini kullansa dahi, namaz amacıyla yana gelen insanlarla karşılaştıkları ve aynı mekânda namaz kıldıklarından dolayı camiler aynı zamanda birer görölme mekânlarıdır. Osmanlı halkı camilerde karşı karşıya kaldıkları sorunları padişaha aktarma şansını da bazı zamanlarda bulmuştur. Ortaylı (1987) bu konu ile ilgili olarak, padişahın her hafta farklı bir camide Cuma namazını kılmaya gittiğini ve

padişahın eyerine halkın dilekçe bıraktığını ve bu dilekçelerin padişah tarafından dikkate alındığını aktarmaktadır (Ortaylı, 2008: 139). Osmanlı’da camiler ibadethane olmaak dışında, toplum ile yönetim erklerinin etkileşim sağlama olanağı bulduğu bir kamusal alan konumuna sahiptir. Ayrıca camilerde, dönemin İslam âlimleri ve bilim insanları, toplumsal ilimler, kültür, sanat gibi birçok konuda konuşmalar yapmaktadır. Bu durum toplumun gözünde camilerin kullanım amacının, kutsal olan ibadet etme eylemi dışında sosyalleşmeye olanak sağlayan önemli bir üretim alanı olarakta görülmesini sağlamıştır.

Camilerin kamusal alan olduğu ile ilgili olarak en önemli belirtilerden biri, burada Osmanlı halkının, namaz öncesi ve sonrası yapmış oldukları sohbetlerdir. Bu sohbetler insanların sosyalleşmesine yarar sağlamaktadır. İstanbul’daki bir takım camilerin, tarikatların kontrolünde olması, bu ve benzeri tarikatların padişaha ve onun çevresindeki yöneticilere bakışlarını da yansıtmıştır. Kazancı (2006) bu durum ile ilgili olarak şu açıklamayı aktarmaktadır: “Osmanlı’nın hemen hemen tüm dönemlerinde cami, bir nevi halkla ilişkiler alanlarıdır. Burada yapılan dini söyleşiler, muhabbetler, hatta hutbeler, cami avlusundaki sohbetleri, yönetime veya yöneticilere bazen onaylama niteliğinde, bazen uyarı, bazen de tehdit niteliğinde olabilmektedir” (Kazancı, 2006: 18).

2.3. Kamusal Alan Modelleri

İçerisinde bulunduğumuz çağda kamusal alan ve özel alan kavramları politik arenada ortaya çıkan demokrasi tartışmalarında her zaman kendisine yer bulan kavramlardır. Konu ile ilgili olarak hem politik bakış açısı, hem de kavramların değişken bir yapıya sahip olması demokrasi tartışmalarının önemli bir malzemesi niteliğindedir. Kamusal alan kavramı her geçen dönemde gelişim kaydetmiş ve bu gelişim doğrultusunda konu ile ilgili olarak araştırma yapan kişiler farklı modeller geliştirmiştir. Çalışmanın bu başlığı altında Jürgen Habermas, Hannah Arendt, Negt ve Kluge, Richard Sennett, Friedrich A. Hayek, John Rawls, John Stuart Mill ve John Locke tarafından geliştirilen kamusal alan modellerine yer verilecektir.

2.3.1. Habermas’ın Kamusal Alan Modeli

Kamusal alan ile özel alan kavramları konuyu araştıran kişilerin farklı yaklaşımlarından, siyasal ve tarihsel süreçlerde dikkate alınarak kavramsallaştırılmıştır. Bu konu ile ilgili önemli araştırmalarda bulunan Habermas, her iki kavramın tarihsel bir okuma doğrultusunda geliştiğine dikkati çekmektedir. Bilhassa Habermas, kamusal alan kavramıyla ilgili olarak, toplumsal yaşam içerisinde, vatandaşların tamamının söz sahibi olduğu bir alanı işaret etmektedir. Habermas açısından özel bireylerin kamusal bir yapı oluşturarak yer

aldıkları tüm konuşmaların, kamusal alanın bir parçasının varlık kazandığını öne sürmektedir (Özbek, 2004: 113).

Habermas, toplum içerisindeki bireyleri ve bu bireyler arasındaki ilişkileri dikkate almaktadır ve rasyonel insandan söz etmektedir. Habermas, kamusal alan ile ilgili olarak tarihsel süreçte kavramı dönemler üzerinden ele aldığından, toplumda burjuva kamusunu ele almış ve o dönemin rasyonalitesini saptamaya çalışmıştır. Toplum İçerisindeki demokrasi anlayışı doğrultusunda insanların yapıp etmelerini kabul edilebilir olarak gören kodların dikkate alınması gereklidir. Üç aşamalı olan bu temel yapıp-etme biçimi aşağıda sıralanmaktadır (Özbek, 2004: 113):

- a) Topluma uygun şekilde davranış eylemidir. Aynı zamanda normatif eylem olarak tanımlanmaktadır,
- b) Kişilerin amaçlarına uygun şekilde hareket etmeleri eylemidir. Bu aynı zamanda stratejik eylemdir,
- c) Kişilerle olan iletişime uygun bir şekilde hareket etme eylemidir. Bu da iletişimsel eylemdir.

Üç aşamalı olan bu biçimler birbirlerine bağımlıdır. Habermas bu üç aşama içerisinde iletişim eylemine ayrı bir önem vermektedir. Habermas siyasal söz söyleme manasında iletişimsel eylemin temel eylem olduğunu öne sürmektedir. Habermas'ın kamusal alandaki iletişim şekline ve bu iletişimin nasıl yapılacağına ya da nasıl yapılması gerektiğinin detaylarına inmeden önce Habermas'ın kamusal alan tanımından alıntı yapmak faydalı olacaktır. Habermas; “Bireylerin bir aradalık halindeki davranışları, ne çalışırken yapmış oldukları davranışlara, ne de bir devletin kanunlarına uyan vatandaşların davranışlarına benzer. Vatandaşlar sadece kamu yararı ile ilgili hususlarda kısıtlanmamış bir tarzda, yani toplanma, örgütlenme, ifade özgürlüğü ve yayınlama özgürlükleri teminat altına alabildiklerinde kamusalığa uygun şekilde davranmış olurlar. Bu ve benzer türdeki iletişim için, bireylerin diğer bireylere bilgi aktarmasına olanak sağlayacak özgül araçları ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde bu işlevleri gören unsurlar ise dergiler, gazeteler, TV ve radyolardır (Habermas, 2004: 96). Bu örnekler arasına interneti de eklemek mümkündür. Hatta etki alanı göz önüne alındığında, internetin bahsi geçen diğer kitle iletişim araçlarından daha baskın bir hale doğu evrildiğini söyleyebiliriz.

Habermas açısından kamusal alan toplumu oluşturan bireylerin bir araya gelerek birbirleriyle iletişim kurduğu ortak alanlardır. Bu alandaki iletişimin yayılması için ise, TV, radyo, dergi ve gazete gibi araçlardan yararlanılmaktadır. Bu aşamada medya ve kamusal alan ilişkisi de ortaya çıkabilecektir. Medya gerek kamusal alanın bir bölümü gerekse de kamusal

alandaki mücadele anlayışına imkan verecek bir alan niteliğindedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, kamusal alan kavramını tarihsel bir bakış açısıyla inceleyen Habermas, bilhassa kamusal alan ve özel alan ayrımının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla burjuva toplumu dönemine gitmektedir. Ortaçağ dönemindeki Avrupa toplumunda özel alandan ayrı bir kamusal alan düşüncesinin net bir şekilde ortaya konulmadığını, bu dönemlerde otoritenin damgasının kamusal olarak nitelendirilmesinin de tesadüf olmadığını öne sürmektedir (Habermas, 1974: 53).

Habermas, Ortaçağ dönemi Avrupa'sında otoritenin kamusalılığı temsil etmesinden dolayı kamusal ve özel şeklinde herhangi bir ayrımın olmadığını ileri sürmektedir. Habermas açısından Ortaçağ'daki kamusal alan otoriteyi temsil eden bir alandır ve bu alan otoritenin varlığına bağlıdır. İlerleyen dönemlerde kavram bazı toplumsal ve sosyal gelişmelerden dolayı yeniden ele alınmıştır. Bu aşamada kavram, on sekizinci yüzyılın son çeyreğinden sonra yaşanan büyük çaplı değişimlerden ötürü yeniden gündeme gelmiştir. Bu büyük değişimlerden biri hiç kuşkusuz Fransız Devrimi'dir. Devrim sonrası aklın işlevselliğinin öne çıktığı bir ortamda bireyler, daha fazla özel alan ve kamusal alan ayrımının netleşmesine gayret etmeye çalışmıştır (Habermas, 2004: 97). Fransız Devriminin yaşandığı şartlar düşünüldüğünde, toplumun mevcut otoriteye karşı gösterdiği başkaldırı özünde bireysel faydacılığa dayanmaktadır. Aklın işlevselliği ilkesinin, toplumun entelektüel kesmi ile birlikte sosyo kültürel düzey açısından alt konumdaki sınıfları da etkilemesi, bir süre sonra Fransız Devriminin, amacından sapmasına sebebiyet vermiştir. Toplumsal gücü elinde alan alt sosyal sınıflar, dönemin fikri ve kültürel mirası olarak değerlendirilen aristokrasiyi hedef almıştır. Bu dönemde aristokratlar, mevcut siyasal otoriteyle sahip oldukları yakın ilişkiler gerekçe gösterilerek, öldürülmüş veya sürgün edilmiştir. Bu durum insanlığa ait kültürel ve toplumsal mirasın bir anlamda kaybedilmesine sebebiyet vermiştir. Dönemin Fransa'sında devrim sonrası süreçte oluşan ortam, demokratik bir kamusal alandan ziyade vandalizmi ortaya çıkarmıştır. Bu durumu söylemleri ile destekleyen yöneticilerin varlığı ise sürecin daha yıkıcı sonuçlar doğurmasına sebebiyet vermiştir. Bireysel hak ve adalet kavramlarından oldukça sık bahseden Rousseau'nun fikirleri büyük ölçüde Fransız Devrimi'ni şekillendirmiştir. Ancak Rousseau fikrî anlamda vandalizme götüren fanatikliği değil, sosyal anlamda alt konumda bulunan kitlenin, kontrollü özgürlüğe sahip olacağı siyasal elitizmi savunmak istemiştir. Fransız Devrimi devrilen bir domino taşı etkisi yaratarak diğer ülkelerin ve imparatorluklarında, toplumsal olarak dönüşüme girmesini sağlamıştır. Devrim, kamusal alan kavramının kendini tekrar dönüştürmesine ve çağa uygun bir şekilde değişim göstermesine olanak sağlamıştır.

Habermas açısından kamusal alanda öne çıkan iletişim biçimi, yukarıda da belirtildiği üzere iletişimsel eylemdir. Habermas ilişkisel eylemini günümüze göre ele aldığımızda, ilişkisel eylemin günümüzde kamusal alanda olması gereken iletişim eylemlerinin en önemlisi olduğunu da söylemek mümkündür. Habermas, kamusal alan ve özel alan gibi kavramların hem birleştirilmesini, hem de ayrılmasını tarihsel süreçte açıklamaktadır (Özbek, 2004: 113). Devletin kamusal bir alan üzerinde otorite kurmaya çalışması, yalnızca özel alanda giderilemeyecek olan çıkar çelişkilerinin siyasal alana aktarılmasından doğmaktadır. Habermas, kamusal otoritenin bireylerin özel alanını da içine alacak bir şekilde genişlemesinin, toplumsal güçlerin yerine kamusal otoriteye ait olan yetkinin devlet kontrolüne geçmesi ile ilgili olduğunu öne sürmektedir. Sonuç olarak Habermas'ın ortaya atmış olduğu kuramda aile, emeğin metalaşması ve iletişimin bir tüketim aracı şekline gelmesinden söz edilmektedir. Habermas, her iki kavramın, yani özel ve kamusal alanın bir takım duvarlarla çevrili olmadığını, birbiri ile gerektiğinde geçişken bir yapıda olduğunu ileri sürmektedir (Hekimoğlu, 2018: 546).

2.3.2. Hannah Arendt'in Kamusal Alan Modeli

Arendt; temsili demokrasinin temel aldığı siyaset modelinin aslında vatandaşları demokratik süreçlerin dışına iterek onları bir kriz durumuna getirdiğini öne sürmektedir. Bu tip bir demokrasi, yurttaşların kamusal kararların nelerden oluşması ile ilgili ve kamusal konuların kapsamında neler olduğuyla alakalı değil, söz konusu kararları saptayacak temsilcilerin seçmesi ile gerçekleşeceğini varsaydığından ötürü sorunlu bir demokrasidir. Bundan dolayı Arendt hiç tartışmasız doğrudan katılımcı ve tartışmacı bir demokrasiden taraftır. Eylem Arendt açısından büyük öneme sahiptir. Demokratik krizlere yol açan en önemli sebebin, toplumsal katılımın sadece ve sadece seçimlere indirgenmiş olmasından kaynaklandığını öne sürmektedir. Sadece seçimle toplumsal katılımı sınırlamanın doğru olmadığını öne süren Arendt'in siyasetle ilgili düşüncesi oldukça farklıdır. Ona göre siyaset, eyleyebilecek niteliğe sahip bireylerin arasında gerçekleşen bir koşuldur. Toplum ise, karşılıklı bağımlılığın gerek kamusal bakımdan önem gerekse de bir anlam kazandığı şeklidir. Ayrıca Arendt açısından kamusal alan ya da alanlar, bireylerin bir araya gelmelerine olanak sağlayan bir dünyadır.

Arendt kitle toplumunun oldukça tehlikeli olduğunu öne sürmektedir. Kitle toplumunda farklılığın olmadığı, genel olarak bireylerin birbirine benzer şeyleri düşünmekte, kritik, sorgulama, muhakeme gibi eylemleri olmadığından, tek bir kişinin çoğunluk haline dönüşmesidir. Arendt bu noktada şu saptamayı yapmaktadır: "Aslında toplumsal değişim ve

aynı zamanda aydınlanma açısından kültürün kişiye uygun bir şekilde yorumlanması ve ayrıca eleştiriye de açık bir şekilde olması gereklidir. Katılımcı olmak için bireyin sorgulaması gereklidir. Bireyler senkronize bir şekilde eyleme geçince değişimde beraberinde gelecektir. Kitle toplumunda katlanılması oldukça zor olan bir başka faktör ise, kitle toplumunu oluşturan insanların arasındaki harç dokunun zedelenmesidir. Bireylerin bir araya gelmesine olanak sağlayan bir ortak dünya alanı niteliğindeki kamu alanı birbirimizin üzerine yıkılmamızı önleyen alanlardır” (Uygun, 2003: 75). Kitle toplumunun dezavantajlarından biri, statüko tarafından dayatılan kalıplaşmış düşüncelere sahip değer yargıları oluşturabilmesidir. Kamusal alan için büyük önem teşkil eden bilgi ve özgür irade, kitle toplumunda değersizleşebilmektedir. Antik Yunan zamanlarından, günümüze kadar süregelen kitle toplumlarına, egemen otorite tarafından özgün olanın değil popüler olanın önem arz ettiği kurgusal bir sistem dayatılmaktadır. Arendt, sorgulamanın ve eleştirinin bireysel ve toplumsal anlamda özgürleştirdiğine değinmektedir. Daha özgür düşünceli bireyler daha demokratik bir kamusal alan oluşmasına olanak sağlamaktadır.

Arendt, gerek kamusal gerekse de özel alan tartışmasını Aristo’nun düşüncelerinden yola çıkarak ele almaktadır. Arendt açısından her iki kavramın ayrımı kent-devletinin oluşması ile ortaya çıkmıştır. Kent-devletlerin ortaya çıkması sonrasında her bir yurttaşın iki var oluş düzenine ait olduğunu öne sürmektedir. Yurttaşın ait olan ve kamuya ait olan arasındaki ayrım kent-devletlerin ortaya çıkmıştır. Arendt açısından çağdaş yaşamda toplumsal alan ile siyasi alan arasındaki mesafe kıyaslanacak olursa, Antik Yunan döneminden daha düşüktür (Arendt, 2012: 71).

Arendt açısından yaşamı yalnızca kendisine göre ele alan ve fakir yaşama sahip olan insanlar idiot olarak nitelendirilmektedir. Arendt burada idiot tanımlamasını Aristo’nun düşüncesini esas alarak yapmaktadır. Aristo açısından Antik Yunan’da siyasetin dışındaki kişiler birer idiottur (Hekimoğlu, 2018:548). Arendt’nin idiot olarak nitelendirdiği insan tipi, kamusal alanda yer almayan ve özel alana hapsolan bir insan tipidir. Geçmişte kullanılan bu kavramı günümüze kıyasladığımızda, idiot kavramı günümüzde, aptal, budala ve ahmak kelimeleri ile eşdeğerdir. O döneme göre bu kavram yalnızca kendisine ait bir yaşamı tercih eden kişilere karşı kullanılmıştır. Bu açıdan Arendt tarafından yapılan idiot tanımı, günümüzdeki kullanımından bir hayli farklıdır (Uygun, 2003: 75). Arendt düşünme eylemini kutsal saymış ve varoluş ile ilişkilendirmiştir. Ona göre siyasal anlamda düşünmeyen apolitize insan, doğasına ve gelişime kapalı basit bir canlı formuna dönüşmektedir.

Arendt’de özel alan mülkiyetle bağlantılı bir şekilde ele alınmaktadır. Arendt bir bireyin tamamen özel yaşama yönelmesini, gerçek bir insani yaşam açısından özsel

olanlardan mahrum kalmak şeklinde nitelendirmektedir. Diğer insanlar tarafından görülmek ve duyulmanın ortaya çıkardığı gerçeklik ve diğer insanlarla ortak bir şeyler paylaşmanın ortaya çıkardığı nesnel bir ilişki, hayatın kendisinden daha kalıcı bir şeyleri başarabilmek için, özel alandan başka kamusal alanda var olmakla gerçekleşebilecektir (Arendt, 2012: 104). Arendt açısından herhangi bir insan tam anlamıyla yalnız ve özel alana hapsolmuş durumda değildir. Arendt insanın, insani niteliğini kazanmak için kamusal alanda yer alması gerektiğinin altını çizmektedir (Berktaş, 2004: 551). Özel insan, diğer insanlarla iç içe olmadığından, onların gözüne görünmemekte ve bu da o insanın var olmadığı anlayışını ortaya çıkarmaktadır. O kişinin yaptıkları dikkate alınmamaktadır, çünkü kamusal alanda yer almadığından, ne yaptığı bilinmemektedir. Bu da onun varlığını soyut bir konuma getirmektedir (Arendt, 2012: 104).

Arendt açısından mahremiyet alanı ile eşdeğer anlama sahip olan özel alanın başlangıcı Roma dönemine dayanmaktadır. Ancak Roma döneminden önceki dönemlerde de bireylerin mahremiyetlerinin kendine özgü bir dokusu ve çeşitliliğinin var olduğunu söylemek mümkündür. Arendt her iki kavramı, yani kamusal ve özel olan kavramlarının tarihsel dönemleri dikkate alındığında, tıpkı Habermas'ın da belirttiği gibi birbirleri ile iç içe geçtiğini öne sürmektedir (Karadağ, 2003: 190).

Arendt “İnsanlık Durumu” adlı eserinde kamusal alanda iş, emek ve eylem gibi kavramları öne çıkarmaktadır. İş ve eylem gibi unsurların harekete geçebilmesi amacıyla bireysellikten ziyade çoğulluğa gerek duyulmaktadır. Bu çoğulluğun hayata geçirilebilmesi için kamusal alanda bireylerin etkin bir durumda olmaları gerekmektedir. İnsanların plansız bir şekilde kendileri ile ilgili sorunlar ve meseleleri konuşmak ve tartışmak amacıyla bir araya geldikleri yer kamusal alan niteliğini taşımaktadır. Arendt insanın sosyal bir varlık olduğunu ve insanın tek başına yaşaması durumunda insani değerlerini yitireceğini ve doğadaki diğer canlılardan herhangi bir farkı olmayacağını öne sürmektedir (Arendt, 2012: 99).

2.3.3. Negt ve Kluge'nin Kamusal Alan Modeli

Kamusal alan modellerinden bir diğer tartışılmaya değer model ise Oskar Negt ve Alexander Kluge tarafından öne sürülen “Proleter Kamusal Alan Modeli” adlı modeldir. Negt ve Kluge'nin bu modeli üretim ilişkilerini esas alan bir kamusal alan modelidir. Negt ve Kluge'nin bu modeli proletaryayı kamusal alana götürmeye ve egemen kamusal alanı teslim almaya dönüktür. Proleter kamusal alan modeli esasında Habermas'ın söylemsel kamusal alan modelini göz önünde bulundurur, ancak bu modeli söylemsel baz da göz önünde bulundursa

da, aslında pek çok hususta da Habermas'ın modeline eleştirel bir şekilde yaklaşmaktadır (Yükselbaba, 2008: 257).

Negt ve Kluge tarafında öne sürülen bu modelin önemi ancak tarihsel bağlamına oturtulunca daha iyi bir şekilde anlaşılabilir. Yirminci yüzyılın son çeyreği ile başlayan öğrenci hareketleri, Marksist-Leninist partilerin yaklaşımları, anti-emperyalist oluşumlar, çevreci yaklaşımlar vb. hak arama amacındaki pek çok muhalif harekete sahne olmuştur (Yükselbaba, 2008: 257). Negt ve Kluge tarafından yapılan çalışma bu gruplar açısından bir nevi bütünleştirici özelliğe sahiptir ve bu gruplar kendilerini hem muhalif, hem de kamusal olarak nitelendirmiştir (Özbek, 2004: 133).

Negt ve Kluge, proleter kamusal alan ile ilgili bir kavramı öne sürerken Habermas'ın kamusal alan anlayışından yola çıkmışlardır. Habermas daha ziyade soyut bir genellik ilkesi doğrultusunda tek ve homojen yapıya sahip bir kamusal alan çizmektedir (Yükselbaba, 2008: 257). Fakat bu bağlamda burjuva kamusal alanın meydana geldiği dönem, farklı kamusal alanların da hayat bulduğu bir dönem olduğundan, ortak dinamiklerden yaşam bulmuş olan alanlardır. Negt ve Kluge, Habermas'ı bu konu ile ilgili olarak eleştirmekte ve Habermas'ın öne sürmüş olduğu kamusal alan fikrinin karşısına alternatif niteliğe sahip olabilecek bir kamusal alan fikrini öne sürmektedir ve Habermas'ı diğer kamusal alanlara olan duyarsız yaklaşımlarından ötürü de bir hayli eleştirmişlerdir (Özbek, 2004: 133).

Negt ve Kluge, Public Sphere and Experience adını verdikleri çalışmalarında öncelikle karşıt kamusal alan niteliğindeki proleter kamusal alanı ele almışlardır. Negt ve Kluge'nin yaptıkları çalışmanın diğer amacı gelişmiş kapitalist ülkelerin karşıt kamusal alan oluşturmada potansiyelleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Negt ve Kluge, kamusal alanı aşağıdaki şıklardaki gibi tanımlamaktadırlar (Hansen, 2004: 162):

- a) Kamusal alan, farklı türden ekonomik, politik ve toplumsal aşamaların ortaya çıkardığı değişken yapıya sahip bir kavramdır.
- b) Kamusal alan, çok yönlü, değişik, farklı ve eşitsiz katılımcıların birbirleriyle söylemsel çekişmelerin yapıldığı alandır.
- c) Farklı kamusal alan ve farklı kamusal alanlar arasındaki örtüşmeler ve konjonktürlerden kaynaklanan ve ayrıca potansiyel olarak net bir şekilde öngörülemeyen bir süreçtir.
- d) Evrenselliğin soyut anlayışı yerine, maddi yapılarda temellenen ve kapsayıcı bir boyut içeren bir alandır.

Temel olarak Negt ve Kluge kamusal alanın, tüm toplumun yer aldığı bir alan olma özelliğine karşı çıkmaktadır. Onlara göre kamusal alan bir "ara alan" şeklinde

nitelendirilmektedir. Bu bakımdan Negt ve Kluge kamusal alanları üç ayrı kısma ayırmaktadırlar. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- a) Egemen ve politik niteliğe sahip kamusal alan,
- b) Alternatif niteliğe sahip bir kamusal alan,
- c) Karşıt niteliğe sahip bir kamusal alan.

Negt ve Kluge, yukarıda sıralanan kamusal alanların bir toplumsal sistemi esas aldığını öne sürmektedirler. Onlar kamusal alanı sosyalist demokrasi şeklinde tanımlanan toplumsal sistemi savunmaktadırlar. Bu sistem Marksist bakımdan bir dünya algısıdır. Bu kapsamda Negt ve Kluge, egemen sınıfın söz sahibi olduğu kamusal alanı, egemen politik bir alan şeklinde nitelendirmişlerdir (Yükselbaba, 2008: 258). Egemen sınıfın söz sahibi olduğu bu alan, gücünü yitirmekte olan burjuva kamusal alanla, gittikçe güç kazanmakta olan ticari kamusal alan arasındaki gerilimli alanların birbirine entegre olması ile ortaya çıkmaktadır. Çünkü Negt ve Kluge burjuva liberal kamusal alanın kapsayıcı niteliğe sahip olmadığı düşüncesinden yola çıkarak, buna bir nevi alternatif olarak “endüstriyel-ticari kamusal alanların” ve bu alanın tezadı niteliğindeki “proleter kamusal alan”ın varlığını öne sürmektedirler. Negt ve Kluge açısından kamusal alan hem kolektif, hem de toplumsal üretim sürecinin tümüdür (Hansen, 2004: 162). Negt ve Kluge, kamusal alan kavramına ideolojik anlamda Marksizm çerçevesinden bakmışlardır.

Negt ve Kluge tarafından öne sürülen bu kamusal alan modeli, farklı açılım olanaklarına imkân sağlamasından dolayı ve bu açılımların birbirleriyle olan ilişkilerinden dolayı üzerinde durulması gerektiğini söylemek mümkündür. Sonuç olarak Negt ve Kluge tarafından öne sürülen bu model sınıfsal bir yapıya sahiptir. Proleter kamusal alan, kapsam bakımından belirli bir gelecek ve toplum kurgusunu taşımaktadır (Yükselbaba, 2008: 258). Muhalifliğinden ötürü egemen kamusal alanların altında ezilmesi, Negt ve Kluge tarafından öne sürülen bu proleter kamusal alanı ortadan kaldıramamıştır. Mevcut kapitalist sistemin ortaya çıkardığı sınıfsal çelişkiler ortadan kalkmadıkça, çelişkiler ve karşıt kamusal alanlar var olmayı sürdürecektir (Hansen, 2004: 163).

2.3.4. Richard Sennett’in Kamusal Alan Modeli

Richard Sennett kamusal alanı Negt-Kluge, Arendt ve Habermas’tan oldukça farklı bir bakış açısı ile ele almaktadır. Richard Sennett geç modern dönemde bu kavramın içinin günden güne boşalmasının ve özel alana doğru evrilmesine neden olan faktörleri sorgulamaktadır. Richard Sennett bu kavramı iki prensip üzerine inşa etmektedir. Bunlar narsizm ve rehavettir. Sennett’e göre temelinde narsizm ve rehavet olan bu kavramın kamusal

ve özel alan ayrımlarının zamanla evrildiğini öne sürmektedir. Sennett, kamusal ve özel alanın mobil bir niteliğe sahip olduğunu, bu hareketli ortamların bireyin gelişiminde öne çıktığını, bireyin sosyal ortamla ilgili serüvenlerinin ilk çıkış noktasının çocukluk dönemi olduğunu öne sürmektedir. Sennett, insanların kendilerini yaş gruplarına göre konumlandığını öne sürmektedir. Bu konu ile ilgili olarak, on sekizinci yüzyıl ortasında yetişkin bireylerin, çocukluk ve ergenlik evresindeki kişilere kıyasla kendilerini farklı konumlandığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda kamusal yaşam yetişkinlerin alanı olarak nitelendirilmekte, çocuklar ve ergenler ise sadece özel alan ile sınırlı kalmaktadırlar (Sennett, 2010: 133). Sennett, 17. yüzyılda gerek çocukların, gerekse de yetişkinlerin oynadıkları oyunların hemen hemen aynı oyunlar olduğunu ve bunun da bireylerin kendilerini yaş gruplarına göre konumlandığı saptanmıştır. Ancak on yedinci yüzyılın sonları ve on sekizinci yüzyıl başlarından sonraki dönemde yaş grupları arasında keskin sınırlar ortaya çıkmış ve çocukların oynadıkları oyunlarla, yetişkinlerin oyunları bir hayli farklılaşmıştır. Örneğin şans oyunları çocuklar için yasak olarak görülmeye başlamıştır. Çocuklar artık oyunları özel alana taşırken, kamusal alandaki oyunlarda ise genel olarak yetişkinler boy göstermeye başlamıştır (Dacheux, 2012: 24).

Richard Sennett açısından on sekizinci yüzyıldaki kamusal insan, geç modern dönemdeki kamusal alanda yer alabilecek bir nitelikte değildir. Özetle geç modern dönemde kamusal niteliğini kaybetmiştir. Sennett açısından geç modern dönemde birey kamusal alanın aktörü olmadığını, fakat yetişkinler için bu alanın bir oyun alanı niteliğinde olmadığını öne sürmektedir. Aslında geç modern dönemde kamusal insandan söz etmek mümkün değildir. Sennett'in bu kavram ile ilgili öne sürdüğü fikirlerinde sosyal psikolojik bir analizin varlığı söz konusudur. Sennett geç modern dönemde insanların özel yaşamlarının nelerden oluştuğunu, insanların duygularında nelerin gerçekçi olduğu ile ilgili düşünüm içerisinde olduklarını, insanların iç dünyalarında bireysel kimliklerini oluşturmalarını başlı başına amaç haline getirme gayretinde olduğunu öne sürmektedir. Sennett insanların bu ve benzer şekilde içe dönüşlerinin hem toplumsal şartlardan hem de çevreden kaynaklanan etkilerin yardımıyla geliştiğini öne sürmektedir. Genel olarak bu dönem içerisinde bireylerin kendi benlikleri onların temel kaygısı haline gelmiştir (Sennett, 2010: 17). Sennett açısından kamu ve özel yaşam arasındaki ayrımlar bir nevi karışıklığa neden olmaktadır. Sennett'e göre insanlar bireysel olmayan anlamlama kodlarıyla altından kalkabilecekleri kamusal sorunlara, kamusal bir bakış açısından ziyade, duyguları ile yaklaştıklarını ileri sürmektedir. Sonuç olarak Sennett'in bahsettiği sözlerden de anlaşılacağı üzere, geç modern dönemde kamusal alan her geçen dönemle birlikte özel alan ile iç içe girmektedir. Hatta kamusal alan artık bir bakıma

ölü kamusal alana doğru evrilmektedir. Bireyler yalnızca kendi iç dünyaları ve ruh hallerine doğru odaklanmakta, kendi çevrelerinin dışındaki kişilerle kamusal alanda pek karşılaşmamakta ve ayrıca Sennett kamusal alanın ölü bir kamusal alana doğru dönüşümünü de kent tasarımı üzerinden de değerlendirmektedir (Dacheux, 2012: 20).

2.3.5. Hayek ve Rawls'da Kamusal Alan

Çağdaş liberallerden anti-rasyonalist bir çizgiye sahip olan Hayek'e göre bir toplumda kitlelerin temel ihtiyaçlarının pek çoğu içerisinde bulundukları ülkenin iktidarınca bilinmeyen aşamaların sonunda ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı söz konusu iktidarın amacı, kamusal iyiyi oluşturmak amacıyla bazı ihtiyaçları gerçekleştirmek olmayıp, farklı kesimlerin kendi ihtiyaçlarını sağlayabilecekleri şartları oluşturmaktır. Tarihsel bakımdan kamusal ilgi özgül ihtiyaçlara dönük değildir ancak farklı toplumsal kesimlerin kendi ihtiyaçlarını resmi otoriteden bağımsız bir şekilde elde edebilme şartlarının oluşturulmasından ibarettir. Hayek açısından modern özgürlük fikrini savunan düşünürlerin kamu yararı ile adaleti birbirine eşdeğer bir şekilde kullandıklarını öne sürmektedir (Hayek, 1995: 22).

Hayek, toplumda birbirlerini tanımayan kişilerin birbirleriyle uzlaşmalarının bir hayli olanaksız olduğunu ileri sürmektedir. Ancak bireylerin amaçları ne olursa olsun, birbirleriyle barış içerisinde ve uyumlu bir şekilde yaşayabilmelerinin sağlanabilmesi için amaçlar yerine araçlar üzerinden anlaşmaları gerekmektedir. Bireylerin genel olarak kabul görmüş ve üzerinde uzlaşmaya vardıkları araçlar yardımıyla öyle bir alan oluşturulur ki, bu alanda tüm toplumu oluşturan bireyler eşit şansa sahip bir şekilde hizmet edebilirler. Hayek' in öne sürdüğü bu görüşleri onun düzen kavramı ile ilgili düşünceleri ile doğrudan ilgilidir. Hayek açısından toplum aynı zamanda bir nevi düzen niteliğindedir. İnsanın maddi bilgisi kısıtlı, toplum ise bu kısıtlı maddi bilgi doğrultusunda tesis edilerek yönetilemeyecek kadar karmaşıktır. Bundan ötürü toplum kendiliğinden düzenler arasında onay görülerek bu doğrultuda yönetilmelidir. Bu tip bir sosyal kuram üzerinde duran Hayek'in siyasi alan düşüncesi oldukça kısıtlıdır. Hayek siyasal düzenin kuruluşu için rasyonalizmden kaçınılması gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü Hayek'e göre demokrasi anlayışı negatif karakterli bir "usul" değerdir ve demokrasiyi dolayısıyla sistemi koruyacak olan da kanun hâkimiyetidir (Hayek, 1995: 23).

Rawls ise kamusal alan kavramını başlangıç durumu, siyasal adalet ve kamusal akıl çerçevesinde özetlemektedir. Hem anayasal hem de demokratik bir ülkede tüm yurttaşların eşit haklara sahip ve özgür bireyler olarak haklarından vazgeçmeden birbiriyle çatışan ancak birbirleriyle nasıl yaşanılacağı sorusundan hareketle yola çıkan Rawls, siyasal adaletin temel

şartlardan biri olduğunu öne sürmektedir. Rawls siyasal adaletin tesis edilebilmesi için siyasal adaletin herhangi bir kökene, kurama, öğretiyeye sahip olmaması gerektiğine işaret etmektedir. Yani kısaca Rawls siyasal adaletin tarafsız bir şekilde tesis edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Siyasal adaletin bir kökenden, kuramdan veya öğretiden beslenmesi durumunda tarafsızlığını yitireceğini ileri sürmektedir (Rawls, 2007: 221).

Rawls'ın siyasal alan için büyük öneme sahip olarak gördüğü en önemli kavramlardan biri kamusal alan kavramıdır. Rawls, demokratik toplum içerisinde yasaların yapılması ve demokratik adaletin oluşturulması için kolektif bir şekilde toplumun bir bütün olarak birbirleri üzerinde siyasal ve zorlayıcı güç kullanan eşit yurttaşların” aklı olarak öne sürdüğü kamusal aklın işlevselliğini siyasal alanla sınırlandırmaktadır. Özetle Rawls, kamusal müzakerenin kamusal aklın işlevsel olabileceği alanlarla sınırlı olabileceğini öne sürmektedir. Ancak, Rawls bu sınırın siyasal adaletin prensipleri için öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Toplum, siyasal adalet üzerinde uzlaştıktan sonra, kamusal doğrulama için ne gibi ilkelerin uygun olduğu ile ilgili olarak farklı görüşler sunabilir. Bu aşamada siyasal adalet anlayışından ziyade, hiç kimse kendi adalet anlayışını yerleştirme çabasında olmaması gerektiğini öne sürmektedir. Zaten, ayrıntılı veya kısmi farklı anlayışlarının ve öğretilerin bulunduğu bir toplum içerisinde anayasal demokratik bir yönetimin kurulabilmesi örtüşen uzlaşmayla mümkündür. (Rawls, 2007: 184).

2.3.6. Locke ve Mill’de Kamusal Alan

Liberal anlayışa sahip olan Locke'un kuramı çok net bir şekilde olmasa da ikili bir ayrım söz konusudur. İlki; insanların birlikte toplum niteliğinde birleşmelerine yol açan sözleşmedir. Bu sözleşme aynı zamanda toplumu oluşturan sözleşmedir. İkincisi; insanlar ve onları yöneten hükümetler arasında gerçekleştirilen ve insanların en tabi haklarını kamuya devretmiş olduğu bir sözleşmedir. Yapılan bu sözleşmelerin yapılma nedeni, insanların özgürlüklerini ve mülkiyetlerini koruma amaçlıdır. Bu sözleşme, çoğunluğun rızası, anlaşması temel alınarak bir meşruluk alanı oluşturur. Asıl dikkate alınması gereken nokta, hükümetin sözleşmeye sadık olabilmesi ve liberal anlayışa sağlayacağı en büyük katkı ise, sözleşmenin her zaman yenilenebilecek niteliğinde olmasıdır. İktidar, halktan almış olduğu yetkiyi kullandığından ötürü her zaman sorgulanabilecek bir nitelikte olması gerekmektedir ve insanların tabi haklarından olan yaşam hakkı, mülkiyet hakkı ve özgürlüğüne ihanet eden iktidar değiştirilebilir. Yaşam hakkı, mülkiyet hakkı ve özgürlüğe karşı yapılan ihanet sözleşmenin bozulmansa neden olur ve bu sözleşmeyi bozan tarafta iktidardır (Yükselbaba, 2008: 235).

Locke'un kuramına göre, sözleşmenin yapılışında tüm yurttaşlar eşittir, ancak homojenik bir yapıya sahiptir. Efendi-köle, anne-baba ve çocuklar, karı-koca arasındaki ayrımlarda herhangi bir siyasal nitelik olmadığından ötürü özel alan kapsamındadır. Böylesine bir homojenlik varsayımıyla hareket edilmezse, siyasal işlerliği kazandırabilecek bir sistemin oluşturulması olanaksızdır. Locke'un öne sürdüğü kamusal alan anlayışında sözleşmeyi yapanlar ise, tıpkı Antik Yunan'da olduğu gibi yalnızca özgür erkeklerdir. Çünkü yukarıda sözü edilen efendi-köle, ana-baba ve çocuklar, karı-koca arasındaki ayrımlar herhangi bir siyasal niteliğe sahip olmadığından bu kişiler kamusal gündemin içerisinde olamazlar. Locke tarafından öne sürülen bu fikri savunan çağdaş liberal düşünürlerde bir diğer sınırlama yararlı ve iyi yaşam anlayışlarının kamusal gündeme sokulamayacağını öne sürmektedirler. Locke, kamusal alanı açık ve net bir biçimde seküler olarak tanımlamaktadır. Bu alanda insanların dini inançlarına devletin müdahale edemeyeceği özel alanı işaret etmesi Locke'un da devlete biçtiği rolle doğrudan ilgilidir. Liberalizmin başlıca öne çıkan ayrımlarından biri olan devlet ve dinin alanlarının ayrılması, kamusal alanın başlıca koşullarından biridir (Roover ve Balagangadhara, 2008: 536).

Kamusal alan kavramının gelişimine pek çok düşünür ve araştırmacı katkı sağlamıştır. Bunlardan biri de hiç kuşkusuz John Stuart Mill'dir. Mill, toplumsal ve siyasal alanın farklı niteliklere sahip olduğunu öne sürmektedir. Mill, toplum içerisinde yaşayan her bireyin bir takım sorumluluklara ve yükümlülüklerle sahip olduğunun altını çizmektedir. İnsanların karşılıklı etkileşimde oldukları toplumsal alanda yapmakla yükümlü oldukları sorumlulukları ise ikiye ayırmıştır. Bu sorumluluklardan ilki, bireysel haklara zarar verilmemesidir. Diğeri ise, toplumun ve üyelerinin devamını zararlardan korumak için gerçekleştirilecek olan işlere, tüm bireylerin üzerine düşecek şekilde katlanması gerektiğidir. Sözü edilen tüm bu toplumsal yükümlülüklerin haricinde insanların kendisi üzerinde sonuç doğuran olaylara herhangi bir şekilde müdahale edilmemesi gerektiğini öne süren Mill, liberalizmin temel dayanağının özgürlük olduğunu da öne sürmektedir (Aksan, 2019: 2775).

Mill açısından toplumsal alandaki kesimler arasında karşılıklı saygı ve anlayış doğrultusunda diyalog sağlanabilir. Mill, öncelikli olarak kamusal topluluğu geniş tutarken, daha sonra iktidarın ayak takımının eline geçmesi tehlikesine karşı bu topluluğa katılımı sınırlandırmak ister. Geniş kitleleri içerisine alan kamuoyu, Mill'in perspektifinden iktidar sınır işlevi görebilecek, ancak kendisinin de sınırlanması gereken bir güç şeklinde nitelendirilmektedir. Çünkü vatandaşlar şeffaf ve gerektiğinde hesap sorabilecekleri siyasileri isterler. Ancak politik konularda katılımcı olmaya gerek olunmaz. Bu her vatandaşın siyasetle

ilgilenmeyeceğini, ilgilenmek amacıyla gereken bilgi ve donanımına sahip olmadıklarını varsaymaktadır. Bu bakımdan vatandaşların kamusal katılımı ise oy verme işlemiyle sınırlı kalmaktadır. Mill, yurttaşların yönetime katılımı ile ilgili olarak Antik Yunan'ı örnek göstermektedir. Yurttaş kamu görevlerinde aktif rol alması gerektiğini öne süren Mill, yurttaşların sadece yasalara uyan ve hükümete itaat eden yurttaş niteliğinden çıkacağına işaret etmektedir. Katılımın bir ülkenin ideal bir şekilde yönetilmesi için temel şartlardan biri olduğunu öne süren Mill, aynı zamanda temsili sistemin mükemmel yönetimin bir parçası olduğuna da işaret etmektedir (Çaha, 2003: 50).

2.4. Kamusal Alanın Tarihsel Dönüşümü

Kamusal alan ve kamusal alanda eşit katılım doğrultusunda sağlanan müzakerelerin tabii neticesi olarak öne sürülen kamuoyu kavramları, demokrasi tartışmalarının odak noktasında yer almaktadır. Kamuoyunu şekillendiren ve dönüşümünü sağlayan kamusal alanın niteliği, tarihsel süreçte belirlenirken pek çok unsurun öne çıktığını söylemek mümkündür. Politik, ekonomik, sosyal ve her çağa uygun olarak teknolojik şartlar bu dönüşüm üzerinde etkili olan unsurlardır. Çünkü hem geçmişte hem de günümüzde demokrasi ile ilgili tartışmalarında ilk sıralarında kamusal alan kavramı yer almaktadır. Nerenin kamusal, nerenin özel alan olduğu konusu ile ilgili fikirlerini belirten düşünürler ve filozofların birbirleriyle görüş birliğine vardıkları konular oldukça sınırlıdır.

Kamusal alanın tarihsel olarak dönüşümü incelendiğinde, antik dönemden günümüze kadar büyük dönüşümlere uğradığını söylemek mümkündür. Aklın kamusal kullanımının düşünürler tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini öne süren Kant, bilgenin ve aklın kamu yararı açısından kullanmaları gerektiğini öne sürmektedir. Locke ise, insanların kutsal şeklinde nitelendirdikleri inançların özel alan olduğunu öne sürmüştür. Devlet ile din alanlarını net bir biçimde birbirinden ayıran Locke bir takım farklılıklardan ötürü çocuk, kadın, kölelerin kamusal alan kapsamında yer almadığını öne sürmektedir. Geçmiş dönemlerdeki düşünürler genel olarak kamusal alanın erkekleri kapsadığını öne sürmektedir (Khan, 2014: 44).

Mill, toplum içerisindeki cahil kesimin iktidar olma ihtimalini de göz önünde bulundurarak, cahil kesimin yetkesinin sınırlandırılması ve kontrol altında tutulması gerektiğini öne sürmektedir. Mill'e eleştirel olarak Hayek, devletin ayırım yapmaksın her yurttaşını koruması gerektiğinin altını çizmektedir. Hayek ayrıca özel alan olarak nitelendirilen piyasada devletin asgari seviyede etkinliğinin olması gerektiğini öne sürmektedir. Hayek, iktisadi özgürlüğün, bireysel özgürlüğün başlıca unsuru olduğunu,

devletin sivil toplum alanlarını genişleterek, onları daha demokratik bir yapıya kavuşturması gerektiğinin altını çizmektedir (Müftüoğlu, 2003: 30). Daha yakın süreçte araştırmalar yapan Habermas, kamusal alanın, burjuvazinin kontrolündeki kamusal alana dönüşmesinde yardımcı unsurun medya organları olduğunu, kamusal alan kavramının muğlâklaşmasının başlıca sebebinin kavramın kapsamının genişlemesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Hekimoğlu, 2018: 546).

2.5. Sosyal Medya'nın Kamusal Alana Dönüşümü ve Sosyal Medya, Kamusal Alan İlişkisi

İnternet ve sosyal medyada kamuoyunun oluşması ile birlikte insanlara yeni olanaklar sunmaktadır. İnternet gündemde yeni bir gündem oluşturmak için ya da herhangi bir konu ile ilgili örgütlenme için oldukça elverişli bir ortamdır. Bu alanda her vatandaş ilgili olduğu mesele ya da sorunla ilgili birbirleriyle etkileşim içerisine girerek tartışma alanı oluşturabilmektedirler. Kaldı ki son yıllarda internetin en büyük gözdesi olan sosyal medyada oluşturulan kamusal alan, yurttaşların birbirleriyle ilişki kurmalarını ve etkileşimlerine ivme kazandırarak, onları yaratıcı duruma getiren özel ilgi alanlarına odaklanmalarına olanak tanıyabilmektedir. Küreselleşme adımlarının hız kazanmasıyla beraber, iletişim teknolojilerinde büyük gelişim kaydedilmiştir. Ancak internet teknolojisi pek çok iletişim aracının önüne geçmiştir. İnternetin sosyal ağları, insanların birbirleriyle günün her saatinde kesintisiz iletişim kurmalarına olanak sağladığından, insanlar özgür ve katılımcı bir kimliğe bürünmeye başlamıştır. Sivil toplum bakımından hem kültürel, hem siyasal, hem de ekonomik olarak internet üzerindeki ortamlar, her ne kadar sanal ve dijital olarak görülse de, aslında internetin bir kamusal alan olduğunu söylemek mümkündür. Yeni iletişim unsurlarıyla ortaya çıkan kamusal alan, gerek akılcı gerekse de eleştirel müzakerenin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu da kamusal alan anlayışını farklı bir şekle dönüştürmektedir. Yüz yüze iletişimin yerini internetteki sembollerin aldığı bir ortamda kamusal ve özel ayrımı diye bir durumun pek kaldığını söylemek mümkün değildir (Poster, 1997: 214).

Sosyal medyanın kullanıcı sayısının artması ile birlikte yazılı medyanın geçmişe kıyasla etkinliğinin düştüğü gerçeğini göz ardı etmemek gereklidir. Sosyal ağlar yardımıyla kurulan iletişim, katılımcı, hür ve herkes tarafından rahat bir şekilde erişilebilir olmaya başlamıştır. Sivil toplum açısından hem kültürel, hem siyasal, hem de ekonomik olan sosyal medyanın, demokratik bir kamusal alan olup olmadığı ile ilgili tartışmalar günümüzde sürmektedir ve gelecekte de süreceği düşünülmektedir. Çünkü bu yeni kamusal alan demokratik bir niteliğe sahip ise, herhangi bir kısıtlamaya ve erklerden gelebilecek

müdahalelere maruz kalmaması gereklidir. Sosyal medya yapısı gereği kamusal alanın niteliği sansürsüzlük ve özgürlük olarak görülse de, bir takım engellemelerle ve sansürlerle sık sık karşılaşmaktadır. Ancak sonuç olarak sosyal medya bireylerin fikir paylaşımı, tartışma ve müzakereler içerisinde olduğu bir alandır. Sosyal medyanın durdurulamaz gelişimi ve kullanıcı sayılarının artmasıyla birlikte, bu kamusal alanın kişilere önemli fırsatlar sunduğunu da söylemek mümkündür. Bu durumun farkına varan küresel ve kurumsal firmalarda internet ve sosyal medya pazarlama sektörüne büyük kaynaklar ayırmaktadır. 2005'den sonra yavaş yavaş hayatımıza giren 'Sosyal Medya' olgusuyla birlikte e-ticaret büyük bir ivme kazanmıştır. Söz konusu sosyal mecralarda bir marka çevrimiçi satışlar yapabilmektedir. Sadece büyük markalar değil, hiç tanınmamış ve hatta yöresel bir yiyecek için, kapıya servis, kapıda ödeme gibi özelliklerde geliştirilmiştir (Başer, 2010: 47).

Ülkemizde ve dünyada yapılan birçok araştırma; sosyal medyanın yaygınlaşmasından sonra, internet üzerinden yapılan ticaretin ciddi boyutlara ulaştığı saptanmıştır. Sosyal medya; pazarlamadan sağlığa, eğitimden eğlenceye pek çok türlü ve farklı alanlarda kullanıcıların birbirleriyle bilgi alışverişi içerisinde oldukları ve aynı zamanda yoğun iletişim içerisinde oldukları bir ortamdır (Özgen, 2013: 98). Sosyal medyanın insanlar üzerindeki öneminden bahsedilirken 'Arap Baharı'nın yaşandığı süreçte sosyal medyanın ne kadar güçlü ve etkin olarak kullanıldığına da tüm dünya şahit olmuştur. Arap Baharı denildiği zaman akla gelen 'sosyal medya devrimi' ile yaşanan süreç sosyal medyaya ne kadar bağımlıdır, bu çok önemli bir tartışma konusu haline gelmiş görünmektedir. Tartışmalara bakıldığı zaman bir grubun süreci tamamen 'sosyal medya devrimleri' olarak değerlendirdiği, diğer bir grubun ise süreci sosyal medyadan bağımsız bir şekilde ele aldığı görülmektedir (Demir, 2013: 54).

2.6. Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya

Sosyal medya olarak adlandırılan bu ortamın ivme kazanmasıyla birlikte, bu ortamda bulunan tüm insanların kendisine bir alan yarattığı düşünülmektedir. Bu ortamdaki kişiler dijital alanın sunduğu kimliklerle (Kullanıcı Adları) kendilerine hizmet sunan servis sağlayıcılarının (Serverler) müsaade ettiği kadarına ulaşabilmektedirler. Her ne kadar servis sağlayıcılar belirli bir seviyede tutsa da, bireyler kendilerine özgürlük hakkı tanıyan bu alanlara yoğun ilgi göstermektedirler. Ancak bu özgürlük hakkı bireyleri yanlış şekilde de yönlendirebilmektedir. Hatta sınırsız özgürlük hakkı kişileri suça eğilimli bireyler yapabilmektedir (Çalışkan, 2014: 40-41).

Örneğin Dark Web ya da diğer adıyla Deep Web, adından son dönemlerde oldukça sık söz edilmeye başlanmıştır. Bu ortam pek çok kişi tarafından zararlı ve girilmemesi gereken

bir ortam olarak görülmektedir. Bu haksız bir eleştiri değildir. Bu ortama farklı browserler(internet tarayıcısı) vasıtasıyla girilmektedir. Google Chrome, Firefox, İnternet Explorer gibi popüler internet tarayıcıları, kullanıcıları için uygun görmedikleri içerikleri filtreleme tabi tutmaktadır. Bu sayede, arama sayfasına çıkartmadan uygun görülmeyen içerikler kullanıcılara sunulmamaktadır. Bu durum, şirketler ve devletlerin yasal düzenlemeler ile aldığı ortak kararlar sonucu oluşmaktadır. Deep Web internette sınırların olmadığı bir ortamdır. Bu filtreler, kullanılan farklı internet tarayıcıları sayesinde yasal bir şekilde aşılabılır. Fakat bu kullanım alanı birçok illegal içeriğe sahiptir. Burada uyuşturucu yapım tarifinden, nasıl insan öldürüleceğine, sahte kimlik yapımına ve çocuk pornosuna varana kadar pek çok olumsuz davranışın da yer aldığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan Deep Web’de illegalitenin daha fazla öne çıktığı ve illegal kişilerin yoğun şekilde kamusal alan oluşturduğunu söyleyebiliriz. Deep Web en yaygın tanımı ile buzdağının görünmeyen kısmıdır. Burada kamusal alan üzerinden Deep Web örneğinin verilme sebebi ise, yaşadığımız dünyada her şeyin olumlu bir şekilde işlemediğini anlamlandırmak ve her geçen gün suç oranının arttığı günümüz dünyasının yansımalarına da vurgu yapmaktır.

Geçmişte kütüphaneler bilginin elde edildiği yerler iken, günümüzde pek çok kütüphanede olmayan bilgiyi dijital alanda bulabilme olanağı sağlanmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Gazete almak için gazete bayi ya da markete gidilirken, günümüzde alternatif olarak bunu online gazeteler yardımıyla almakta mümkündür. Benzer şekilde diğer alışverişleri de bu ortam üzerinden gerçekleştirilebilmektedir (Kavaklı, 2013: 42). Bunlar internetin insanlara sağladığı kolaylıklardır. Ancak yukarıdaki Dark Web örneğinde olduğu gibi, internetin içerisinde olumsuz örnek oluşturabilecek olan pornografik içerikli alanlar, kaçakçılık, terörist oluşumlarda gene bu ortam üzerinde vücut bulmaktadır. Ücretsiz olarak kullanıcılar tarafından açılan blog sitelerinden uyuşturucu maddenin nasıl üretileceğinden, bir canlıya nasıl işkence edileceğine varana dek pek çok olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlarda internetin içerisinde (Özşekerli, 2016: 78). Bu bakımdan internet ortamı “insan hayatının bir iz düşümü” özelliğine sahip olan sanal bir kamusal alan niteliğindedir ve kamusal alanda insanların riayet etmesi gerekli olan kurallara internette de uyması gereklidir. Olumsuz durumlarla mücadele etmek için ülkelerinde yaptığı bir takım girişimler vardır. Bunların en başında “yasaklamalar” gelmektedir (Yegen, 2013: 132).

Avrupa Birliği olumsuz örnek içeren web siteleri ile ilgili kanunlar koyarken, ülkemizde ise daha ziyade yasaklama yollarına gidilmektedir. Örneğin Avrupa Birliği ülkelerinin pek çoğunda sertifika sahibi olan pornografik içerikli siteler yasaklanmazken, Türkiye’de yasaklanmıştır. Teknik olarak internette yer alan bir içeriğin durdurulması ya da

tam olarak yasaklanması oldukça güçtür. Bu yasaklamalara takılmamak için kişiler genel olarak VPN’lerden ve Hotspot Shield gibi DNS değiştirici programlardan yararlanmaktadırlar. Yukarıda da belirtildiği üzere, dijital dünyanın tam anlamıyla kontrolü ve denetimi günümüzde oldukça güçtür. Bu kontrollerin, kanuni yaptırımlar yerine yasaklama yöntemleriyle yapılması, internetin kamusal alan niteliğini yitirmesine neden olabilir. Bu bağlamda sanal kamusal alan açısından tam bir uygulanabilir kuraldan, kanunlardan veya düzenlemelerden söz etmek imkânsızdır. Bu yöntem, kural ve uygulamalar incelendiğinde her ülkenin kendi yapısına göre bazı girişimlerde bulunduğunu söylemek mümkündür.

2.7. Türkiye’de Sanal Kamusal Alanlar

Günümüzde bilişim teknolojisi “Ana sistemlerden mikro bilgisayarlara varana dek bilgisayar tabanlı bütün” şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda, bilişim alanındaki teknolojileri, bilgisayar ve iletişim alanındaki gelişimler şeklinde ele almak gerekmektedir. Her gün kullandığımız akıllı telefonların ve PC’lerin günümüzdeki seviyesine varma aşamasında pek çok evreden geçtiğini söylemek mümkündür (Malkoç, 2018b: 80). Günümüzdeki seviyesine gelme aşamaları ele alındığında; ilk kullanıldığı zamanlarda daha çok bilimsel ve hesaplama maksatlı kullanılacak makineler şeklinde geliştirildiği görülmektedir. Daha yakın bir gelecekte ise, internetin keşfi, sanal kamusal alanın ortaya çıkması bakımından oldukça önemli bir gelişme olarak dikkati çekmektedir. İnternetin bilgisayar teknoloji ile bağdaştırılması geçtiğimiz yüzyılın en önemli devrimlerinden biridir (Bayrak, 2014: 19).

Ülkemizde bilginin kâğıt üzerinden çıkarak, elektronik ortamda vücut bulması ile birlikte bilgiye ulaşım daha kolay bir hale gelmiştir. İnternet bilgiye ulaşma amacını çoktan aşmış ve farklı işlevler yardımıyla gelişmiştir. Günümüzde mesajlaşma ve yazışmanın temeli, internetin ilk yıllarındaki “Chat” yani karşılıklı yazışarak konuşma teknolojisidir. Ülkemizde de internetin ilk yıllarında genel olarak kullanıcıların en fazla zaman harcadığı yerlerden biri de hiç kuşkusuz chat ortamlarıdır. Bu dönem içerisinde chat, ya da bizim dilimizdeki tanımı ile “sohbet” vasıtasıyla, internet üzerinden yazışma hayat bulmuştur (Ceylan, 2013: 40).

İnternetteki web sitelerinin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Ancak gerek ücretsiz, gerekse de ücretli olmak üzere yayın yapan tüm web sitelerinin kendine has bir takım işlevleri bulunmaktadır. Arama motorlarının Google ile birlikte gelişmesi aranan herhangi bir şeye daha kolay ulaşılmasına olanak sağlamıştır. Ülkemizde yeni medyanın özgürleştirici ve demokratikleştirici bir niteliğinin olmasından ötürü sanayileşmeye ve ticarileşmeye bağlı olarak kısıtlı düzeyde bir kamusal alan oluşturmaktadır (Başlar, 2016: 48). Bu bakımdan eğlenceden siyasete varana dek, internet üzerinden kamusal alanlar oluşturulmakta ve iletişimi

kolaylaştırıcı özelliğinin etkisiyle kamusal alanların oluşması için gereken şartlar ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde politik bakımdan iletişim alanlarının sosyal medya vasıtasıyla genişlediğini söyleyebiliriz. Sosyal medya, kitlesel medya ile karşılaştırıldığında çoğulcu bir ortamın vücut bulduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu durum eleştirel ve olumsuz bir bakış açısı ile ele alındığında, kamusal alanın parçalanması ve siyasal iletişimde birbirinden farklı adacıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çoklu niteliğe sahip olan kamusal alanların yarattığı problem, farklı kamusal alanlar içerisinde karar verme merkezleriyle olan bağlantılardan ötürü ortaya çıkmaktadır (Korkmaz, 2015: 56).

Ülkemizde internetin kamusal alan niteliğine sahip olup olmadığı hakkında iki farklı türden yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşımlardan ilki, sosyal medyanın yeni bir kamusal alan şeklinde incelenmesine ve yeni sanal alan kapsamında kamusal alanın şekillenişini açıklamaya çalışmaktadır. Kamusal alan bakımından sosyal medya, insanların kendini kolay bir biçimde ifade edebilecekleri, farklı fikirleri öne sürebilecekleri, bulabilecekleri ve bu fikir ve düşünceler ekseninde küçük kamusal alanları yaratacakları alanlar şeklinde tanımlanabilir (Demircan, 2006: 32).

İnternet belli bir problem etrafında birleşen kişilerin birbirine yakın düşünceleri paylaşımlarına ve politik yönden cesaretlenmelerine olanak sağlamaktadır. Sosyal medyada yer alan online topluluklar rahat ve ucuz bir şekilde birbirleriyle iletişim kurma açısından oldukça avantajlıdır (Çelik, 2018: 77).

Diğer bir tartışma ise, sosyal medyanın hâlihazırdaki düzeni yeniden ürettiğini ve bir kamusal alan niteliğine sahip olmadığını öne sürmektedir. Sosyal medyanın kamusal niteliğe sahip olmadığını öne sürenler aynı zamanda sosyal medyanın alternatif bir kamusal alan olmadığını da savunmaktadırlar. Bu konu ile ilgili olarak örneğin Demircan (2006); sosyal medyanın alternatif bir kamusal alan olmadığı da öne sürülmektedir (Demircan, 2006: 33). Demidir. Ancak Demircan (2006)'nın yapmış olduğu çalışmanın tarihine bakıldığında, bu tepitin yapıldığı yıl dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 2006 yılındaki sosyal medyanın gücü ile şimdiki sosyal medyanın gücü ve etkisi arasında büyük bir fark vardır.

Son yıllarda sosyal medyanın durdurulamaz gücü, ikinci tartışmanın tezini çürütmüştür. Çünkü günümüzde güçlü ve kullanıcı sayısı fazla olan sosyal medya sitelerinin pek çoğu Demircan (2006) tarafından yapılan çalışmanın tarihine kıyasla oldukça etkin bir hale gelmiştir. Teknolojinin bilhassa iletişim aletlerinin gelişmesi, sosyal medyanın durdurulamaz yükselişi ve akıllı telefonlar yardımıyla insanların neredeyse tamamının interneti kullanması bireylerin sosyal medyada ifade özgürlüğü alanını oldukça genişletmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

3.1. Avrupa Birliği

Çalışmanın başlığını oluşturan Avrupa Birliği ile ilgili konulara yer vermek çalışma açısından yararlı olacaktır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada büyük değişimler yaşanmıştır. Bilhassa savaşın Avrupa'da geçmesi büyük yıkıntıları ortaya çıkarmıştır. Avrupa, bu süreçte yeniden yapılanmanın yollarını aramaktaydı. Büyük yıkımlar sonrasında Avrupa'da barışın tesis edilmesi, kıtadaki ülkelerin ortak payda amacıyla işbirliği ve ittifak içerisinde olma gerekliliği başlıca amaçlardan biri olmuştur. Avrupa devletlerinde barışın oluşturulması için bir birlik adı altında olunması gerektiği ile ilgili fikirler ortaya atılmaya başlamıştır. Öncelikle Almanya, Fransa gibi büyük ülkeler, bu ülkelerin yanında Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg 1951 yılında Paris Antlaşması, sonrasında 1957 yılında Roma Antlaşması'nda Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur (Birinci, 2018: 27).

Birleşik Avrupa düşüncesi, birlik haline gelmeden önce bilim insanlarının öne sürdüğü barışçıl ve insancıl bir birlik olma düşüncesidir. Çünkü Avrupa çok kanlı sahnelere ev sahipliği yapmış bir kıtadır ve uzun yıllar süren savaşlar, ortaçağ geri kalmışlığı gibi bir kısır döngünün bu kıtada yeniden yaşanmaması ortak amaçlardan biridir. Yaşanan tüm olumsuz durumlardan ders çıkarma amacındaki Avrupalı liderler, barışın sürebilmesi için Avrupa ülkelerinin hem ekonomik hem de siyasi bakımdan işbirliği içerisinde olmanın temel yolunun bir birlik altında toplanması gerektiğini öne sürmüştür. Bilhassa II. Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz ortam, kıtada kalıcı bir barışın sağlanması için bu birliğe olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Günümüze dek aradan geçen zaman, kıtada hem ekonomik, hem siyasi, hem sosyal, hem de kültürel bakımdan kıta ülkelerinin birbirleriyle olan işbirliklerini oldukça güçlendirmiştir. Birlik ilk kurulduğunda 6 ülke vardı. Farklı zamanlarda yeni ülkelerin katılımıyla birlik 27 ülkeye çıkmıştır (Erdoğan, 2008: 138).

Birlik, bir takım temel ve ortak ilkeler doğrultusunda oluşturulmuştur. İnanç ve kültürlere olan saygı dışında, diğer ilkeleri barış, refah, özgürlük, demokrasi, dayanışma, insan hakları, girişim özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, piyasa ekonomisi şeklinde sıralanmaktadır. Birlik bu ilkeleri Avrupa Birliği Antlaşması'nda da belirtmiştir. Antlaşma içerisindeki 2. madde uyarınca, “Birlik, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin haklarını da kapsayacak şekilde insan haklarına saygı ilkeleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Birliğin değerleri çoğulculuk, ayrımcılık

yapmama, adalet, hoşgörü, dayanışma ve hak eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır” ibaresi yer almaktadır. 2. maddede yer alan değerleri benimseyen ülkeler birlik içerisinde yer alabilir. Avrupa Birliği, ekonomiden kültüre sanata varana dek pek çok alanda ülkelerin birbirleriyle işbirliği içerisinde olmasını öngören, oldukça güçlü bir yapıdır (Çakmak, 2005: 11).

Gerek ekonomik kalkınma, gerekse de işbirliğine esaslı olan birlik, aynı zamanda hem siyasi, hem sosyal kaynaşma, hem de bir nevi dayanışma projesidir. Birlik, üye ülkelerin birbirleriyle tüm alanlarda dayanışma içerisinde olmasını, insan haklarının muhafaza edilmesini ve birlikteki diğer ülkelerin sosyal, siyasi, kültürel bakımdan gelişimini esas almaktadır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği’nin temel hedef ve politikaları aşağıda sıralanmaktadır (Kaya, 2013: 50);

- Küresel bakımdan etkili bir aktör haline gelmek,
- Hem birlik içerisinde hem de birlik dışında temel ilkeler olan insan hakları, demokrasi, özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri güvence altına alarak bu ilkeleri küresel olarak yaygın hale getirmek,
- İnanç, ırk ve renk ayrımcılığına karşı mücadele vermek,
- Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve yaşam standartlarını arttırmak,
- İklim değişikliğine karşı mücadele vermek,
- Birlikteki ülkelerin ekonomik olarak büyümesini sağlamak,
- Enerji ile ilgili güvenliği sağlamak,
- Terör, kaçakçılık (uyuşturucu, silah, insan vb.) vb. suçlara karşı etkili şekilde mücadele etmek,
- Avrupa kıtasını özgürlük, güvenlik ve adalet alanı haline getirmek,
- Birlikte yer alan ülkelerde istihdamın ve sosyal korumanın artırılmasına imkan sağlamak,
- Birlikteki üyelerin birbirleriyle hem ekonomik, hem sosyal, hem de bölgesel uyumunu teşvik etmek,

Yukarıdaki şıklarda sıralanan amaçlara ulaşmanın başlıca yolu birlikteki ülkelerin ortak kararlar ile hareket etmesidir. Birlikteki ülkeler bu amaca ulaşmak için yıllar içinde çeşitli kurumlar oluşturmuştur. İzleyen başlıklarda bu kurumlar ele alınacaktır.

3.1.1. Avrupa Birliği’nin Kurumları

Birliğe üye devletler tarafından sağlanan yetkiler doğrultusunda benzersiz kurumlar oluşturulmuştur. Başlıca kurum olan Avrupa Parlamentosu, birlik içerisindeki halkın seçtiği

bir kurum yönetim organıdır. Parlamento seçimleri 5 yılda bir yapılmaktadır. Avrupa Parlamentosu, birlikteki tüm ülkelerin vatandaşlarının çıkarlarının ve siyasi görüşlerinin temsilcisi niteliğindedir. Bu bakımdan Avrupa Parlamentosu'nda üyeler ülkelere göre değil, siyasi görüşleri doğrultusunda farklı gruplar oluşturmaktadırlar. Ülke anlayışından ziyade, bu gruplar kendilerini destekleyen kişilerin siyasi görüşlerini temsil etmektedirler. Komite Belçika'nın başkenti Brüksel'de toplanmaktadır. Parlamentonun sekreteryası da Lüksemburg adlı ülkededir. Parlamento'ya görüşülmesi amacıyla gelen konular bilhassa farklı görev alanlarındaki komitelerin incelemesinden sonra Genel Kurul'a gönderilir ve görüşmeler de bu minvalde gerçekleştirilmektedir. Avrupa Parlamentosu, izleyen başlıkta ele alınacak olan Avrupa Konseyi ile yasama yetkisine sahip olanı paylaşmaktadır. Hukuki düzenlemeler de bu kapsamda parlamento ve konseyin onayıyla gerçekleştirilmektedir. İstisnai konular dışında bu iki kurum yetkilidir. Avrupa Birliği Zirvesi, birliğe üye olan ülkelerin başkanları ya da devlet başkanlarının katımlıyla gerçekleşmektedir. Ancak bu zirve yasama yetkisine sahip değildir. Avrupa Birliği Zirvesi'nin herhangi bir yasama yetkisi yoktur. Zirve'de ülkelerin temel politikaları tespit edilir. Zirve yasama yetkisine sahip olmamasına rağmen, siyasi bir ağırlığa sahip olmanın dışında aynı zamanda yönlendirici bir niteliğe sahiptir. Birliğin diğer kurumları izleyen başlıklarda ele alınacaktır (Aykaç ve Parlak, 2002: 488).

3.1.1.1. Avrupa Birliği Konseyi

Avrupa Birliği Konseyi, üye devletlerin hükümetlerinde görevli olan bakanların yer aldığı bir yönetim organıdır. Avrupa Birliği Konseyi, birlikteki ülkelerin çıkarlarını temsil eden bir organdır. Konsey'de alınacak kararlarda üye ülkeleri temsil etmek için bakanlar yer almaktadır. Konsey farklı üç usul doğrultusunda karar almaktadır. Bunlar nitelikli çoğunluk, oybirliği ve oy çokluğu şeklinde sıralanmaktadır. En son yapılan Lizbon Antlaşması kapsamında, Avrupa Birliği Konseyi'nde esas oylama usulü nitelikli çoğunluk şeklinde değiştirilmiştir. Diğer usuller olan oybirliği ve çokluğu ise istisnai durumlarda başvuru usulleridir. Avrupa Birliği Konseyi, birlikteki ülkelerin ekonomi ile ilgili olarak alınacak politik kararlar arasındaki uyumu sağlamaktadır. Bilhassa birlikteki üye ülkelerin güvenlik ile ilgili konulara yönelik olarak alınacak politik kararların saptanmasında, Avrupa Birliği Zirvesi ile beraber yetkili olan bir diğer organdır. Ayrıca Avrupa Birliği Konseyi, birlik adına üçüncü ülkeler ve küresel örgütlerle anlaşma yapma yetkisine sahiptir (Koray, 2002: 83).

3.1.1.2. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, yasama ile ilgili süreci başlatan yürütme organıdır. Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği müktesebatını, birliğin bütçesini ve bütçe ile ilgili programları

uygulayan ve denetleyen bir kurumdur. Komisyonda birlikteki üye ülkelerden birer temsilci yer almaktadır. Toplam üye sayısı da 27 üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler aynı “komiser” olarak tanımlanmaktadır. Komiserler, Avrupa Birliği’nin oluşturduğu politikaları yürüten kişilerdir. Komisyon nitelik bakımından Bakanlar Kurulu gibidir. Komisyonun aldığı kararların uygulanması amacıyla komiserlerin dışında, birlik tarafından görevlendirilmiş 25.000 kişilik idari teşkilat mevcuttur. Avrupa Komisyon’un merkezi Belçika’nın başkenti Brüksel’dedir. Birlikteki üye ülkelerden bağımsız olan komisyon, birliğin yürütme organı niteliğini taşımaktadır. Aynı zamanda bütçeyi ve bütçe ile ilgili politikaların uygulayıcı olan komisyon, birliğin hukukunun uygulanma aşamasında, idari yönüyle, gözetim görevini de yerine getirmektedir. Birliğin oluşturduğu hukuk kurallarını ihlal eden üye ülkeleri iddiasıyla üye devletleri Avrupa Birliği Adalet Divanı önünde dava edebilme yetkisine sahiptir. Komisyon’un öne çıkan başka bir görevi de yasama organını oluşturan Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi’ne sunduğu yasama ya da karar önerileri ile yasama sürecini başlatma yetkisine sahiptir (Özcüre, 2014: 90).

3.1.1.3. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Adından da anlaşılacağı üzere, bu kurum Avrupa Birliği’nin yargı organıdır. Bu kurum adalet divanı, genel mahkeme ve uzmanlık mahkemeleri olarak üç farklı yapıdan oluşmaktadır. Adalet Divanı’nın başlıca görevi, birliğin içerisinde hukukun aynı şekilde yorumlanmasını ve aynı zamanda uygulanmasını sağlamaktır. Adalet Divanı, birliğe üye olan her ülkeden bir yargıç ile görevini yerine getirmektedir. Adalet Divanı ve Genel Mahkeme’de 8 tane hukuk sözcüsü, davalar ile ilgili görüş belirterek yargı sürecine katkı sağlamaktadır. Yargıçlar, birliğe üye ülkelerin hükümetlerinin mutabakatıyla atanmaktadırlar ve bu yargıçların görevi süresi 6 yıldır. Bağımsızlık esası doğrultusunda görev yapan yargıçların, bağımsızlıkları çeşitli hükümler vasıtasıyla teminat altındadır. Adalet Divanı müzakereleri gizlidir ve herhangi bir şekilde açıklanmamaktadır. Divan tarafında alınan kararlar oy çokluğuyla alınır. Adalet Divanı Lüksemburg adlı ülkede faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (Çakmak, 2005: 14).

3.1.1.4. Avrupa Sayıştayı

Bağımsız bir niteliğe sahip olan Avrupa Sayıştay, Avrupa Birliği’nin tüm gelir ve giderlerini inceleyen, işlemlerin hem hukuka hem de usule uygunluğunu temin etmektedir. Avrupa Sayıştay, mali idareyi sağlayarak, gelir ve giderlerin hukuka uygunluğunu incelemeye yönelik bir kurumdur. Sayıştay’da diğer kurumlar gibi her ülkeden bir üyenin alındığı bir kurumdur. Birlikteki ülkelerin Sayıştay üyeleri, Avrupa Konseyi tarafından

Parlamento'ya danışıldıktan sonra, tıpkı Adalet Divanı'ndaki yargıçlar gibi 6 yıllık bir görev süresine sahiptir. Sayıştay üyeleri, genel olarak bağımsız denetim alanında çalışan mali yönetimden gelen kişilerden oluşmaktadır. Bu üyelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı Avrupa Birliği yasaları doğrultusunda teminat altına alınmıştır (Özcüre, 2014: 92).

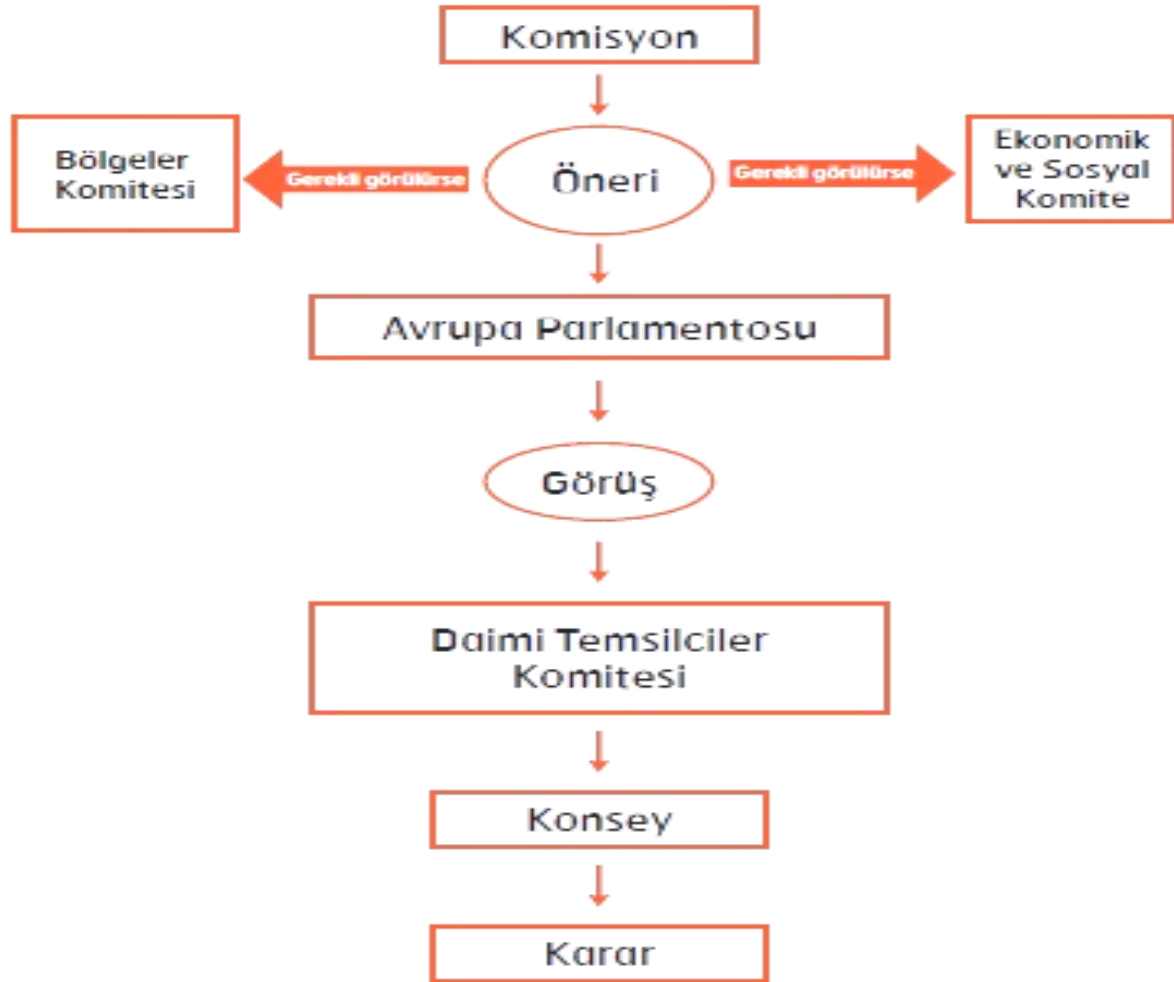
3.1.1.5. Avrupa Merkez Bankası

Bağımsız ve aynı zamanda tüzel kişiliğe sahip olan bu kurum AB'nin en önemli organlarından biridir. Avrupa Merkez Bankası'nın başlıca görevi, birliğin resmi para birimi olan Euro'yu birlik içerisindeki ülkelerin yer aldığı Euro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu kurum görevlerini birliğe üye olan ülkelerin merkez bankaları ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda birliğin para politikalarının saptanması, uygulanması, döviz ile ilgili işlemlerin yapılması ve yönetilmesi, ödeme sistemlerinin işlerliğinin sağlanması vb. para ile ilgili tüm kritik görevleri yapan bir kurumdur. Bu kurum Euro bölgesinde kağıt para basımına izin verebilen tek kurumdur. Avrupa Merkez Bankası'nın merkezi Almanya'nın Frankfurt şehrinde yer almaktadır. Karar organları Yürütme Kurulu, Yönetim Konseyi ve Genel Kurul'dur (Özcüre, 2014: 104).

3.1.2. Avrupa Birliği'nde Yasama ve Karar Alma Süreçleri

Birliğin karar alma faaliyetleri özel yasama usulleri doğrultusunda yapılabilmektedir (Şekil 3.1). Bu usuller danışma ve özel muvafakat usulü istisna niteliğindedir.

Komisyon yasama ile ilgili tasarıyı hazırlar ve yasama işlemi de sadece Parlamento ile Konsey’in anlaşması doğrultusunda yapılabilir (AB Bakanlığı, 2012: 18). Antlaşmalar ise yasada belirtilen durumlarda Özel Yasama Usulleri’nin yanı sıra özellikle; “Danışma Usulü” ve “Muvafakat Usulü” şeklindedir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Avrupa Birliği Danışma Usulü

Kaynak: AB Bakanlığı, 2012: 18

Birliğin danışma usulü, komisyon tarafından hazırlanan öneri ile ilgili parlamento görüş bildirir. Bu görüşün herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Konsey öneri ile ilgili parlamentodan görüş aldıktan sonra bu görüşü dikkate almadan da karara bağlayabilir. Birliğe üye olan ülkelerin, birliğe katılımını sağlayan katılım antlaşmaları için parlamentonun muvafakatine ihtiyaç duyulmaktadır. Birlikte yasama faaliyeti yapılırken öneri kural şeklinde komisyon tarafından hazırlanmaktadır. Öneri konseye sunulur. Bu kapsamda ekonomik, sosyal ve bölgeler komitesi danışma organları olduğundan, bu organlara danışılmaktadır.

Parlamento ve konseyin anlaştığı öneri, gene bu iki organ tarafından nihai olarak karara bağlanmaktadır (Özcüre, 2014: 130).

3.1.3. Avrupa Birliği'nde Derinleşme

Avrupa Birliği için büyük öneme sahip olan hususlardan biri de derinleşmedir. Birliğin kuruluşundan sonra hem yetki hem de faaliyet ile ilgili alanlarda ortaya çıkan kurumsal yapı, reform ve değişiklikleri gerçekleştirme amacını taşımaktadır. Genel bakımdan kurucu antlaşma yöntemiyle yapılan genişlemeler beş anlaşmalı aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

- Avrupa Tek Senedi,
- Maastricht Antlaşması,
- Amsterdam Antlaşması,
- Nice Antlaşması
- Lizbon Antlaşması.

3.1.3.1. Avrupa Tek Senedi (1986-1987)

Birliğin en temel hedeflerinden biri, birliğe üye ülkelerin birbirleriyle ticaret, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını esas alan bir ortak pazarın kurulmasıdır. Bu temel hedefin ilk ayağı malların serbest dolaşımının sağlandığı yönelik Gümrük Birliği'dir. Gümrük Birliği 1968 yılının Temmuz ayında oluşturulmuştur. Çok geçmeden Gümrük Birliği'nde bilhassa 1980'li yıllarda karar alma süreçlerinde ortaya çıkan karmaşıklıklar ve problemler yeni düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur. O dönem öneri olarak üye devletlerin “Ortak Pazar” kurma önerisine sıcak bakılmamıştır. Serbest dolaşımın önünde pek çok engel vardı. Örneğin gümrük kontrollerinin ortaya çıkardığı zaman kaybı, bürokrasinin işleyişindeki sorunların aşılamaması, ulusal mevzuat farklılıklarının ortaya çıkardığı teknik aksaklıklar dikkati çeken en önemli örneklerdir. Avrupa Tek Senedi üye ülkelerin gelişmiş bir “Avrupa Tek Pazarı” veya “Avrupa İç Pazarı”nın oluşturulabilmesi amacıyla gereken tüm kurumsal, siyasi ve hukuki dayanaklar oluşturulmuş ve Avrupa'daki bütünleşmenin ivme kazanmasına yol açmıştır (Birinci, 2018: 50).

Avrupa Tek Senedi 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlayışla birlikte “Ortak Pazar” hedefi “Tek Pazar” şeklinde tanımlanmıştır. Tek pazarın hem fiziki, hem teknik, hem de mali engellerin kaldırılması için bir takım yeni düzenlemelerin yapılması ve bu düzenlemelerin 1992 yılı dolmadan tanımlanarak, birlik içerisinde ekonomik sınırların olmadığı bir alanın yaratılması en dikkati çeken öngörülerden biriydi. Avrupa Tek Senedi

karar mekanizmaları açısından oluşturulan değişikliklerle Konsey’de nitelikli çoğunluk yoluyla karar alma mekanizmaları oluşturulmuştur (AB Bakanlığı, 2013: 68).

3.1.3.2. Maastricht Antlaşması (1992-1993)

Sermayenin serbest dolaşımı ve birlikteki ülkelerin diğer girişimlerini kolay bir hale getirmek için ilk aşamada oluşturulan Avrupa Tek Senedi beraberinde köklü ve radikal değişimleri getirmiştir. Ancak bunun tam yeterli olmadığı görülmüş ve Avrupa bütünleşmesinin ikinci ayağını “Maastricht Antlaşması” oluşturmuştur. 1992’de anlaşma üye ülkeler tarafından imzalanmış 1993’te ise yürürlüğe girmiştir. Maastricht Antlaşması ile birlikteki kurumsal yapının temeli oluşturularak, yetki ve faaliyet alanı ile ilgili değişiklikler kabul edilerek siyasi bütünleşme oluşturulmuştur. Avrupa Birliği adı bu Antlaşma ile birlikte daha fazla dile getirilmeye başlanmıştır. Antlaşma sonrasında oluşturulan Avrupa Birliği’nin temel yapısında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu yer almaktadır. Antlaşma üye ülkelerin ekonomik bütünleşmelerine olanak sağlamıştır. Tek para birimi, ortak para politikaları temel politikalar olarak dikkati çekmektedir. Siyasi bütünleşme ile ilgili birlikteki üye ülkelerin vize, göç, sığınma politikaları, suçluların iadesi vb. alanlarda birlikteki ülkelerin ortak hareket edilmesinin temeli atılmıştır. Maastricht Antlaşması’ndan sonra “Avrupa Vatandaşlığı” kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Birliğe üye olan ülkelerin vatandaşları, aynı zamanda bir Avrupa Vatandaşı statüsüne geçmiştir. Bu durum vatandaşların serbest dolaşımına, ikamet etmesine ve eşit hakları beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak bu antlaşma ile Avrupa Birliği, kendisi ile vatandaş arasında bir nevi hukuki ve siyasi bir bağ oluşturmuş ve Avrupa kimliği ve aidiyeti açısından da büyük bir adım atılmıştır (Bozkurt, 1997: 78). Antlaşma için Hollanda da bulunan Maastricht şehrinin seçilmesi ise Avrupa ülkelerinin birlik olma düşüncesine yaklaşımlarını sergilemektedir. Tarihi bir geçmişi olan Hollanda’nın Maastricht şehri hem Belçika hem de Almanya ile sınır komşusu olan bir şehirdir.

3.1.3.3. Amsterdam Antlaşması (1997-1999)

İlk iki antlaşmadan sonraki bir diğer önemli adım hiç kuşkusuz Amsterdam Antlaşması’dır. Bu antlaşma 1997 yılında imzalanmış 1999 yılında ise yürürlüğe girmiştir. Derinleşmenin üçüncü ayağı olan bu anlaşma ile birlikte Avrupa Birliği’ni 2000’li yıllarda yeni genişleme süreci için ihtiyacı olan altyapı oluşturulmaya başlanmıştır. Birliğin yetkisine bırakılan politika alanlarında artış olmuş ve birliğin kurumsal yapısı bir takım değişikliklere uğramıştır. Birliğin kuruluşundaki antlaşmalar baz alınarak farklı dönemlerde yapılan

değişiklikler dikkate alınarak, zamanla hükümsüz duruma gelen maddeler kaldırılmış, yerine döneme uygun maddeler konulmuştur (Birinci, 2018: 34).

Amsterdam Antlaşması sonrasında yapılan değişiklikler içerisinde dikkati çeken bir takım örnekler vardır. Örneğin bazı üye devletler birbirleriyle diğer devletler olmadan bir takım kararları ortak şekilde alabilmelerine olanak sağlanmıştır. Vize, göç, sığınma ve serbest dolaşım ile ilgili konular Amsterdam Antlaşması ile açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği ile ilgili değerleri benimseyen Avrupalı devletlerin birliğe üyelik için başvuruda bulunabileceği ile ilgili düzenlemelerde bu antlaşma doğrultusunda belirlenmiştir. Maastricht Antlaşması ile Amsterdam Antlaşması kıyaslaması yapıldığında, bu antlaşmanın yeni genişleme dalgası kapsamında kurumsal yapı değişiklikleri ile karar alma mekanizmalarında yapılması öngörülen reformların karşılanması ihtiyacını tam olarak karşılayamadığını söylemek mümkündür (Kaya, 2013: 52).

3.1.3.4. Nice Antlaşması (2001-2003)

Derinleşmenin dördüncü aşamasını Nice Antlaşması oluşturmaktadır. Bu antlaşma 2001 yılında imzalanmış, 2003 yılında ise yürürlüğe girmiştir. Nice Antlaşması ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği'ne katılım öncesi üye ülkelerin mekanizmalarına uyumlu hale getirilmesi amaçlanmıştır. Antlaşmadaki "Avrupa Birliği'nin Genişlemesine İlişkin Protokol" birliğin kurumsal yapısı ile ilgili olarak yapılacak değişiklikler, genişlemeden sonraki süreçte yürürlüğe giriş tarihleriyle birlikte yer verilmiştir. Birlikteki vatandaşların hem oturma hem de seyahat haklarına dair yeni düzenlemelere de yer verilmiştir. Ayrımcılığın ortadan kaldırılması, temel haklar, sığınma hakkı, göç, insan hakları ile ilgili konularda, Avrupa Merkez Bankası'nın statüsünde, ortak ticaret politikası ve sosyal hükümlerde bir takım değişiklikler ve yenilikler yapılmıştır. Tüm bunlara ek olarak 2000 yılındaki Nice Zirvesi'nde "AB Temel Haklar Şartı" hazırlanmış ve Komisyon, Konsey ve Parlamento tarafından imzalanmıştır (Çakmak, 2005: 16). Avrupa toplumu için özellikle göç konusu büyük önem taşımaktadır. Kendini politik anlamda göçmen ülkesi olarak konumlandıran birçok ülke, birlik içinde bulunmaktadır. Siyasi söylem olarak göçmen toplumu ilkesi birlik içindeki birçok ülke tarafından benimsense de, bu söylemlerin toplumsal bazda kabul görmediğini söylemek mümkündür. Özellikle Suriyeli sığınmacılar konusunda, birçok Avrupa Birliği ülkesi bu sebeple çekimser kalmıştır. Yönetimsel sebepler ile ilgili olarak büyük miktarda mülteci alımı yapan ülkelere ise tepkisel olarak radikal sağ ve ırkçı partilerin yükseldiğini söylemek mümkündür. Bu durum, Avrupa Birliğinin kuruluş ilkelerine ters düşmekte ve ülkeleri göçmen topluluğu anlayışından uzaklaştırmaktadır.

3.1.3.5. Lizbon Antlaşması (2007-2009)

Lizbon Antlaşması, bir bakıma Nice Antlaşması'nın devamıdır. "Avrupa Birliği'nin Geleceği Deklarasyonu" olarak adlandırılan ve birlik içerisinde 7 yıl süren sancılı bir reform süreci yaşanmıştır. Bu süreç, Portekiz'in Lizbon şehrinde 2007 yılında Lizbon Antlaşması adı altında imzalanmıştır. Antlaşma 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile aynı zamanda birlik içerisindeki sancılı süreçte sona ermiştir. Birliğe üye olan devlet ve birliğe üyelik için aday olan ülkelerin temsilcilerinin dışında, hem ulusal parlamentoların hem de sivil toplumun etkin bir şekilde katılımında bulunduğu Konvansiyon, Avrupa Birliği'nin daha saydam bir şekilde Avrupa vatandaşlarını birbirine yakınlaştırma hedeflenmiştir (Birinci, 2018: 36).

Lizbon Antlaşması doğrultusunda kabul edilen değişikliklerin dışında, derinleşme sürecinin günümüzdeki son aşaması oluşturulmuştur. Bu antlaşmada, birliğin daha demokratik bir yapıya kavuşturulması, şeffaflık ve fonksiyonel bakımdan etkili bir yapıya kavuşturulması için, yetki ve faaliyetlerle ilgili hükümlere yer verilmiştir. Böylece hem ekonomik, hem de siyasi bütünleşme ile ilgili köklü değişikliklerde hayata geçirilmiştir. Sonuç olarak Lizbon Antlaşması getirmiş olduğu yenilikler ve değişiklikler doğrultusunda, daha demokratik, şeffaf, dış politika ile ilgili hususlarda vatandaşların daha çok söz sahibi olunması, hukukun üstünlüğü ve birliğin kurumlarının daha etkili işlemesi için adımlar atılmıştır. Bu antlaşma birliğin gerek ekonomik bakımdan, gerekse de siyasi bakımdan bütünleşmesine ivme kazandırılması amaçlanmıştır (AB Bakanlığı, 2018: 20).

3.1.4. Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası

Avrupa Birliği, temel olarak Avrupa'daki ülkelerle bir bütün halinde genişleme amacını her dönem taşımıştır. Birliğe üye olacak olan aday ülkeler için bir takım kriterler oluşturulmuş ve bu kriterler doğrultusunda ilgili ülkenin birlik içerisinde yer almasına imkan tanınmıştır. Birlik genişlemeyi belirli dönemlerde üye ülkelerin birliğe kabulü ile gerçekleştirmiştir. Böylece Avrupa Birliği yeni üye devletleri de birliğe dâhil ederek ekonomiden siyasete varana dek pek çok alanda güçlü bir Birlik haline gelmesine olanak sağlayarak küresel etkinliği arttırmaya çalışılmıştır (Kaya, 2013: 54).

Birliğin genişleme politikası Avrupa'daki bütünleşme doğrultusunda gelişim göstererek büyük değişimler göstermiştir. Bilhassa genişleme dalgası, birliğin kurumsallaşmasına imkân sağlamıştır. Birliğe üye olacak aday ülkelerin üyelikle ilgili şartlarını yapabilmeleri için belirli şartları yerine getirmeleri istenmiştir. Birliğin genişleme

süreci, belirli dönemlerde temel bakımdan birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci genişleme olmak üzere beş farklı döneme ayrılmaktadır (AB Bakanlığı, 2018: 24).

3.1.4.1. Birinci Genişleme (1973)

İlk genişleme sürecinde İngiltere, Danimarka ve İrlanda üyelik için birliğe başvuruda bulunmuştur. Fransa, o süreçte ülkenin Kıta Avrupa'sından bir hayli farklı durumda olduğunu, ekonomik ve askeri bakımdan sorunlar yaşadığını, kıtanın ABD'nin askeri ve diplomatik bakımdan bağımlısı halinde olduğunu, tüm bu durumların hem kıtanın hem de birliğin gelişiminin önündeki en büyük engel olduğundan ötürü karşı çıkmıştır. İngiltere, üyelik için 1967'de yeniden başvurmuştur. Bu başvuruda Fransa öncülüğünde kabul edilmemiştir. İngiltere'nin başvurusuna sıcak bakmayan dönemin Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün Cumhurbaşkanlığından istifasından sonra İngiltere, Danimarka ve İrlanda başvuruda bulunmuş ve bu üç ülke, 1 Ocak 1973 yılında birliğe kabul edilerek üye olmuşlardır (Kaya, 2013: 58).

3.1.4.2. İkinci Genişleme (1981)

İkinci genişleme sürecinde Yunanistan, 1961'de Avrupa Birliği ile ortaklık antlaşması yapmıştır. Yunanistan'da 1967 yılında yaşanan darbeden dolayı üyelikle ilgili görüşmeler askıya alınmıştır. Askeri yönetimin 1974 yılında ülkenin yönetimini sivil otoriteye bırakmasından sonra, Yunanistan 1975'te birliğe üye olmak için yeniden başvuruda bulunmuştur. Birlik Yunanistan'ın henüz birlik içerisinde yer alacak düzeyde olmadığına karar vermiş ve Yunanistan üyeliğe alınmamıştır. Birlik ve Yunanistan tam altı yıllık müzakere gerçekleştirmiştir (AB Bakanlığı, 2018: 23).

3.1.4.3. Üçüncü Genişleme (1986)

Üçüncü genişleme, Batı Avrupa ülkeleri olan Portekiz ve İspanya'yı kapsamaktadır. Bu genişleme süreci İspanya ve Portekiz'in 1 Ocak 1986 yılında birliğe üye olması ile sona ermiştir. Her genişleme sürecinde olduğu gibi, İspanya ve Portekiz'in üyelik sürecinde de oldukça yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Üyeliğe 1970'li yıllarda iki devletin alınmama nedeninin başında, bu iki ülkenin siyasi ve ekonomik açıdan yetersiz durumda olmaları tartışması kaynaklanmaktadır. Bu iki devletin üye olması halinde, pek çok alanda yetersiz durumda olmaları, tarım ve serbest dolaşımla ilgili hususlarda üye ülkelere ekonomik bakımdan yük olabileceği düşüncesi, birliğin gündemini bir hayli uzun süre meşgul etmiştir (AB Bakanlığı, 2018: 29). Küresel anlamda yaşanan 2008 ekonomik krizi ve sonrasındaki

süreçte, Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik anlamda sancılı bir süreçten geçtiğini söylemek mümkündür. 2020 şartları ele alındığında Avrupa Birliği bahsi geçen ülkelere ve özellikle Yunanistan'a, diğer üye ülkelere göre daha fazla mali ödenek ayırma durumunda kalmaktadır. Üretime dayalı bir ekonomik model geliştirme uğraşı içinde olan bu ülkeler, birlik içinde bulunan kimi üretimsel kısıtlamalara uymak zorunluluğu dolayısı ile yönetsel açıdan radikal kararlar alamamaktadır. Birlik kararlarına uyum göstermeye devam etmeyi tercih etmektedirler.

3.1.4.4. Dördüncü Genişleme (1995)

Birliğin dördüncü genişleme süreci Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın üyeliklerinin gerçekleştiği süreçtir. Dördüncü genişleme süreci Soğuk Savaş döneminde yaşanan gelişmelerle doğrudan ilgilidir. O dönem içerisinde tarafsız konumundaki Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın, Soğuk Savaş bittiğinde birliğe katılmasına karar verilmiştir. Birliğin genişlemesi için önemli olarak görülen bu üç ülke ile ilgili büyük tartışmalar yaşanmamıştır. Bu ülkeler Avrupalı olarak görüldüğünden yaptıkları başvuruda birlik tarafından olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Avusturya, İsveç ve Finlandiya 1 Ocak 1995 tarihinde birliğe üye olmuştur (Kaya, 2013: 61). Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bu ülkeler üzerindeki etkisinin de azalması sonucu ülkelerin bu kararı aldığını söyleyebiliriz. Soğuk savaş döneminden sonra ABD ekseninde gelişim gösteren tek kutuplu dünya modeline geçiş olmuştur. Birçok Avrupa ülkesi yeni dünya sistemine uyum sağlamak için bir takım siyasi kararlar almıştır.

3.1.4.5. Beşinci Genişleme

ABD ve Rusya arasındaki Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Avrupa için yeni bir dönemin başladığını söylemek mümkündür. Berlin duvarının bu süreçte yıkılması da önemli dönüm noktalarından biri olarak dikkati çekmektedir. Yaşanan bu olumlu hava Avrupa'da büyük coşkuyla kutlanmıştır. En büyük katılımın olduğu beşinci genişleme sürecinde gerek aday ülkelerin nitelik ve nicelikleri gerekse de birlik açısından yeterlilikleri üzerinde oldukça derin tartışmalar yaşanmıştır (Kaya, 2013: 60). Genişlemenin hazmedebilmesi amacıyla birliğin kurumsal yapısında değişiklikler yapılmıştır. Sonuç olarak yapılan değişiklikler sonucunda, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Romanya, Bulgaristan birliğe üye olmuştur (AB Bakanlığı, 2018: 37). Sovyetler Birliği etkisinde olan ve 'Demir Perde' ülkeleri olarak nitelendirilen birçok ülkede, Almanya'nın birleşmesi ile birlikte hızlı siyasal dönüşümler

yaşanmıştır. Bahsi geçen ülke yönetimleri, Avrupa Birliği içerisinde olmak ve görüşmelere başlamak için için hızlı bir şekilde aksiyon almışlardır.

3.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri

Avrupa Birliği, ülkemizin uzun yıllar boyunca içerisinde olmak için büyük çaba sarf ettiği büyük çaplı bir organizasyondur. Gelen pek çok hükümet, seçim programlarında ve vaatlerinde Avrupa Birliği'ni sürekli dile getirmiştir. Birlik içerisinde olmanın ülkeye önemli katkılar sağlayacağı öngörülmüştür. Günümüzde geline nokta ise, Avrupa Birliği hedefinden uzaklaşmıştır. Ayrıca konu ile ilgili araştırma yapan bazı kesimler ise, birliğin geleceğinin tehlikede olduğunu öne sürmektedir. Avrupa Birliği ile ülkemiz arasında geçmişten günümüze sürekli olarak iniş-çıkışlı bir ilişki söz konusudur.

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden silinmesinden sonra Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Kuruluşundan sonra temel ilkelerden biri olan muhasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için ülkemiz büyük gayret göstermiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Avrupa'da savaş son hızla devam etmekteydi. Savaşın yarattığı travma ve olumsuzluklar Avrupa'da yeni bir yapılanmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. İlerleyen süreçte AB'nin ilk adımı olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Ülkemiz bu topluluğa 1959 yılında başvuruda bulunmuştur. 1963 yılında Ankara Antlaşması yapılmış ve antlaşma 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma doğrultusunda Türkiye üyelikle ilgili şartları yerine getirene dek topluluktaki ülkelerle bir ortaklık söz konusu olmuştur (Koyuncu, 2019: 30).

Türkiye ve Avrupa Topluluğu (AT) arasındaki ilişkinin ilk parlıları soğuk savaş sürecinde ortaya çıkmıştır. ABD ve SSCB eksenli iki kutuplu dünyada Türkiye stratejik bakımdan büyük öneme sahip olan ülkelere biri haline gelmiştir. Bilhassa ABD, Türkiye'nin Batı'nın bir parçası olduğu tezini yinelemiştir. Bu ülkemiz açısından Batı'ya yaklaşmaya neden olmuştur. Türkiye'nin SSCB eksenine girmemesi konusunda ciddi şekilde gayret gösteren ABD, Türkiye'nin Batı ittifakında yer alması için gerektiğinde AT'ye baskı yapmıştır. O dönem ABD, SSCB'yi çevrelemek için Avrupa'da bir Batı ittifakı kurma zorunluluğu hissettiğinden, Türkiye'nin bu ittifak içerisinde olması için önemli adımlar atmıştır (AB Bakanlığı, 2018: 44). Ülke olarak siyasal anlamda ABD'ye ve batıya yönelmemizin altında yatan bir diğer neden ise, Sovyetler Birliği'nin ülkemizden toprak talep etmesidir. Geçmişte, Sovyetler Birliği özellikle Doğu Karadeniz bölgesi ile ilgili tehditkar taleplerde bulunmuştur. 20.yüzyıl dinamikleri düşünüldüğünde, toprak kaybı ülkeler için aynı

zamanda uluslararası alanda bir prestij kaybı olarak nitelendirilmekteydi. Sovyetler Birliği Yönetimi'nin agresif tutumu ve uzlaşmadan uzak siyasal politikaları, Türkiye Cumhuriyeti'ni ABD eksenine daha hızlı bir şekilde yaklaştırmıştır.

Tekrar Ankara Antlaşması'na değinecek olursak, bu antlaşmada ülkemizin tam üyelik için pek çok aşamadan geçmesine yönelik kararlar alınmıştır. Türkiye ve AET, üyelikle ilgili şartların gerçekleştirilebilmesi için "Türkiye ile Birlik arasında Ortaklık Konseyi" ve "Türkiye Orta Avrupa Topluluğu Karma Parlamento Komisyonu" gibi yeni girişimlerde bulunulmuştur. Bu konular izleyen başlıklarda ele alınacaktır (Seyidoğlu, 1993: 404).

3.2.1. Hazırlık Dönemi

Topluluğa üyelik için ilk aşama olan hazırlık döneminde ülkemizin üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirebilmesi için ülkemizin topluluğun yardımıyla ekonomisini güçlendirme amaçlanmıştır. Hazırlık dönemi beş yıl şeklinde öngörülmüş, fakat fiilen bu dönem dokuz yıl sürmüştür. Bu dönemin dikkati çeken en önemli tarafı, tarife kotalarının açılmasıdır. Bu dönemde mali protokol için kredi sağlanmış ve Türkiye'ye topluluğun yardımıyla sonraki dönem olan geçiş döneminde kendisine yüklenecek sorumlulukları karşılayabilecek bir ekonominin oluşturulması amaçlanmıştır. AT, Türkiye'ye mali yardım ve klasik ihracat faaliyetlerinde tercihli gümrük tarifeleri olarak tek taraflı bir takım ayrıcalıklar tanınmıştır (Bilici, 2017: 47).

3.2.2. Geçiş Dönemi

İkinci aşama olan bu dönem, 1969'da sonra eren hazırlık döneminden sonra Ankara Antlaşması'nda belirtildiği gibi başlamıştır. Bu dönemin fiili olarak başlangıcı ise 1973'te başlamıştır. Bu dönemde, ülkemiz ve AT arasında gümrük birliğinin kademeli bir şekilde yapılması amaçlanmıştır. 22 yıl süren bu dönem ithalat ve ihracattaki gümrüklerin sıfırlanmasıyla, toplulukla ülkemiz arasında yapılması planlanan gümrük birliğine erişilmesi ile neticelenmesi öngörülmüştür. 1996 yılında Türkiye ve AB arasında yapılan gümrük birliği anlaşmasıyla geçiş dönemi bitmiştir (Kılıç, 2002: 113).

3.2.3. Son Dönem

Ülkemizde Avrupa Birliği'ne karşı olumsuz eleştirilerin başında, birliğin ülkemizi oyalama taktiğiyle uğraştırdığı ve sürekli yeni engeller çıkardığı ile ilgili konular gelmektedir. Çünkü Gümrük Birliği'nin bitişinden sonra ülkemizin birliğe tam üyeliği öngörülmüştür (Karluk, 1997: 68). Ankara Antlaşması'nda da Türk halkının ekonomik bakımdan iyi bir

konuma gelmesi için AET'nin sağlayacağı destekle, Türkiye'nin AET'ye katılmasına yardımcı olacağı yer almaktadır (Bozkurt, 1997: 102). Türkiye'nin topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda Türkiye ve AB ortaklık ilişkisinin amacının Türkiye'nin tam üyeliği olduğu öngörülmüştür. Son dönemde, ülkemizde yetişen tarım ürünlerinin serbestisinin sağlanması ve ülkemizdeki ekonomi politikalarının birliğe uyumlu hale getirilmesi için gereken yasal düzenlemeler yapılmıştır. Geçiş döneminden sonraki dönem olan son dönemin bitişinden sonra üyelikle ilgili bir sürecin start alması düşünülmekteydi (Çakmak, 2005: 40). Görüşmeler sürekli devam etse de Avrupa Birliği'ne üyelik süreci tamamlanmamıştır. Çeşitli dönemlerde kriterler tartışılmış, Türkiye ile ilgili raporörler görevlendirilmiş ve AB tarafında süreç, sürekli eksik olarak nitelendirilmiştir. Son olarak, Avrupa Parlamentosu Hollanda İşçi Partisi Milletvekili Kati Piri AB tarafından Türkiye ile ilgili bir rapor oluşturmak üzere görevlendirilmiştir. Belirli bir araştırmadan sonra oluşturulan rapor kamuoyu ile paylaşılmıştır. Raporda, Türkiye'ye yönelik insan hakları ihlalleri ve ifade özgürlüğü konusunda birçok olumsuz eleştiri yer almaktadır.

3.2.4. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu (1987)

1980 yılında yaşanan olumsuz durumlardan ötürü birlikle olan ilişkiler istenen şekle getirilememiştir. O dönem küresel bakımdan yaşanan durgunluk ve ülkemizdeki siyasi istikrarsızlık gibi durumlar birlikle olan ilişkilerin beklenen düzeye gelmesini engellemiştir. Türkiye'de yaşanan askeri darbe sonrasında, yaklaşık 3 yıl süren askeri yönetimin varlığı, birliğin ülkemize karşı olumlu tutumunu olumsuz bir hale getirmiştir. Ülkemizde 1983 yılında Anavatan Partisi iktidar olmuş ve hükümet kurulmuştur. Ancak bunun öncesinde, 21 Ocak 1982'de, Avrupa Parlamentosu almış olduğu kararla ülkedeki siyasi durumun ve insan hakları gibi Avrupa Birliği'nin temel ilkelerinin garanti altına alınana kadar üyelik müzakereleri askıya almıştır (Bilici, 2017: 34). Bu dönemde ifade özgürlüğü ve insan hakları konusunda çok ciddi ihlaller yaşanmıştır. Özellikle Kenan Evren öncülüğündeki sıkıyönetim kurullarının aldığı kararlar bu süreçte etkili olmuştur. Düşünceleri dolayısıyla suçlanan birçok vatandaş cezaevlerinde işkencelere maruz bırakılmıştır. Faili meçhul cinayet sayıları artış göstermiştir. Toplumun gözünde saygınlığı olan birçok sanatçı ve bilim insanı ülkeden uzaklaşmak durumunda bırakılmıştır. Batı medyası duruma ilgi göstermiştir. Avrupa Birliği'nden yetkililer durumu yerinde incelemek üzere Türkiye'ye ziyaretlerde bulunmuştur. Yaşanan olumsuz süreç dolayısı ile hem AB hedeflerinden uzaklaşmış, hemde uluslararası arenada itibar kaybı yaşanmıştır.

1983 yılında hükümete gelen ANAP, Batı yanlısı bir politika izlemiş ve ülkenin dışa açılması gerekliliğini vurgulamaya başlamıştır. Ayrıca en önemli hedeflerden birinin ise, AT içerisinde olma gerektiği tezini savunan ANAP'ın bu politikaları AT tarafından olumlu karşılanmış ve uzunca bir aradan sonra Avrupa Topluluğu-Türkiye Ortaklık Konseyi, 16 Eylül 1986'da bir araya gelmiştir. Bu görüşmelerden çok fazla zaman geçmeden Türkiye AT'ye üyelik için başvuruda bulunmuştur. Ancak AT, gereken koşulları yerine getirmeyen Türkiye'nin üyelik yerine Gümrük Birliği'ne odaklanması gerektiğinin altını çizmiştir. ANAP hükümetinin o dönem Devlet Bakanı olan Ali Bozer, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunu 1987 yılında AT'ye sunmuştur. AT Komisyonu Türkiye'nin üyelik başvurusunu iki yıl boyunca değerlendirdikten sonra olumsuz yönde yanıt vermiştir. Topluluk olumsuz yanıt verilme nedenlerinin başında diplomatik nedenlerin geldiğini öne sürmüştür. Her ne kadar diplomatik bakımdan olumsuz yanıt verilse de, o günün şartları incelendiğinde, sadece diplomatik olmadığını söylemek mümkündür. Her dönem olduğu gibi, o dönem içerisinde de ülkemizdeki işsizliğin varlığı, Kürt sorunu, Türklere karşı oluşan negatif tutumlar, Türkiye'nin nüfusunun fazlalığı gibi sebeplerde ret yanıtı verilmesinin altında yatan sebepler olarak dikkati çekmektedir (Bozkurt, 1997: 104).

Tüm olumsuzluklara rağmen, Türkiye bu birlik içerisinde olma arzusundan vazgeçmemiştir. Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde üyelik için yeniden başvuruda bulunmuştur. Türkiye'nin bu topluluk içerisinde olmak için bir takım nedenleri vardı. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır (Karluk, 1997: 68):

- AB, Türkiye'yi Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi dışında bırakması ve Akdeniz ülkelerine sağladığı tavizlerden ötürü Türkiye'nin Ankara Antlaşma'sında elde ettiği avantajlar dezavantaja dönüşmüştür.
- AB ilk genişlemeyi kuzeydeki ülkelere, ikincisi de güney ülkelere doğru gerçekleştirmiştir. Kuzeydeki ülkelerin varlığı kota ile ilgili sorun oluştururken, Güneydeki ülkelerin varlığı ise, rekabet oluşturmaktaydı. Ülkemizle benzer ürünlerin ihracatını yapan ülkelerin performansı ülkemizi olumsuz etkilemiştir. Türkiye bu sorunu gidermenin temel yolunu birlik içerisinde yer almakla giderebilirdi.
- Uluslararası fonlardan yararlanmak çağdaş tüm ülkelerin ihtiyaç duyduğu kaynaklardandır. Türkiye üye ülke niteliğiyle topluluğun sağladığı fonlardan yararlanmayı arzu etmekteydi.
- AB'nin her genişleme girişimi ülkemizin işini oldukça zorlaştırmakta ve bu da üyeliği zora sokmaktaydı.

3.2.5. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (1990 Sonrası)

Avrupa Birliği ile olan ilişkiler 1980 sonrası olumsuz seyretmeye başlamış ve bu da ülkenin topluluk içerisinde olma hayalini ortadan kaldıracak düzeye getirmiştir. AT, 1989 yılında Türkiye'nin yapmış olduğu tam üyelik başvurusu ile ilgili görüşlerini bir rapor üzerinden belirtmiştir. Raporda topluluğun kendi iç pazarını oluşturabilmesi için yeni bir üyeye ihtiyaç duyulmadığı, ülkemizin başta ekonomik, sosyo-kültürel ve politik alanda gelişmesinin gerektiği altı çizilerek belirtilmiştir. 1990'lı yıllarla birlikte Türkiye yeniden AB ile ilgili pek çok girişimde bulunmuştur. Ancak AB, Türkiye'nin tam üyeliği yerine Gümrük Birliği içerisinde olması gerektiği yönünde bir tavır takınmıştır. Bu bağlamda 6 Mart 1995 tarihinde Türkiye ve Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliği protokolü imzalanmıştır. Yapılan bu antlaşma temel olarak bazı konuları içermektedir. Başlıca konu kotaların kaldırılması yönündeydi (Bilici, 2017: 32).

Tarihsel süreçte ülkemiz AB'ye üyelik için pek çok fedakârlıkta bulunmuştur. Ancak bu fedakârlıklar ülkemiz açısından sürekli hüsrarla sonuçlanmıştır. Özellikle 12 Aralık 1997 Lüksemburg Doruğu ile yaşanan süreçten sonra, ülkemizin birliğe üyelik ile ilgili ümitleri azalmıştır. Lüksemburg doruğunda; Türkiye ile "yakınlaşma stratejisi" olarak, Kıbrıs ve Ege ile ilgili problemlerin çözülmesini, azınlıklara saygı gösterilmesi Türkiye'ye şart olarak koşulmuştur. Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerindeki diğer önemli dönüm noktalarından biri ise 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi'dir. Ülkemizin birliğe adaylık statüsünün teyidi ile birlikte Türkiye için bir ilerleme raporu düzenlenmiştir. Türkiye için hazırlanan ilerleme raporu aynı zamanda katılım ortaklığının temeli niteliğindedir (Balkır, 2010: 207). Hazırlanan bu rapora rağmen üyelik yine gerçekleşmemiştir.

3.3. Türkiye ve Avrupa İlişkilerinin Günümüzdeki Durumu

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler geçmişten günümüze genel olarak ele alındığında, üyelikle ilgili başlangıç tarihinin 1999 yılında adaylık statüsünün verildiği Helsinki Zirvesi olduğunu söylemek mümkündür. Brüksel Zirvesi'nin yapıldığı 2004 yılı ise müzakerelerin başlangıcının olduğu yıldır. Brüksel Zirvesi'ne kadar geçen süre ise, değerlendirme sürecidir. Bu süreçte, Avrupa Birliği ülkemizde uyum yasalarının gerçekleştirilmesi talebiyle o dönemin hükümeti olan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne (AK Parti) bazı koşullar sunmuştur. Avrupa Birliği, ülkemize her dönem olduğu gibi bu süreçte de net bir tavır alamamıştır (Sipahioğlu, 2019: 53).

Dönemin iktidardaki AK Parti hükümeti, geçmişteki hükümetler gibi Avrupa Birliği uyum sürecini başarıyla tamamlamak için yoğun mesai harcamıştır. 2004 yılına kadar devam

eden bu süreçte TBMM, uyum yasalarını geç saatlere kadar çalışarak yasalaştırmıştır. AK Parti'nin siyaset alanında ilk aşamada Avrupa Birliği vaatleriyle muhafazakâr olmayan kesiminde büyük desteğini almıştır. Seçim galibiyetlerine alışan AK Parti, Avrupa Birliği'nin çağrılarını kimi zaman dayatma olarak nitelendirdiğinden soğuk bir şekilde yaklaşmış, kimi zamanda gücün vermiş olduğu rahatlıktan ve bilhassa 2008 yılında yaşanan küresel krizde pek çok Avrupa ülkesinin yaşadığı sorunlara bizzat şahit olduğundan, birliğin işlevini sorgular hale gelmiştir (Cihan, 2015: 63).Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın; 'Kriz, teğet geçti' söylemi, AK Parti hükümetinin bu duruma bakış açısını özetler niteliktedir. Erdoğan medyada da zaman zaman yaptığı açıklamalar ile AB ülkelerinin ekonomik anlamda zor durumda olduğunu belirtmiş. AB'nin üyelik için öne sürdüğü dayatmacı kriterleri eleştirmiştir.

Birliğin, Türkiye üzerinde üyelik kriterleri ile ilgili dayatmaları ve Türkiye'nin kriterleri yerine getirme uğraşları ile ülkemizde uyum konusunda kolektif bir kimlik ortaya çıkmıştır. Tekrar 2000 öncesine dönecek olursak, AK Parti iktidara geldiğinde, toplumda birliğe üyelik açısından hükümete büyük desteğin olduğunu söylemek mümkündür. Muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) de Türkiye'nin Avrupa Birliği içerisinde var olması gerektiğini savunmuştur. Avrupa Birliği açısından ele aldığımızda Türkiye ile ilgili birçok çekincenin varlığı söz konusudur (Balkır, 2010: 144). Bilhassa 80 milyona yaklaşan nüfus ve tam anlamıyla ülkemizde tesis edilememiş olan demokrasi ve insan hakları ile ilgili konular dikkati çeken en önemli tartışma konularını oluşturmuştur. Avrupa Birliği'nin dominant ülkeleri olan Fransa ve Almanya, Türkiye için "imtiyazlı ortaklık" adı altında bir öneride bulunmuşlardır. Ancak Avrupa Birliği'nin sürekli Türkiye ile yaptığı ucu açık müzakereler ve bu müzakerelerin sonucunun üyelikle tamamlanmayacak olma ihtimali kafaları kurcalamaya başlamıştır. Bu da Avrupa Birliği'ne olan güvenin yitirilmesine ve birliğe karşı şüphecilik yaklaşılmasına neden olmuştur (Sipahioğlu, 2019: 54). Birliğin devam ettirdiği sürüncemeli görüşmeler hem yönetsel anlamda hemde toplumsal tabanda AB'ye karşı bakış açısının değişmesine neden olmuştur. İmtiyazlı ortaklık gibi politik anlamda kısıtlayıcı ve söylemsel birlik bilincine ters düşen yaklaşımlar, toplumun büyük bir kesimi tarafından Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni itibarsızlaştırmaya yönelik politik yaklaşımlar olarak algılanmıştır. Yaşanan süreç yönetsel olduğu kadar toplumsal anlamda da AB'den uzaklaşılmasına sebebiyet vermiştir.

AK Parti, 2011 yılında seçim galibiyetlerine bir yenisini daha eklemiştir. Seçimi kazanan AK Parti, Avrupa Birliği'nin sürekli ucu açık müzakerelerine ve sonucu nereye varacağı belli olmayan görüşmelerine karşı 2011'den sonraki süreçte farklı bir tutum

sergilemeye başlamıştır. Avrupa Birliği hedefinden politik anlamda uzaklaşmıştır. Seçmen desteğini de arkasına alan AK Parti yönetimi, kendilerinin ellerinden geleni yaptıklarını, Avrupa Birliği'nin yaklaşımlarının ise ülkeyi oyalamaktan başka bir işe yaramadığı söylemini türetmeye başlamıştır. AB'ye ve büyük AB ülkelerine karşı tutum gösteren siyasal söylemler daha çok üretilmeye başlanmıştır. Bu söylemler belli bir toplumsal tabanda kendine yer edinmiş ve politik anlamda etkili olmuştur. AK Parti, Avrupa Birliği'ni hedef olarak görmekten uzaklaşmış, siyasal sloganını da değiştirmiştir. Bu dönemde AK Parti sloganını “Türkiye hazır, hedef 2023” şeklinde güncellemiş, Cumhuriyetinin 100. Yılına vurgu yapılmıştır. Genel olarak AK Parti'nin Avrupa Birliği'nin bir parçası olmak adına Türkiye için çaba gösterdiğini söylemek mümkündür. AK Parti ilk etapta geçmişteki muhafazakâr partiler gibi batı karşıtlığı üzerine bir politika oluşturmamıştır. Bu durum ülkedeki liberal ve sol düşüncedeki kesim için oldukça önemli olduğu gibi, ülke dışındaki çevreler ve Türk toplulukları içinde olumlu olarak değerlendirilmiştir. Geçmişteki Refah Partisi örneğindeki gibi, doğrudan batı karşıtı bir parti olmamıştır. Bu durum da ilk etapta AK Parti'nin ülkemizdeki pek çok farklı politik kesimin güvenini kazanmasına neden olmuştur (Bilici, 2017: 85).

Müzakerelerin askıya alınmasının altında yatan sebepler incelendiğinde, buna neden olan pek çok faktör olduğunu söyleyebiliriz. Avrupa Birliği açısından başlıca nedenlerden biri Euro krizidir. Bu durum birliğin genişlemeye karşı olumsuz tutum geliştirmesine sebebiyet vermiştir. O dönem bilhassa Türkiye karşıtı olan pek çok kesim, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmak için yapmış olduğu reformların iktidar partisi AK Parti üzerinde “reform yorgunluğu”na neden olduğunu öne sürmeye başlamışlardır. Konuya bir Türk vatandaşı olmaktan ziyade, tarafsız gözle bakıldığında, hem Avrupa Birliği, hem de Türkiye'nin eksik pek çok yanı olduğunu söyleyebiliriz. Avrupa Birliği'nin çekincelerinden bir diğeri ise, Türkiye'nin Osmanlı'daki anlayışını günümüzde de sürdürdüğünü, Türkiye açısından en büyük eksikliklerin ise demokrasi, insan hakları ve gelir dağılımındaki adaletsizlik olduğunu öne sürmektedir (Sipahioğlu, 2019: 55). AK Parti iktidarının son yıllardaki siyasal politikasını ele aldığımızda, Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'in Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasını engellemek için geliştirdiği bir siyasal fikir olan ‘Osmanlıcılık’ ile birçok konuda örtüştüğü gözlemlenmektedir. Muhafazakâr temelli bir düşünce üzerine kurgulanan Osmanlıcılık fikri, millîyetçi fahlılıktan ve kökenden ziyade din temelli bir birliğin sağlanmasını öngörmüştür. Bu amaçla Müslüman topluluklar üzerinde birlik sağlanması ve birliğin muhafaza edilmesi için çaba gösterilmiştir. Devletçi bir anlayış ile başlayan bu düşünce bir süre sonra uzun yıllar

sürecek olan ve tarihte ‘İstibdat Dönemi’ olarak adlandırılan yönetsel bir baskıya dönüşmüştür. II. Abdülhamid tarafından 1877-1878 yıllarında yaşanan Osmanlı-Rus savaşı gerekçe gösterilerek, meşrutiyet ilanı ile birlikte açılan, demokrasi ve ifade özgürlüğünün Osmanlı toplumunda yeşermesini temellendiren Meclis-i Mebusan kapatılmıştır. Bu dönem sonrasında anayasal haklar kısıtlanmış ve toplum üzerinde baskılar artmıştır. Sanatçılar ve basın üzerinde de etkisi olan bu baskı süreci sonucunda II. Abdülhamid Avrupa basınında ‘Kızıl Sultan’ olarak anılmaya başlanmıştır. İttihat ve Terakki hareketinin ordu ve yönetim içerisinde güç kazanmaya başlamasıyla, II. Abdülhamid yönetimden uzaklaştırılmıştır. 39 yıl süren İstibdat Dönemi II. Meşrutiyetin ilanı ile sona ermiştir.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olan bir diğer konu ise, Türkiye Cumhuriyeti siyasal otoriteleri tarafından Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) olarak nitelendirilen, askeri kurumların içerisine sızdığı öne sürülen yapılanmanın 15 Temmuz 2016 günü yaptığı kalkışmadır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) içerisine konuşlandırılmış olan bir grup FETÖ mensubu, siyasal yönetimi silah zoru ile değiştirmeyi amaçlamıştır. Girişiminin olduğu anlarda AB üyesi ülkelerin, dünya kamuoyuna olayı kınayan açıklamalarda bulunmaması, dönem hükümetinin tepkisine neden olmuştur. Ayrıca bazı FETÖ mensupları batılı ülkelere siyasal sığınma taleplerinde bulunmuştur. TSK’nın üst kademesinde görev alan bazı subaylar, askeri ve stratejik öneme sahip bilgiler ile birlikte Yunanistan’a sığınmıştır. Yunanistan’da yargılanan sığınmacılar için AB’nin gösterdiği tavır hükümetin tepkisine neden olmuştur. 15 Temmuz 2016 günü yaşanan olaylarda pek çok vatandaş ve TSK mensubu hayatını kaybetmiştir. Dönemin siyasal iktidarı, ülke gündemine idam tartışmasını almıştır. Bu fikir üzerine toplumsal bir kamuoyu yaratılmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği, Türkiye’de 1990’lı yıllarda kaldırılmış olan idam cezasının geri getirilmesi durumunda, ikili ilişkilerin mevcut düzeyin oldukça altına düşeceğini söylemiş, hatta ilişkilerin tamamıyla sona erebileceği uyarısında bulunmuştur. Terör örgütü lideri olduğu öne sürülen Fethullah Gülen ise 2020 yılı itibarıyla ABD’de yaşamına devam etmektedir.

Ayrıca, Avrupa ülkeleri etnik kimliğe dayalı ayrımcılık yapan silahlı ve bölücü terör örgütü PKK’ya da destek çıkmaktadır. Yıllardır birçok büyük Avrupa başkentinde örgütün düzenlediği eylemlere siyasal otoriteler tarafından göz yumulmaktadır. PKK Avrupa Birliği’nin yargı erkleri tarafından terör örgütü olarak tanımlansa da, Avrupa kentlerinde örgütün ideolojik amaçlarla düzenlediği gösteri miting ve yürüyüşlere, ifade özgürlüğü kapsamı gerekçe gösterilerek izin verilmektedir. 2010’lu yılların başında 60. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından başlatılan ve kamuoyunda ‘Çözüm Süreci’ olarak

nitelendirilen, Demokratik Açılım hareketi gerçekleştirilmiştir. Etniksel ayrıma ve teröre son vermek amacıyla başlatılan süreç, PKK'nın terör eylemlerine devam etmesi ve silah bırakmayı reddetmesi sonucu yine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından durdurulmuştur. Terör örgütüne sempati duyan birçok Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, AB ülkelerine siyasi irtica talebinde bulunmuştur. Bu mesele ile ilgili ilişkileri gerginleştiren diğer bir durum ise çözüm sürecini izleyen yıllarda yaşanmıştır. Siyasal olarak PKK'nın Suriye'deki kanadını oluşturan PYD/YPG terör örgütü temsilcisi Salih Müslim, AB içerisinde gerçekleştirilen konuşmalara ve sempozyumlara davet edilmiştir. PKK'nın oluşturduğu bir siyasal hareket AB ülkeleri tarafından uluslararası kamuoyuna kabul ettirilmek istenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti duruma tepki göstermiştir. Yaşananlar, AB ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin daha fazla gerilmesine sebebiyet vermiştir.

İlişkiler ile ilgili verilebilecek diğer bir örnek ise Suriye iç savaşından sonra oluşan mülteci krizi meselesidir. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun girişimi ile başlayan görüşmeler sonucunda, AB ile mülteci geri kabul antlaşması yapılmıştır. AB ülkelerine oluşacak mülteci akınını engellemek için, birlik üye ülkeleri Türkiye'nin yardımını talep etmiştir. Bunun karşılığında ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına AB üyesi ülkelere geçişlerinde turistik vize serbestisi sağlanacaktır. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin masrafları için AB tarafından Türkiye Cumhuriyeti Devletine 3 milyar Euro ödenek ayrılması kararlaştırılmıştır. İlerleyen süreçte ise AB ülkeleri bu ödeneği devlet yetkililerine vermek yerine kendi belirlediği sivil toplum kuruluşlarına yönlendirmek ve ödeneği denetlemek istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bu görüşe şiddetle karşı çıkmıştır. Sonuç olarak maddi yardım sağlanmamış, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da turistik vize serbestisi verilmemiştir.

Son birkaç yıldaki gelişmeler ele alındığında ise AB üyesi ülke yönetimleri ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki gerginliğin halen sürdüğü görülmektedir. 2017 yılında seçim kampanyası yapmak üzere Hollanda Rotterdam'da bulunan Türkiye Başkonsolosluğu'na gitmek isteyen Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya Hollanda siyasal otoritesi tarafından gerekçe gösterilmeden sınır dışı edilmiştir. Yine aynı yıl, 4 milyona yakın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının yaşadığı Almanya'da seçim kampanyası yapmak üzere miting düzenlemek isteyen Recep Tayyip Erdoğan'a belirli sebepler gerekçe gösterilerek izin verilmemiştir. Bu konu hakkında verilebilecek birçok örnek mevcuttur. İki otorite arasındaki siyasal süreçler devam etmektedir.

3.4. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde Sorun Teşkil Eden Alanlar

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında pek çok sorun olduğu aşikârdır. Ancak bazı sorunlar daha fazla öne çıkmaktadır. Bazı konular ise, Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında siyasi bir meseleye dönüşmektedir. Bu sorunlar arasında en dikkat çekici olanlar ise hiç kuşkusuz Ermeni ve Kıbrıs sorunudur. Bu başlık altında bu iki soruna değinilecektir.

3.4.1. Ermeni Sorunu

Ermeniler, Osmanlı döneminde herhangi bir sorun yaratmayan ve Osmanlı tarafından “sadık millet” olarak adlandırılmıştır. Genel olarak maliye ile ilgili konularda olan yetkinlikleri Osmanlı açısından büyük öneme sahipti. İlk aşamda Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı’nın mağlubiyeti, sonrasında da I. Dünya Savaşı ile birlikte Osmanlı’nın yıkılma süreci başlamıştır. Bu süreçte gerek Rus, gerekse de Batılı pek çok ajan, Ermenileri Osmanlı’ya karşı kışkırtmaya başlamıştır (Soysal, 2000: 353).

Avrupalı devletler, Osmanlı’nın Balkanların dışında, aynı zamanda Anadolu’da da parçalanması için büyük uğraş vermektedir. Ayrıca Avrupalı devletler, Ermeni çetelerine her türlü yardımı yapıyordu. Rusya’da boş durmuyordu bu süreçte ve Ermenilere orduda yer veriyordu. Müslümanlar için Anadolu’dan kovulma şekli daha çok katliamlarla sağlanmasına rağmen, bu zorlama yöntemler Avrupa’da bir hedefe ulaşma yöntemi olarak seçilmiştir. Ermenilerin en önemli hedeflerinden biri Avrupalı devletlerin teşvikiyle Doğu Anadolu Bölgesi’nin büyük bir kısmını içine alan Büyük Ermenistan Devleti’ni kurmaktır. Ermeni isyancıların patronu sıfatındaki Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti’ne müdahalede bulunabilmek için Ermenilerin insanlık dışı katliamlarına sessiz kalmıştır. Ermeni isyancılar, Avrupalı devletler tarafından desteklenerek, Doğu Anadolu’nun pek çok köyünde masum halka katliamlar yapılmasına neden olmuştur. Bu durum karşısında sessiz kalmak istemeyen Türk halkı da galeyana gelmiş ve Ermeni köylerine yapmış olduğu saldırıları, sanki Osmanlı’nın ordusuyla birlikte yaptığı organize bir katliammış gibi kendi basın organlarında yalanlarla süsleyerek yazmışlardır (Somçağ, 2006: 60).

Avrupa ve ABD’yi soykırım konusunda kışkırtan ise hiç kuşkusuz Ermeni diasporasıdır. Diasporadaki Ermeniler, Türkiye’nin Avrupa ve ABD ile olan ilişkilerini bozmak amacıyla pek çok yolu denemektedir. Ermeniler pek çok ülkede siyaseti etkilemek amacıyla sözde Ermeni soykırımı iddiasıyla yaptıkları propagandalarla ülkemizin söz konusu ülkelerle olan ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. 1923’teki Lozan Barış Antlaşması’ndan sonra bazı Ermeniler kendi istekleriyle Anadolu’daki yerlerinden ayrılmışlardır (Sipahioğlu, 2019: 63). Cumhuriyet’in ilanından sonraki süreçte, yeni kurulan

devlet pek çok sorunla uğraştığından, Ermenilerle yaşanan sorunlar o dönem çok fazla dikkate alınmamıştır. Son dönemlerde ortaya atılan pek çok iddia vardır. Ermeni soykırımı iddialarına yanıt olarak iktidardaki AK Parti yetkilileri, arşivlerin açılarak somut gerçeklerin ifşa edilmesi gerektiğini, hatta Rusya'nın da arşivlerini açarak bu tarihsel suçlama karşısında sessiz kalmaması gerektiğini öne sürmüştür. Bilhassa 2000'li yıllardan sonra ortaya atılan Ermeni Soykırımı İnkâr Yasası, Fransa'nın ülkemize karşı anlamsız tutumunun en belirgin örneklerinden biridir. Her ne kadar sözde Ermeni Soykırımı ile ilgili olarak elimizde pek çok somut belge ve delil olmuş olsa da, bu durumu uluslararası alanda bir netliğe kavuşturamamış olmanın pek çok bedeli vardır ve bunu dolaylı yoldan Türk halkı ağır bir şekilde ödemektedir (Cihan, 2015: 101). Her yıl 24 Nisan günü Ermeniler tarafından 'Ermeni Soykırımı Günü' olarak kutlanmaktadır. Ermeniler kurdukları diaspora aracılığı ile uluslararası alanda etkin olmaya çalışmaktadırlar. Yine bu tarihte büyük bir Ermeni nüfusu olduğu bilinen ABD'de başkanların yapacağı açıklamalar hem Türkiye'de hemde Ermenistan'da dikkatle izlenmektedir. ABD'nin bu konudaki siyasi yönelimi her iki ülke içinde önem taşımaktadır. Geçmişte, ABD'nin önemli yasama organlarından biri olan Temsilciler Meclisi'nde Ermeni Soykırımı'nın kabulü konusu tartışılmıştır. Bu durum Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur. AB ülkelerinden Fransa ise ifade özgürlüğünün sınırlarını aşacak bir şekilde; 'Ermeni Soykırımı'nın olmadığı söylemini bir suç unsuru olarak kabul etmiştir. Ülkemizde aktif siyasi yaşamına devam eden Vatan Partisi lideri Doğu Perinçek söylemlerinden ötürü Fransa tarafından yargılanmıştır.

Ermeni sorununun tartışılması toplumsal tabanda, sanatçı ve aydın kesimde de kendine yer edinmiştir. Agos gazetesi genel yayın yönetmeni Hrant Dink 19 Ocak 2007 günü Ogün Samast isimli tetikçi tarafından öldürülmüştür. Ermeni asıllı bir gazeteci olan Dink'in cinayeti hem ulusal hem de uluslararası alanda tartışmaları beraberinde getirmiştir. Saldırıyı uluslararası alanda kınayan birçok AB ülkesi ve sivil toplum kuruluşu olmuştur. Tutuklanarak cezaevine gönderilen cinayet zanlısı Samast ile fotoğraf çektiren Türk Polisleri ise uluslararası alanda Türkiye'nin itibarını zedeleyecek büyük bir skandala sebebiyet vermişlerdir. Türkiye genelinde Dink'in cinayeti sonrası 'Hepimiz Ermeniyiz' sloganı ile birçok tepkisel yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Her yıl Dink'in ölüm yıldönümünde anmalar devam etmektedir. Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk'ta bu anmalara destek verenlerden biri olmuştur. Ermeni Soykırımı'nın olmadığını iddia eden Pamuk'a toplumsal tabanda birçok eleştiri yöneltmiştir.

Tarihsel süreci irdelediğimizde ise Ermenistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin daha derin boyutları olduğunu görmekteyiz. Özellikle 1980'li yıllarda ülkemiz de etkin olan

ASALA terör örgütü ve bu örgüt ile gerçekleştirilen mücadeleler, konudan ayrı başka bir tartışma alanı oluşturmaktadır.

Sonuç olarak diasporadaki Ermeniler, Ermeni soykırımı söylemi üzerinden kendilerine geçim sağlayacak düzeye gelmiştir. Tarihsel gerçekleri anlatarak bu kısır döngüyü kırmak, günümüz küreselleşmiş dünyasında medeni ülkelerle olan işbirliğimizi güçlendirmek açısından büyük öneme sahiptir.

3.4.2. Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs 300 yıldan fazla Osmanlı Devleti'nin kontrolünde kalmış bir ada iken, I.dünya savaşı sırasında İngiltere'nin 1914 yılındaki işgali sonucu İngiliz yönetimine geçmiştir. Bahsedilen dönemlerde İngiltere ile yaşanan savaşların etkisiyle ada üzerinde tam bir belirsizlik söz konusu olmuştur. Kıbrıs ile ilgili önemli adımlardan biri Lozan Antlaşması'dır. Söz konusu antlaşma İngiltere'ye ada üzerinde yetkiler vermiştir. İngiliz yönetiminin antlaşmalarla belirlenen süresi 1960 yılında sona ermiştir. Adada Türk ve Rum kesimi olmak üzere iki ayrı yönetim ortaya çıkmış fakat bu yönetimlerin ömrü uzun sürmemiştir. Avrupalı devletler açısından "Kıbrıs Sorunu" olarak nitelendirilen en önemli adım 1974 yılında gerçekleştirilen Barış Harekâtıdır (Girgin, 2007: 74). 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Milli Muhafız Ordusu ve EOKA lideri Nikos Sampson tarafından yapılan darbe de Cumhurbaşkanı III. Makarios indirilmiş ve onun yerine Nikos Sampson getirilmiştir. Bu darbeden derin endişe duyan Türkiye Cumhuriyeti garantör ülkelerden biri olarak, İngiltere'nin müdahaleye yanaşmamasından ötürü adaya tek başına müdahale kararı almıştır. Kıbrıs'taki darbeden sonraki süreçte Rum çeteleri ada da pek çok cinayet ve hukuksuzluk eylemine imza atmıştır. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in "Ayşe Tatile Çıksın" parolası ile Kıbrıs Barış Harekâtı fiili olarak 20 Temmuz 1974'te başlamıştır. Başbakan Bülent Ecevit adaya barış için gidildiğini, bu barışın aynı zamanda Rum halkı için de oldukça gerekli olduğunun altını çizmektedir (Milliyet Gazetesi, 2018).

Türkiye Cumhuriyeti yapmış olduğu bu müdahalede son derece haklıdır. Haklılığını da teyit eden pek çok kanıt vardır. En önemli kanıt ise Yunan Temyiz Mahkemesi'dir. Yunan Temyiz Mahkemesi askeri cunta yönetimi ile ilgili olarak 21 Mart 1979'da vermiş olduğu kararda şu gerekçeği belirtmiştir (Milliyet Gazetesi, 2018):

"Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Kıbrıs'a yapılan Türk askeri müdahalesi yasaldir. Türkiye, yükümlülüklerini yerine getirme hakkı olan garantör devletlerden biridir. Esas suçlular darbeyi hazırlayan ve icra eden ve bu suretle de bu müdahalenin koşullarını hazırlayan Yunan subaylarıdır."

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Kıbrıs Türk kesimi ile Türkiye adada iki kesimli federasyon modelini benimsemiştir. 1960 ve izleyen yıllarda Kuzey Kıbrıs Türk tarafına herhangi bir hak tanımayan Rumlar, Avrupa Birliği'ne üyelikle ilgili konular gündem olduğunda ise federasyondan yana tavır takınmıştır. Bunun başlıca nedeni de Rum kesiminin muhtemel olarak birliğe olan üyeliğinin Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki haklarından vazgeçeceği düşüncesidir. Uluslararası alanda Kıbrıs sorunu, adanın statüsünün değiştirilerek bölünmüşlüğüne ortaya çıkması şeklinde tanımlanabilir. Kıbrıs'ta kurulacak olan yeni bir devletin niteliği ile ilgili uluslararası toplum ve Türkiye arasında önemli farkların olmasıdır (Girgin, 2007: 79).

Kıbrıs sorunu ile ilgili Rum ve Türk tarafı arasında tam anlamıyla bir anlaşma sağlanamamasından ötürü çözüm için Birleşmiş Milletler (BM) devreye girmiştir. 1990 yılında Kıbrıs Rum Hükümeti Avrupa Birliği'ne üyelik için başvuru yapmıştır. Ancak Avrupa Birliği, her zaman Kıbrıs'ı tek devlet olarak görme arzusu içerisinde olmuştur. Bu da Kıbrıs Sorunu'nun derinleşmesine neden olmuştur. Rum Kesimi'nin başvurusuna, gerek Türkiye, gerekse de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) karşı çıkmış ve bu başvurunun geçersiz olduğunu öne sürmüşlerdir. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş, ada da iki toplumun siyasi eşitliğini temel alan bir yapının var olduğunu, bundan ötürü Rum Yönetimi'nin hem Rum hem de Türk toplumu adına üyelik yapmasının hukuki bir altyapısı olmadığını altını çizmiştir (Sipahioğlu, 2019: 69).

Kıbrıs hakkında Avrupa Birliği Konseyi'nin aldığı kararlar incelendiğinde, Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararlar oldukça önemlidir. Zirvede Kıbrıs Cumhuriyeti ile tam üyelik müzakereleri başlatılmıştır. Kıbrıs ve beraberinde diğer 10 Avrupa ülkesinin genişleme sürecinin 31 Mart 1998 yılından sonra başlatılmasına karar verilmiştir. Bu süreçte Türkiye gene sürecin dışına itilmiş ve ortaklık sözleri ile oyalama taktiği yapılmıştır. Zirvede alınan kararlara Türkiye sert bir şekilde tepki vermiştir. Bu süreçte Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Rum Hükümeti ile tam üyelik görüşmeleri başlatmıştır. Türkiye'de bu duruma misilleme olarak KKTC ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik adımlar atmaya başlamıştır. 2004 yılında hem Güney Kıbrıs, hem de KKTC'de eş zamanlı bir şekilde referandum gerçekleştirilmiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın adı verilen Annan Planı¹ için yapılan referandumda Türk tarafı evet oyu verirken, Rum kesimi ise hayır oyu ile Annan Planı'nı reddetmiştir. Plana göre her iki taraftan ya da taraflardan sadece birinden hayır sonucu çıkması durumunda plan yok hükmünde olacaktır. Türkiye'nin baskısıyla Kıbrıslılar evet oyu verirken, Rum tarafının hayır

¹ Annan Planı: Adadaki Türk ve Rum kesimlerini bölünmüş olarak değil, Kıbrıs Adası'nın bağımsız tek bir devlet şeklinde birleştirilmesini öneren BM planıdır.

demesinin altındaki neden ise, Avrupa Birliği'nin kendilerini bu haliyle de birliğe alacağı düşüncesidir (Demir, 2005: 362).

KKTC'de 2010 yılında cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır. Seçimleri, plana ret tutumu alan Derviş Eroğlu seçimi kazanmıştır. Eroğlu'nun zamanında da Rumlar adadaki mevcut durumdan ötürü Türkiye'yi sorumlu tutmuştur. Aslında Kıbrıs sorununu bir bakıma Avrupa Birliği'ne giriş bileti olarak da nitelendirmek mümkündür. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden uzaklaşmasını önlemek ve tıkanan üyelik müzakerelerinin tekrar açılabilmesi amacıyla bu konu ile ilgili dönem başkanı tarafından bir öneri getirilmiştir. Bu öneride Türkiye, Kıbrıs Rum kesimine hava sahasını açması, ayrıca bir hava ve deniz limanını da Rum gemilerinin kullanılmasına açması yer almaktadır. Bu öneriye hem Türkiye, hem de KKTC tarafından sıcak bakılmamıştır. İlerleyen süreçte de Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde Kıbrıs sorunu gündeme gelmeye başlamıştır. Bilhassa NATO bağlamında da sıkıntılar oluşturan Kıbrıs sorununda, Türkiye'nin Güney Kıbrıs Devleti'ni tanımaması, NATO ile ve AB ile ilişkilerde dikkati çeken en önemli handikapı olmuştur. 2010 yılından sonraki süreçte de her iki kesimin birbirini tanımamaları Kıbrıs sorununun derinleşmesine neden olmuştur (Sipahioğlu, 2019: 73). Ayrıca bu tartışmalara ek olarak son yıllarda, Akdeniz üzerinde petrol arama ve sondaj çalışmaları yapılması ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti ve AB'nin desteğini alan Güney Kıbrıs Yönetimi arasında fikir ayrılıkları yaşanmaktadır. Her iki tarafta petrol rezervinin bulunduğu deniz sahası alanında hak iddia etmekte ve sondaj çalışması başlatmak istemektedir. Hukuksal anlamda deniz sahası tartışmaları uluslararası alanda ve AB içerisinde tartışmalara neden olmuştur. 2020 yılında da, yukarıda bahsi geçen mevcut sorunlar üzerinde yaşanan tartışmalar devam etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKŞİ SÖZLÜKTE AVRUPA BİRLİĞİ TARTIŞMALARI

4.1. Metodoloji

Bu çalışmada yöntem olarak içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışmada, sosyal medya sitelerinden biri olan Ekşi Sözlük'teki "Avrupa Birliği" başlığı altına girilen 1247 entryden, yaklaşık yüzde 49'luk oranı kapsayacak 611 entry içerik analiz yöntemi ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Çözümleme gerçekleştirilirken başlık içerisindeki 'şukela' modu kullanılmıştır. Bu mod, beğeni alan entryleri, beğeni sırasına göre sıralamaktadır.

Bu çalışmada yöntem olarak kullanılan içerik analizi yöntemi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasından sonra yapılan akademik araştırmalarda en fazla yararlanılan yöntemlerden biridir. İçerik analizi, toplumbilimlerinin tüm alanlarında kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem ile ilgili ilk uygulamalar on altıncı yüzyılda gazeteler üzerinden yapılmıştır. Bu yöntemin metodolojik bakımdan disiplinler arası kullanılmasının nedeni ise, yöntemin esnek bir yapıya sahip olmasıdır. Yöntemin esnek yapıya sahip olması, yöntemin en güçlü özelliklerinden biridir. Bu bakımdan içerik analizi yöntemi, sosyal bilimler alanında kendine önemli bir yer edinir (Gökçe, 2006: 5). İçerik analizi yöntemi için saptanan kriterler doğrultusunda bu çalışmanın konusu ve örnekleminin özellikleri de göz önünde bulundurularak Avrupa Birliği başlığı altında kullanıcıların düşüncelerinin hangi alanlara (ekonomik, sağlık, sosyal, kültürel ve güvenlik) yoğunlaştığı saptanmaya çalışılmıştır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, günümüz kamusal alanlarından biri olan sosyal medyada Avrupa Birliği ile ilgili tartışmaları incelemektir. Çalışma, Ekşi Sözlük adlı sosyal medya sitesi üzerinden ele alındığından, Avrupa Birliği ile ilgili ekonomik, sağlık, sosyal, kültürel ve güvenlik ile ilgili söylemleri ve bu başlık altında açılmış olan 611 entry üzerinden yapılan tartışmaları incelemektir.

4.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde insanlar birtakım amaçlarını yerine getirebilmek için pek çok kamusal alanı kullanmaktadırlar. Bu konuda, bilgi ve teknoloji çağında kullanılabilecek en önemli olanakları ise internetin sunduğunu söylemek mümkündür. Geçmişte sesini kitlelere geniş ölçüde duyurabilme olanağı olmayan insanlar, günümüzde internet üzerinden yapmış olduğu bir paylaşım ile fikrini tüm dünyaya duyurabilme olanağına sahiptir. İfade özgürlüğü ve kolay

bir şekilde sansürlenememe özelliklerine sahip olan internet sayesinde insanlar fikirlerini diledikleri şekilde kolayca paylaşabilmektedirler. Her ne kadar 2020 Türkiye'sinde çok önemli bir hedef olarak algılanmasa da özellikle 2000'li yılların başlarında ülkemiz açısından en önemli hedeflerden biri olarak görülen Avrupa Birliği ile ilgili fikirlerin bir kamusal alan niteliğine sahip olan internetteki sosyal alanlarda ele alınarak incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu ve benzeri çalışmaların arttırılması literatüre ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara da katkı sağlaması bakımından büyük öneme sahiptir. Nitekim bu çalışmada da Türkiye'nin en popüler internet sözlüğü konumunda olan Ekşi Sözlük'teki AB iletileri incelenmektedir.

Ekşi Sözlük, 1999 yılının Şubat ayından beri faaliyet göstermekte olup; Türkiye'de bir siber kültürün oluşmasında mühim bir yere sahiptir. Zira sözlük yerel, ulusal ve küresel düzeyde birçok konu hakkında toplumun görüşlerini yansıtan büyük bir anket alanı konumundadır. Bu nedenle de sözlük, post-modern çağda Türk insanının ve özellikle de 1980 sonrası dönemde doğmuş olan ve dolayısıyla internetle iç içe yaşamayı içselleştirmiş jenerasyonların yaşadığı kültürel dönüşüme ışık tutmaktadır. Bu durum, ülkemizdeki akademik çalışmalarda da Ekşi Sözlük'ün bir örneklem olarak incelenmesine yol açmaktadır.

4.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma ülkemizdeki en eski dijital sözlük niteliğindeki Ekşi Sözlük ile sınırlıdır. Ekşi Sözlük bağlamında Avrupa Birliği ile ilgili içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma Ekşi Sözlük sitesi içerisinde "Avrupa Birliği" başlığı altında yer alan 611 entry ile sınırlandırılmıştır.

4.5. Araştırmanın Uygulaması ve Örneklem

Avrupa Birliği, 20. yüzyılın son çeyreğinden sonra ülkemizin içerisinde olmaya çalıştığı ve iktidara gelen neredeyse tüm hükümetlerin üyeliği en önemli hedeflerden biri olarak gördüğü bir siyasi birliktir. Avrupa Birliği'ne üye olmanın ülkemize ekonomik, sağlık, sosyal, kültürel ve güvenlik açısından olumlu yönde katkı sağlayacağı pek çok araştırmacı tarafından öngörülmüştür. Ancak Avrupa Birliği ile ilgili karamsar düşünen ve bu birliğin ülkeye yarar getirmeyeceğini, Türkiye üzerinde yıkıcı etkide bulunacağını öne süren kişilerin sayısı da azımsanacak düzeyde değildir. Tüm bunlara ek olarak, Avrupa Birliği'ni Hristiyan inancına sahip ülkelerin çoğunluğu olduğu için ülkemizin bu birliğe girme olasılığının olmadığını savunanlar da mevcuttur. Ayrıca Avrupa Birliği'nin ülkemizle sadece siyasi çıkarları doğrultusunda ilişki kurarak, kapısında bekleten bir birlik olduğunu öne süren pek çok araştırmacı ve yazarın tespitleri de söz konusudur. Çalışmanın evrenini Avrupa Birliği

oluşturduğundan, Ekşi Sözlük'te bu başlık altında açılan entryler şükela modu (internetteki sözlüklerde entryleri beğenmek için kullanılan beğeni sistemi) ile değerlendirilmiştir. Ekşi Sözlük'teki "Avrupa Birliği" başlığı altına girilen 1247 entryden, yaklaşık yüzde 49'luk oranı kapsayacak 611 entry içerik analiz yöntemi ile çözümlenmeye çalışılmıştır ve bulgular için ihtiyaç duyulan sorular yardımıyla analizler gerçekleştirilmiştir. İletilerin tamamı incelense de bazı içeriklerin küfür ve mizah içermesi hem akademik üsluba aykırı olacağından hem de somut veri oluşturmaması bakımından analize tabi tutulmamıştır.

4.6. Araştırma Soruları

Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmaktadır.

- Avrupa Birliği ile ilgili olarak yapılan tartışmalarda Ekşi Sözlük kullanıcılarında ne gibi etki bırakıyor?
- Avrupa Birliği ile ilgili çekincelerin dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?
- Avrupa Birliği'ne üye olmanın ülkeye getireceği yararların dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?
- Avrupa Birliği'nin genişleme süreçleri ve Türkiye'nin konumuna ilişkin algının dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?
- Avrupa Birliği'ne ilişkin tartışmalarda Ekşi Sözlüğün bilgilendirme anlamında kullanıcılara olan katkıları nelerdir?

Çalışmaya örnek teşkil etmesi açısından araştırma soruları ile ilgili, Ekşi Sözlük kullanıcılarının bu alanlarla girdiği entryler arasından, beğeni sayısı en yüksek olan entryler analize tabi tutulacaktır.

4.7. Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu kısmında öncelikle Ekşi Sözlük kullanıcılarının girdiği entrylerin paylaşım diline, kelime sayılarına, içeriğine ve konularına yer verilecektir. Beğeni almış entryler incelenecek, önceki başlıkta sıralanan sorular eşliğinde bulgular çözümlenmeye çalışılacaktır. İlk olarak aşağıdaki Tablo 4.1'de Ekşi Sözlük'teki paylaşım dili yer almaktadır.

Tablo 4.1 Entry'lerin Paylaşım Dili

Entry Paylaşım Dili	Sayı (N)	Yüzde (%)
Türkçe	611	100
Diğer diller	-	0
Toplam	611	100

Yukarıdaki Tablo 4.1'de görüldüğü üzere, araştırma alanıyla ilgili olarak incelenen entry'lerin tamamı Türkçe olarak yazılmıştır.

Tablo 4.2 Girilen Entry'lerdeki Kelime Sayıları

Girilen Entry'lerdeki Kelime Sayıları	Sayı (N)	Yüzde (%)
1-10	115	18,8
11-20	152	24,8
21-30	72	11,78
31-40	65	10,6
41-50	47	7,68
51 ve üzeri	161	26,34
Toplam	611	100,00

Yukarıdaki Tablo 4.2'de Avrupa Birliği ile ilgili girilen entrylerin kelime sayıları görülmektedir. 1-10 kelime sayısına sahip entry sayısı 115 (%18,8), 11-20 kelime sayısına sahip entry sayısı 152 (%24,8), 21-30 kelime sayısına sahip entry sayısı 72 (%11,78), 31-40 kelime sayısına sahip entry sayısı 65 (%10,6), 41-50 kelime sayısına sahip entry sayısı 47 (%7,68), 51 ve üzeri kelime sayısına sahip entry sayısı 161 (%26,34) olarak tespit edilmiştir.

Kelime sayıları arasında 51 ve daha üzeri kelime sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Avrupa Birliği ülkemizde çok fazla tartışma alanı bulan konular arasında olduğu için, girilen entrylerde kullanıcıların ayrıntılı açıklamalarda bulunarak kelime sayılarını arttığını söylemek mümkündür. Hatta kullanıcılar tarafından girilen pek çok entry ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, kelime sayısı olarak 150-200'ün üzerinde olan pek çok entrynin varlığı da söz konusudur. Bu iletilerde, Ekşi Sözlük yazarlarının AB'nin genel durumu, geleceği ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında kapsamlı değerlendirmelerde bulundukları görüldüğü gibi bilgilendirici analizleri paylaştıkları da görülmektedir. Bununla birlikte kelime sayısı 1-20 aralığı olacak şekilde ele alınıp yapılan yorumlara bakıldığında, 267 entry olduğu da dikkat çekici bir şekilde görülmektedir. Bu da Ekşi Sözlük kullanıcılarının kısa iletiler paylaşmak suretiyle de görüşlerini ifade edebildiklerini göstermektedir. Bu noktada mevzubahis entrylerin içeriğine değinmek gerekmektedir. İçerik

tasnifinde bir iletide yer alan açıklamalara bakılarak hangi konu başlığına daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Örneğin hem politik hem de ekonomik bir yönü olan iletide, ekonomik vurgular daha belirginse, söz konusu ileti ekonomi başlığına dâhil edilmiştir. Bir başka örnek vermek gerekirse, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde politik bir yorum yapılmasına rağmen; söz konusu yorum sakatat ürünlerinin yasaklanması bağlamında sağlık içerikli bir görüşle temellendirildiyse, konu sağlık başlığına dahil edilmiştir. Dolayısıyla iletiler tek bir konuyu içermese de başlıklar mümkün olan en sağlıklı şekilde tasnif edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda girilen entry'lerin içerikleri şöyledir:

Tablo 4.3 Girilen Entry'lerin İçerikleri

İçerik	Sayı (N)	Yüzde (%)
Güvenlik	72	11,8
Sağlık	8	1,3
Ekonomi	90	14,75
Politik	278	45,50
Sosyo-Kültürel	53	8,67
Dini	37	6,05
Eğitim	5	0,81
Çevre ve Hayvan Hakları	5	0,81
Diğer	63	10,31
Toplam	611	100,00

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, Ekşi Sözlük platformunda Avrupa Birliği ile ilgili konuşulan konuları, konu başlığı açısından incelediğimizde, en çok konuşulan konunun %45,5'lik bir oranla politik meseleler olduğu görülmektedir. Bunu %14,75'lik bir oranla ekonomi başlığı takip etmektedir. Ardından ise %11,8'lik oranla güvenlik konusu gelmektedir. Bunun yanı sıra sosyo-kültürel meseleler hakkında belirtilen görüşlerin incelenen tüm iletilerin %8,67'lik kısmını oluşturduğu, AB'ye bakış açısı olarak dini mesajların verildiği iletilerin %6,05 oranında kaldığı, sağlıkla ilgili iletilerin %1,3 oranında olduğu ve eğitim ile çevre konularında yazılan paylaşımların ise %0.81 oranında olduğu görülmektedir. Ayrıca %10,31'lik oranı oluşturan entry'ler ise diğer başlığı altında tasnif edilmiştir.

Bu noktada konuşulan konuların içeriklerine ilişkin yapılan paylaşımları örneklendirmek doğru olacaktır. İlk olarak, kullacılar tarafından en çok ilgi çeken alan olan politik başlığıyla başlamak gerekmektedir. Ekşi Sözlük platformunda paylaşılan iletilerin

büyük çoğunluğunun politik olarak sınıflandırılabilirliği açıktır. Bu bağlamda moritifera isimli kullanıcının şu paylaşımı politik içeriğe örnek gösterilebilir:

“Milli güvenlik kitaplarında "Türkiye üzerinde oynanan oyunlar" gibi bir bölüm bulunan bir ülkeye yaşayamayacağını düşündüğüm oluşum... Zaten yeterince paranoyağız.”

Örnekleri çoğaltmak adına Kostas kullanıcı adlı yazarın şu iletisine değinebiliriz:

“Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel organlarının sosyal, ekonomik ve politik alandaki konularda kendi kararını verememesinin, daha doğrusu bağımsız bir politika uygulayamamasının temel nedeni olan, önceleri ekonomik temelli sonra da siyasi yöne kayan oluşumdur.”

Kostas kullanıcı adlı yazarın görüşleri, Türkiye’nin birçok meselesinde yaşadığı sorunların kaynağı olarak AB’yi gören politik bir yaklaşımın bulunduğunu ortaya koymaktadır. Dahası AB’ye ilişkin politik görüşlerini Atatürk üzerinden temellendirmeye çalışan yazarların bulunduğunu da görmek mümkündür. Zira bazı yazarlar tarafından Atatürk’ün “Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma” şeklinde belirttiği hedefin AB üyeliğiyle ulaşılacak bir hedef olduğunu belirttiklerini görmek mümkünken; bazı yazarlar ise AB karşıtı düşüncelerini Atatürk üzerinden temellendirmeye çalışmıştır. Örneğin tduirleen kullanıcı isimli yazar, AB karşıtı görüşlerini ifade etmek amacıyla Atatürk’ün 1922 yılında yaptığı bir konuşmayı paylaşmıştır. Söz konusu ileti şu şekildedir:

“atatürk bugün yaşasa hakkında şunları aynen tekrarlardı heralde: “efendiler! avrupa'nın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve medenileşmesine karşılık türkiye tam tersine gerilemiş ve düşüş vadisine yuvarlanadurmudur. artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri avrupa'nın emellerine göre yapmak, bütün dersleri avrupa'dan almak gibi bir takım zihniyetler belirdi. `halbuki, hangi istiklal vardır ki ecnebilerin nasihatleriyle, ecnebilerin planlarıyla yükselebilirsin?.. `tarih, böyle bir hadiseyi kaydetmemistir!” gazi m. kemal 6 mart 1922, türkiye büyük millet meclisi”

Görüldüğü üzere politik başlığı altında farklı görüşler ifade edilmiş ve bu ifade edilen esnasında Atatürk’e atıfla yazarlar kendi düşüncelerini haklı göstermeye çalışmıştır. Avrupa Birliği başlığı altında politik meselelerin ardından en çok konuşulan konu başlığı ise ekonomi olmuştur. Birliğin ekonomik yapısı üzerinden Almanya’nın gücünün tehlikesine işaret eden tespitler de bu yorumlar arasında yer almaktadır. Örneğin Drawvan kullanıcı adlı yazar konuya ilişkin şunları ifade etmiştir:

“ekonomi olarak alman merkezli olan birlik.gün geçtikçe fransa'nın etkisini kaybetmesi,ingiltere'nin birliği karşı olan tutumu ile zamanla fourth reich olarak anılabilir.”

Bununla birlikte minosetplus kullanıcı adlı yazarın şu iletisinden de görüleceği üzere, AB'nin bir ekonomik birlik olduğu yönünde ciddi görüşler bulunmaktadır:

“asıl amacı olan ekonomi birliğine geri dönecek, mutemelen sınırlardan geçişte vize uygulaması olacaktır.”

Öte yandan Türkiye'nin AB üyeliği konusunda üyelik durumunda ülkede kişi başına düşen milli gelirin artış göstereceği varsayımı nedeniyle AB'nin ekonomik refah sağlayan bir ütopya olduğunu belirten yazarların bulunduğunu da görmek mümkündür. Ancak buna karşılık bu ekonomi temelli yaklaşımın siyasi bağımsızlığı riske etme anlamına gelecek endişesini taşıyan yazarlar da vardır. Bu durumu da Y3K kullanıcı isimli yazarın şu entry'sinde görmek mümkündür:

“Hazırlanan Avrupa Hareketi sitesinde de görüldüğü üzere "neden kişi başına düşen milli gelirimiz 10000 dolar olacağı yerde 3000 dolarda kalsın ki?" gibi saçma sapan beklentilerle salyalar akıtarak önünde diz çökmeye dünden razı olduğumuz oluşum. Bizi tam bağımsız Türkiye hedefinden saptırmaya çalışan milyonlarca hain kurumdan biri...”

Bu aşamada güvenlik başlığıyla devam etmek gerekirse, sıklıkla akademik sayılabilecek nitelikte entry'ler yazan ve AB'nin geleceğine dair çıkan analizleri paylaşan Sanver kullanıcı adlı yazarın güvenlik temalı şu paylaşımına bakılabilir:

“mülteci sorunu ve terör riskleri nedeniyle son dönemde birçok ülkesinde güvenlik ve istihbarat tedbirleri arttırılan birlik. bu durum, amerikan dış politika analiz dergilerinde -haklı olarak- eleştiriliyor. ancak amerikalıların unuttukları şey, arada koca bir okyanus olduğu için avrupa ülkelerinin yaşadıkları riskleri onların daha az hissetmeleri. aslına bakılırsa, aynı durum avrupalıların da israil ve türkiye gibi bölge ülkelerine bakışlarında hissediliyor. sonuçta, ortadoğu'ya doğru gittikçe tehlikeler artıyor ve bu nedenle demokrasi ve özgürlükler seviyesi de düşüyor.”

Bununla birlikte Ekşi Sözlük platformunda güvenlik temalı iletiler incelendiğinde göç ve mülteci meselelerinin de yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin goldencrab kullanıcı adlı yazar, göç hakkında şu iletiyi paylaşmıştır:

“mülteci kabul etmekten çok mültecinin göç etmemesini sağlayacak şartları oluşturması gereken birlik.”

Üstelik goldencrab gibi göç meselesine değinen yazarların azımsanmayacak düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin şike yapan uefa hakimi kullanıcı adlı yazar, AB'nin göç politikası hususunda şunları söylemiştir:

“türkiye'nin 3 senedir boğuştuğu suriyeli göçmen probleminin 10'da birini kapısında gördükten sonra ortalığı ayağa kaldıran, yanıp tutuşan oluşum.”

Güvenlik başlığı altında değinilen bir diğer konu ise Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağ ve aşırı sol ideolojilerin yarattığı tehdittir. Bu konuya değinen Sanver kullanıcı adlı yazar şu paylaşımda bulunmuştur:

“hem aşırı sağ, hem de aşırı solun yıpratmaya başladığı birlik. bunun en büyük mimarı ise alman liderliğinin avrupa haklarına nazi dönemini çağrıştıran antipatik yapısı ve rusya ile abd'nin şahin kanadının ab projesine soğuk yaklaşımları. bu aşamada işler çok kötü giderse, biraz küçülerek ayakta kalmaya çalışmak sanki daha doğru bir strateji olabilir. <https://foreignpolicy.com/...ne-the-european-project/>”

Dördüncü konuşulan başlığı ise sosyo-kültürel meseleler oluşturmaktadır. Bu iletiler içerisinde AB'nin sosyo-kültürel değerlerine değinen iletiler olduğu gibi, Türkiye-AB münasebetlerinin sosyo-kültürel boyutuna değinen tespitler de vardır. Örneğin AB'yi oluşturan sosyo-kültürel değerleri yorumlayan Betatron kullanıcı adlı yazar şunları yazmıştır:

“kendisini roma imparatorluğunun kültürel anlamda devamı olarak gören oluşum. ancak işin ilginç günümüzde avrupa birliğine yön veren ingiltere, fransa ve almanya gibi ülkeler aslında romalı değildir. hatta romalılar için onlar barbar, onlar içinse roma başlarda yağmalanacak; ilerleyen yüzyıllarda ise uzak durulacak bir yerdir. kelt, germen ve franklar kendi mitolojilerine ve edebi kültürlerine sahip halklardır. oysa roma latince konuşmaktadır. yunan kültürüyle doğrudan ilişkilidir. roma tarih boyunca avrupadaki diğer kavimlere kültürünü aşılamıştır. ilk zamanlar pagan inancını sonraları ise hristiyanlığı zorla benimsetmiştir. günümüzün ab ülkeleri bu kültürü biraz da zorlamayla sonradan edinmiştir. oysa bu devletler bu kültür anlayışının diğer devletlerce öğrenilemeyeceğini savunmaktadırlar. zaman geçtikçe antik kültürü sahiplenmek böyle oluyor demek ki?”

Diğer taraftan Türkiye ile AB arasındaki sosyo-kültürel ilişkiler açısından da Businessclass kullanıcı isimli yazarın şu sözleri dikkat çekicidir:

“türkiye'nin hiç bir zaman içinde yer alamayacağı topluluk. çünkü türkiye her yönden bir avrupa ülkesi değildir. bunun hem fiziksel, hem siyasi, hem de ekonomik sebepleri vardır. öncelikle fiziksel açıdan türkiye, trakya bölgemiz dışında avrupa içerisinde yer almaz. türkiye büyük bir ülke ve batısı ile doğusu arasında çok büyük kültürel farklar vardır. istanbul her ne kadar avrupalı gibi dursa da gidin şanlıurfaya tipik bir arap şehrinde hallicidir. insanları da öyledir. gidin trabzon'a artvin'e

çok daha farklı bir kültür içinde bulursunuz kendinizi. devlet sisteminden geleneklerimize kadar avrupa ile bizi aynı hizaya getiren hiç bir bağ yok. türkiye'nin uluslararası telefon kodu bile avrupa prefix'inde değil, orta asya-orta doğu prefixindedir. (bkz: #30236626)

diğer yandan siyasi açıdan türkiye, avrupa'dan çok daima ingiltere ve özellikle abd'ye daha yakın durmuştur. devlet işleyişi ve mantığı açısından ise mısır, lübnan gibi bir ortadoğu ülkesine daha yakındır. ülke olarak belli bir vize politikası yoktur. vatandaşları ise avrupa vatandaşlarına nazaran daha çok devlet baskısı altındadır. mülkiyet, insan hakları ve yargı açısından çok sorunludur. herşeyden önce avrupada devlet insan için vardır. türkiyede ise insan devlet için.

işin en can alıcı kısmı ekonomik açıdan; abd için meksika neyse avrupa birliği için de türkiye o dur. (bkz: #25549636)”

Avrupa Birliği başlığı altında yapılan yorumlarda dini içerik de ön plana çıkmaktadır. Özellikle de birliğin bazı yazarlar tarafından bir “Hristiyan Kulübü” olarak algılandığını söylemek mümkündür. Örneğin Bloodymoster isimli yazar, birliğin dini yapısı hususunda şu entry’yi yazmıştır:

“Yeni katılan ülkelerle birlikte nüfusu 450.000.000’a ulaşan Hristiyan Birliği. Toplulukta yaşayan azınlıklar arasında Türkler ilk sırayı almaktadır. Türk nüfusu Malta, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, ve Estonya gibi ülkelerin nüfuslarından fazladır. Onlar bizi topluluğa almak istememektedirler, ancak topluluğa zaten bir şekilde girmiş olduğumuzu da bilmektedirler.”

Benzer bir şekilde bonus48 isimli kullanıcı da durumu ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“hristiyan birliğine dönüşmüştür.

çok önyargılı bir bakış açısı olarak gözüксе de maalesef gerçek budur ve gayet normal olan durumdur. insan toplulukları kendileri gibi olan insanlardan oluşur. buradaki en büyük birleşim ise ekonomik ve her ne kadar inkar edilse de dini inançtır.”

Görüldüğü üzere, AB meselesinde Türkiye’de oluşan algıyı yansıtan önemli bir örneklem olan Ekşi Sözlük’te yazarların ilişkilere olumsuz etkisi bulunan sosyo-kültürel farklılıklar ve dini farklılıklara dikkat çeken bir eğilimi bulunmaktadır. AB başlığı altında ele alınan bir diğer konu ise sağlıktır. Sağlık konusunda buyuyup büyük adam olacaktım kullanıcı adlı yazar şunları ifade ederek AB’yi övmüştür:

“çöküyor demediniz mi lan: <https://i.hizliresim.com/bro7q0.png>

ben de ingilterede biraz fazla zaman geçince kıtadaki realiteyi unutur gibi olmuştum.

kıta avrupası avrupa birliğinden fazlasıyla memnun sevgili ingilizler ve kalbi kırık aday ülkeler.

kıta avrupası havası suyu temiz, tarımı iyi, yemekleri güzel, sağlığı erişilebilir(ve bu sebeple de halklar nesillerdir sağlıklı ve uzun ömürlü). evet bir çok problemi var ama avrupa genel olarak refah ve barış içinde yaşayan mutlu insanların kıtası ve hiç kimse sınırların yeniden örülmesini, savaşların yeniden başlamasını istemiyor.”

Öte yandan AB’nin sağlık temalı uygulamaları nedeniyle Türkiye’de çok sık tüketilen kokoreç ve benzeri sakatat ürünlerine ilişkin düzenleme taleplerinin çeşitli tepkilere sebebiyet verdiği de bilinmektedir. Örneğin Core adlı yazar tepkisini şöyle dile getirmiştir:

“sakatat ürünü yiyecekleri yasadışı platforma sokmaya zorlayarak ciddi bir yiyecek mafyası piyasası oluşturacağını düşündüğüm oluşum.”

AB konu başlığında değinilen bir diğer mesele ise eğitimidir. Eğitim meselesinde yapılan yorumlar, birliğin eğitim kalitesinin yüksek olduğu yönünde olsa da sıklıkla konuşulan konulardan biri de Erasmus Öğrenci Değişim Programı’dır. Bu konudaki en dikkat çekici entry ise Darius kullanıcı adlı yazarın şu iletisidir:

“her yıl binlerce gence gezme tozma, içme sapıtma parası veren kuruluş”

Başlık altında ele alınan son konu başlığı ise çevre ve hayvan haklarıdır. Çevre ve hayvan hakları konusunda yazılan iletile bakıldığında ise loresima kullanıcı adlı yazarın şu paylaşımının ilgi çekici olduğu görülmektedir:

“hayvan deneyi yapan kozmetik ürünlerinin satışını yasaklaması sebebiyle sempati beslemeye başladığım uluslararası oluşum.”

Avrupa Birliği başlığı altında Ekşi Sözlük’te ele alınan tüm bu meseleler, Türkiye’de AB’nin çok yönlü olarak tartışıldığını ortaya koymaktadır. Tüm bu görüşlere ilişkin ülkemizdeki AB algısı ile ilgili başka çıkarımlarda bulunmak da mümkündür. Zira incelenen 611 iletide, Türkiye’nin AB üyeliğine ilişkin olumlu ya da olumsuz olarak belirtilen görüşler de tablolandırılabilir. 611 ileti içerisinde 436 ileti, yazarların Türkiye’nin AB’ye ilişkin yaklaşımını ortaya koymaktadır. Buna göre 316 iletide yazarlar, Türkiye’nin AB üyeliğine karşı olumsuz bir yaklaşım benimsemiştir. 120 yazar ise üyeliği destekleyen olumlu görüşlere sahiptir. Olumsuz görüşler, birliğin “Hristiyan Kulübü” olarak algılanması, Türkiye’nin siyasi bağımsızlığına saygı göstermemesi, Kıbrıs Sorunu’nda birliğin takındığı tavır gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanırken; olumlu görüşler ise ağırlıklı olarak AB’nin bir refah ortamı

olduğu, bir medeniyet projesi olarak algılandığı ve ekonomik fırsatlar sunduğu argümanlarıyla savunulmuştur.

Bu noktada her iki yaklaşıma da birer örnek vermek gerekmektedir. Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen Eseh isimli kullanıcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“olaya sonunda üye olacak mıyız olamayacak mıyız diye bakmamamız gereken bir topluluk. amaç bu süreçten olabildiğince yararlanabilmektir. zira gümrük birliği ve teknoloji konusunda (<http://www.fp7.org.tr/ab> çerçeve programları) tam olarak dahil olduğumuz ve yararını zamanla göreceğimiz süreç. avrupanın sosyo ekonomik refahına yaklaşmamızı sağlayacağına inandığım, ülkemizde bir şeylerin daha profesyonelce ele alınmasını sağladığını düşündüğüm ve tabi lobi, artniyet taşıdığından da emin olduğum birlik. belli bir seviyeye çıkmamız isteniyor belki 15 yıl sonra o seviyeye ulaşınca biz onları reddeceğiz. amaç muasır medeniyetler seviyesine bizi ulaştıracak şekilde bu oluşumdan yararlanmak. buna yardım edebilecek hangi ortaklık var ise hepsine girmeliyiz sadece ab değil.”

AB üyeliğine karşı çıkan Gxl isimli kullanıcı ise şunları söylemiştir:

“Halkımızın üye olursak gökten para yağacağını sandığı birlik. Benzeri bir yanılsama için (bkz: İstanbul'un taşı toprağı altın)”

Buna ek olarak yazarların AB'nin geleceği hakkında değerlendirmelerde bulunduğunu da görmek mümkündür. Kimi yazarlar genişlemelere rağmen AB'nin entegrasyon yolunda başarılı işler yaptığını ifade ederken; bazı yazarlar da birliğin dağılmaya mahkum olduğunu ve entegrasyonun başarısız olduğunu dile getirmiştir. Bu noktada AB entegrasyon süreci hakkındaki görüşleri şu şekilde tablolastırmak mümkündür:

Tablo 4.4 Girilen Entrylerde AB Entegrasyon Süreçlerine Dair Görüşler

İncelenen Entry Sayısı	Toplam AB Entegrasyonuna Dair Görüş İleti Sayısı	Olumsuz Görüşlerin Sayısı	Olumlu Görüşlerin Sayısı
611	237	159	78

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, 611 ileti içerisinde 237 iletinin AB entegrasyon süreci hususunda yazarların görüşlerini yansıttığını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda 159 yazar, AB'yi başarısız bularak dağılmaya mahkum bir entegrasyon projesi şeklinde yorumladıkları ve buna karşılık 78 yazarın ise her şeye rağmen AB'nin başarılı bir entegrasyon girişimi olduğunu savundukları görülmüştür. Bu noktada AB'yi başarısız bir entegrasyon girişimi olarak değerlendiren yazarların, Brexit sürecine ve ortak bir Anayasa

yapılamamasına sıkça atfita bulundukları görölmektedir. Entegrasyon sürecine ilişkin bir diğere eleştiri de pandemi sürecinde AB ölkelerinin birbirlerine yeterli düzeyde yardım yapamamaları üzerinden şekillenmiştir. Buna karşılık tüm krizlere rağmen AB'nin önemli bir işbirliği örneği teşkil ettiğini belirten yazarlar da orta ve uzun vadede birliğin yaşanan süreçlerden güçlenerek çıkacağına vurgu yapmıştır.

Bu aşamada her iki görüşü de örneklendirmek yerinde olacaktır. Örneğin AB entegrasyonunun başarısız olduğunu düşünen Çay kullanıcı adlı yazar görüşlerini şu şekilde özetlemiştir:

“benzeri tüm birlikler gibi geçici”

Buna karşılık entegrasyon sürecinin devam edeceğini savunan görüşler de vardır. Örneğin İkinci Cumhuriyetçi müstear adlı yazar görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“büyük medeniyet projesi.

kopenhag kriterleri'nin noktasına virgülüne dokunmadan anayasa yapabilirsiniz, mesela.

ne yazık ki, pekin kriterleri diye bir şey yoktur. tıpkı, bağdat, şam, pyongyang, ankara, riyad kriterleri diye bir şey olmadığı gibi. zaten çok zorlamasınlar olmaz da.

iyi ki varsın ab.

sadece adın yetti, bulgaristan'da yolsuzlukların bitmesine. sadece adın yetti, sırbistan'da katillerin birer birer tutuklanmasına. sadece adın yetti, türkiye'de darbecilerin yargılanmasına.

hiç bir kriz, senin sonunu getiremeyecek, aksine daha da güçlenerek çıkacaksın. senin dağılmanı dört gözle bekleyen üçüncü dünyacılar bu heveslerine hiç ulaşamayacaklar.”

Tüm bu yorum ve bilgilerden hareketle elde edilen bulgular ışığında araştırma sorularının değerlendirmeye açılması gerekmektedir.

İlk olarak “Avrupa Birliği ile ilgili olarak yapılan tartışmalarda Ekşi Sözlük kullanıcılarında ne gibi etki bırakıyor?” sorusu yanıtlanmalıdır. Bu anlamda plotzlich kullanıcı adlı yazarın entrysı dikkat çekicidir:

“avrupa birliği bir ev olsaydı sakinlerini şöyle karakterize ederdim:

öncelikle evden biraz bahsedeyim. ev, büyük, 3 katlı, bahçeli, güzel bir ev. orta katta büyük bir masa, masanın etrafında da 4 tane sandelye var. sandalyeler fransa, almanya, ingiltere ve italya'ya ait.

masanın başında fransa oturuyor. fransa iyi, hoş da biraz kibirli, aynı zamanda da dengesiz. garip tavırları, entel bir havası var. en büyük sorunu öfke kontrolü problemi. geçmişinde bu yüzden sabıkaları var. hala da bazen fevri olabiliyor. buna karşın istediğinde de çok romantik. arada sırada şiir yazıyor. 'bu evin mimarı benim' havasında. gerçekten öyle. çizimleri filan yapmış. evle en çok uğraşanlardan biri.

masanın diğer tarafında almanya var. almanya güçlü, kuvvetli, orta yaşta bir adam. çok çalışıyor, eve en çok o ekmek getiriyor. sanayide oto tamir, bakım, yedek parça dükkanı var. zamanın çoğunu orada geçiriyor. evdekiler almanya' dan biraz çekiniyor. eskiden çok belalıymış, zamanında ev sakinlerine çok çekirtmiş. anca komşudan yardım isteyerek zaptedebilmişler. sonra bakmışlar böyle olmayacak, 'en iyisi biz bu çocuğu kazanalım' demişler. o da zaten sonradan çok utanmış. evin yapımında da bizzat çalışmış. italya'nın sandalyesi boş. yine karı-kız peşinde koşmaya gitmiş. sanatçı ruhlu bir oğlan, aynı zamanda iyi topçu. biraz serseri. ağzının ayarı yok, mahalledeki diğer çocuklara filan sataşiyor. gece geç saatlere kadar gitar çalıp milleti rahatsız ediyor. bunun da 1-2 sabıkası var. almanya' yla beraber olup bu da ali kıran baş kesen kesilmiş. ama bunu dövmüşler. sonradan uslanmış gibi olmuş. ev yapılırken yardım etmiş. evin olmazsa olmazlarından. zaten evin arazisi de dedesinin miymiş neymiş.

diğer sandalyede ingiltere var. önünde çay, elinde sigara, masaya hafif yan oturmuş. 'istesem giderim' havasında. zaten eve sonradan gelmiş. bu ev kurulurken 'bana ne ya, ne halt ederlerse etsinler' demiş. uzaktan akrabalarıyla filan takılmış hep. ama bir gözü sürekli o evde. sonra yakındaki bir kaç komşuyu toplayıp 'gelin lan biz de kendi evimizi kuralım' demiş. kurmuşlar ama ordan ilk kaçan da kendisi olmuş. baktı ki olacak gibi değil, 'beni de alın' demiş yeni evdekilere. ama fransa istememiş. açamamışlar kapıyı buna. sonra sonra 'tamam lan gel' demişler. bu da kuzenini alıp gelmiş. az önce dediğim gibi yine de eve hala mesafeli duruyor. onlarla beraber pikniğe gitmiyor, ortak makarnaya para vermiyor. buna rağmen evdekiler o olmazsa evin yürümeyeceğini bildikleri için evden atmayı düşünmüyorlar.

masanın olduğu orta katta 4 oda var. 3 oda hollanda, belçika, lüksemburg'a ait. bunlar zaten kardeş gibi. hollanda'ya miras kalmış, para sorunu yok. kendi havasında otur, plastiktir takılıyor. renkli tişörtler giyiyor. odasına giren çıkan belli değil. gay gibi değil gibi. güzel de top oynuyor. belçika hollanda'ya göre biraz daha efendi. kuruyemişçinin yanında çalışıyor. evden işe, işten eve. olaylara karışmıyor. lüksemburg fındık-fıstık. çok genç, henüz kişiliği oturmamış. ama her zaman her organizyona çağırılıyor. diğer odada ırlanda kalıyor. kardeşiyle ve kuzeniyle problemleri var. eline, koluna, sırtına bir sürü dövme yaptırmış. dışarıdan bakınca serseri gibi ama asıl derdi ekmek parasını kazanmak. bazen içip içip dağıttığı oluyor ama nedense herkes onu seviyor.

alt katta yunanistan'ın odasının yanında güney kıbrıs rum kesimi var. çok rahatsız. odasında hayalet olduğunu söylüyor. hayalet gelip 'bu odanın yarısı benim' diyormuş. bu da çok korkuyor. ama masadakiler 'sen korkma, yok hayalet mayalet, kulak verme' diye sakinleştiriyorlar. şimdi aslında üst ve alt kattakilerden de söz edecektim ama fazla uzayacak. o yüzden bir de şundan bahsedip kapatacağım: bir de türkiye var. bir apartmanın bodrum katında kaçak kot taşlama atölyesinde çalışıyor. delikanlı, deli dolu, iyi niyetli bir çocuk. ama ne yapacağı pek belli olmuyor. ev yapılırken hep oralardaymış. hatta bir ara 'ben de geleyim' demiş ama kabul etmemişler. sonra 'biraz adam ol, efendi ol, seni de alalım' demişler. bizimki böyle böyle hafiften sıyırmış. gece içip içip kapıya dayanıyor, bağırıp, çağırıyor. boş bira şişesini kırıp bahçeye atıyor. sonra da 'gelmiycem lan, yalvarsanız da gelmiycem' diyor. sonra yine evin etrafında tur atıyor, bağırıyor. almanya'yla eskiden çok yakınmışlar. beraber çalışmışlar. kız alıp-vermişler filan. bazen sabah almanya işe giderken yakalıyor. 'n'aber hacı' diyor. 'söylesene beni de alsınlar, hallet şu işi be hacı' diyor. almanya da fazla uzatmamak ve kırmamak için 'tamam aga, bakıyoruz işte' diyor. çok çabalıyor ama işi zor. diğerlerinden farklı olduğu açık. herkesle muhabbeti var. hepsine biraz benziyor ama hiçbirine de benzemiyor. yine de çok severim keratayı.”

Bir diğer dikkat çekici iletiyi ise sen gelsene bi kullanıcı adlı yazar şöyle yazmıştır:

“yıllar önce bu birliğin üye ülkelerin çıkarları üzerine oluşmuş bir birlik dedikçe bazı mallar bunun evrensel yüce değerler üzerine oturmuş idealler peşinde koşan bir yapı olduğunda ısrar ediyorlardı. ab kurumları arasında en onemsizi olan avrupa parlamentosundaki marjinal tiplere bakarak ab nin insan haklarında en önde koşan bir örgüt olduğunu sananlar vardı. oysa esas organın komisyon olduğunu bile bilen çok azdı. avrupa konseyiyle avrupa birliğini aynı örgüt sanan da hala az değildir.

2000 lerin sonları ve 2010 ların başında ise tam bir ab cilginliği yaşandı bu ülkede. siktiriboktan ab parlamento üyesi üçüncü sınıf siyasiler bile türkiye'de çok mühim insanlar gibi her yere girer çıkar oldular. türkiye pek çok kişi ab projeleriyle geçinir hale geldi. üç beş altyapı projesi dışında projelerin neredeyse tamamı tırt şeylerdi. ülkeye hiç bir fiziki katkı sunmayan bu projeler hala bazı raflarda çıktı olarak bekliyor. çünkü ab altyapıya hiç para vermedi. onun yerine size balık vermeyecem balık tutmayı öğreteceğim ayağına sonucu kağıt tomarlarından ibaret şeyler verdi. türkiye'ye ayrılan fonlar oransal olarak yunanistan'a ıspanya'ya ödenen tutarın yüzde biri seviyelerindeydi. bunlara da ses cikartamıyorduk, çünkü projelerden binlerce euro maaş alan yuppy tipli uzmanlar! her yerde ab borazanlığı yapıyorlardı. sonra ab bu oyunu oynamayı kesti. önce kıbrıs kartını oynadı, sonra imtiyazlı ortaklık diye bir sacmalıkla önümüze geldi, müzakereleri kıbrıs vetosuyla tikadılar, bırakın müzakereye, yeni fasıl aşmayı bile türkiye'ye konfor gibi sundular. en sonunda da üyelik için halkoylaması yapacağız, türkiye bu oylamadan geçemez dediler.

bu birliğin evrensel hiç bir yönü yoktur. gayet siyasi amaçla yürütülen bir entegrasyon projesidir. avrupa konseyi gibi daha derin ve daha yüce bir anlamı yoktur.

AK Parti'nin yaptığı tek tük düzgün işlerden biri bu AB saçmalığının buzdolabına kaldırmasıdır. avrupa'da medeniyeti çağdaşlığı evrenselliği temsil eden tek kurum vardır; o da avrupa konseyidir. türkiye de zaten oranın 60 yıldır asıl uyesidir.

ab giderek ayak türkiye ye son ve büyük bir kazık daha atmak istedi. mülteci geri kabul anlaşmasını davutoğlu'na iteledi. bu anlaşmayla türkiye avrupa'nın mülteci çöplüğü olacak dedik ama bu sözlükte bile kimse dinlemedi. herkes vizesiz avrupa hayalleriyle meşguldü. oysa vizesiz avrupa ve serbest dolaşım avrupa insan hakları mahkemesine kesin karara bağlanmisti. bu kazanılmış hakkı bile yitirdik, davutoğlu büyük bir şov yapıp vizeleri kaldırtan adam olmak istemişti.

sonrasında nooldu? vizesiz avrupa için bir sürü yeni siyasi şart dayattılar, vize isini fiilen kurt sorunuyla ilişkilendirip vize işi buharlastırdılar, hatta vizeleri daha da zorlastırdılar. mülteciler için yükümlü oldukları paraları vermediler, gönderdikleri az miktarda kaynagi da harcamaları yapan türk devletine değil kendi seçtikleri stk lara verdiler. böyle itligin sampiyonlugunu yaptılar. ukrayna'ya bile vizeyi kaldıran ab türk vatandaşlarının vize masraflarına zam yaptı!

türkiye şimdi sınırları açıp afgan suriyeli bangladeşli filan ab ye postalıyor. ama bizimkiler de bunu yaparken ab nin sözünü tutmaması yüzünden değil, alakasız biçimde idlib de siyasi destek amaçlı şantaj için yapıyor. oysa idlib operasyonu başlamadan çok önce bu karar alınmalıydı.

son olaylardan sonra ab nin makyajı iyice döküldü. geriye siyasal amaçlardan başka bir gerekçesi olmayan bir topluluk ortaya çıktı.

ingiltere ab den çıktı. polonya üyeliği tartisiyor. güney kanadı ülkelerde ekonomi boktan. mülteci sorunu yüzünden sağ iktidarlar yükseliyor bu da enternasyonalist politikalar yerine ulusalcı politikaları ön plana çıkartıyor. sosyal güvenlik ve vergi sistemleri artık dayanılmaz hale geldi. ab den yeni parcalarin daha kopmasi olası. ab giderek almanya, fransa ve benelux ten oluşan küçük bir alana sıkisacak gibi görünüyor.

eğer bu menfaat topluluğu 1990 larda adam olup 2000 lerin başında türkiye'yi alsaydı - türkiye bulgaristan ve romanyayla beraber üye olabilirdi- bu gün tüm akdeniz ve ortadoğu'da barış ve huzur hukum sürerdi, ab de hinterlandini taa pakistana, somaliye, orta asya'ya kadar genişletir, belki de ortadoguda tek söz sahibi olurdu. şimdi kimsenin s.kine taktığı yok bu zavallilari.”

Üçüncü dikkat çekici yazı ise island er besti stadurinn til ad lifa kullacını adlı yazar tarafından kaleme alınmıştır:

“tamamen kişisel fikirleriminden yola çıkarak tanımlamak istediğim birlik.

bugün avrupa'nın bir çok ülkesinde yükselen sağ partileri düşündüğümde, amaçlanandan aksi yönde bir ilerleyiş olduğu kesin. ne ortak para politikası, ne serbest dolaşım hakkı ne de erasmus vb toplumları kaynaştırma temelli politikalar genel bir entegrasyonu, avrupa vatandaşı olma hadisesini oluşturamamış gibi gözüküyor.

bu konuyu enine boyuna tartışsak saatler hatta günler sürecektir. sadece ekonomik açıdan bakacak olursak birlik üyeleri arasında nasıl dev bir fark olduğu ortaya çıkar. romanya'da sağlık okulları her yıl birçok mezun verirken, ülkede deli gibi açık bulunmakta. nedeni ise tahmin edeceğiniz gibi maaşların almanya, fransa gibi ülkelere çok düşük olması. diplomayı alan ülkeyi terk ediyor.

basitçe üretim araçlarını sıralarsak; toprak, hammadde, sermaye ve emek (iş gücü) olarak sıralayabiliriz. toprak ve hammadde zaten sabit araçlar, yerlerini değiştiremiyoruz. ancak sermaye ve emek yer değiştirebilir olmasına karşın tarih boyunca emeğin yer değiştirmesi çoğu zaman mümkün olmadı.

yani benim kendi sermayemle almanya'da bir fabrika kurmam çok kolay bir şeyken, o fabrikada oldukça ucuza mal edebileceğim endonezyalı işçileri çalıştırmam imkansız yakın bir durum. çünkü vize işlemleri var, regülasyonlar var, çalışma izni sorunu var vesaire...

ancak avrupa birliği agresif şekilde genişledikçe emek de kısmi dahi olsa yer değiştirebildi. bir polonya vatandaşı rahatça ingiltere'de tesisatçı olarak çalışabilir duruma gelince elbette ki ingiliz tesisatçılar bu durumdan rahatsız oldu. hem rekabet arttı, hem de baz maaşlar düştü. bu ve benzeri durumlar olayı brexit'e kadar getirdi (elbette bu kadar basit bir neden-sonuç ilişkisi kurulamaz ancak bu da hafife alınmayacak bir etkidir). aynısı almanya'da da oldu, fransa'da da oldu, belçika'da, hollanda'da da oldu. bu ülkelerde sağ partiler ulusalcı söylemlerle artık eskisi kadar kazanamayan vatandaşlarına çıkış yolunu göçmen karşıtı politikalar olarak gösterdiler.

misal 7-8 yıl önce evlenip finlandiya'ya giden ve vatandaş olan çok eski arkadaşım dahi konuşurken "abi ortalık rumen, bulgar doldu" diye dert yanabiliyor.

amaç birliğe katılan ülkelere de maddi yardımlarla belli bir ekonomik ve siyasi stabilite sağlanmasıydı. peki bu ne kadar başarılı oldu?

avrupa'yı güney (katolik ve ortodoks) ve kuzey (ağırlıklı protestan) ülkeler olarak ayırırsak, güney ülkeleri (fransa hariç) gün be gün fakirleştiler (ya da kuzey ile aynı ivmede zenginleşemediler).

misal ıspanya; ÷lkede işsizlik 25%. maaşlar kuzeyle kıyaslanmayacak kadar düşük ancak hayat şartları aynı ölçüde ucuz değil. portekiz gene aynı, yunanistan desen geçenlerde grev yapan turizm çalışanları 430 euro maaş aldıklarını söyleyip isyan ettiler. 430 euro maaş alan birisi, "abi thassos'a gittik envai çeşit deniz ürünü ve bol alkol aldık ama kişi başı 40 euro verik" diyen beyaz yakalı türk gibi davranıp o hesabı ödeyemez. italya'da da sorun bölgesel farklar, güney gerçekten ekonomik anlamda bitik. kuzey ise bir akdeniz ülkesinden çok orta avrupa ülkesi refahını yaşıyor. tüm bu fakir güney avrupa ülkelerinde halka sorduğunuzda hala euro geçişinin kendi ekonomilerine yarardan çok zarar getirdiğini söylüyorlar. estonya, letonya, litvanya gibi ülkeler kendi yağlarında kavruluyorlar ancak gene hayat şartları hiç iç açıcı değil. macaristan, romanya, bulgaristan ise benzer sorunları yaşıyor. hem işsizlik had safhada hem de çalışanlar iyi para kazanmıyor.

bir örnek de çalıştığım şirketten; arkadaşıma şirketin çek cumhuriyeti'ndeki ofisinden iş teklifi geldi. acayip heyecanlandık birlikte, görüşmelere girdi çıktı ve hemen hemen benzer bir pozisyonda. teklif geldiğinde çok şaşırdık; 2.500 euro maaş. arkadaşım zaten türkiye'de 9.000 lira kazanıyor, aynı işi yapan aynı şirketteki bir ofis çek cumhuriyetin'de aynı parayı öneriyor. insan kaynakları çalışanı ise arkadaşım maaşı az bulduğunda "size önerdiğimiz ücret expat'lar için, burada aynı grade'deki hiç bir çek vatandaşı o parayı kazanmıyor" diyor.

benim düşünceme göre bu birliğin kaymağını her zamanki gibi almanya başta olmak üzere fransa, hollanda, belçika gibi zamanında sanayi devrimini yapmış top class ülkeler yiyor. diğerleri sadece kırıntılarla besleniyor.

tabi burada bu bahsettiğim ülkeleri türkiye ile kıyaslamamanızı tavsiye ediyorum. bunların hepsi bir süredir birlik üyesi, ve gelişimin ne denli yavaş olduğundan (bazen negatif yönlü) bahsediyorum. viyana'da sohbet ettiğim bir grup orta yaş ve üzeri insan, türkiye'nin ab üyeliği süreciyle ilgili şu ifadeyi kullandılar: "bize göre ne müslüman olunması, ne kültürel konular, ne de başka iddia edilen konular önemli. biz eskisi kadar zengin değiliz, türkiye'yi doyuramayız" diyorlar. yıllarca yunanistan, ıspanya, baltık ülkelerine vs milyarlarca euro gitti. bugün gene bu ülkelerde hala ekonomik durgunluk devam ediyor. 80 milyonluk bir türkiye avrupa birliği'ne çok daha pahalıya mal olacaktır. kaldı ki sağ partilere oy veren avrupalıların çoğu birliğin amacından şaştığını düşünüyor.

bundan sonra ne olur bilmiyorum. ancak avrupa'nın amiralleri almanya ve fransa'yı dışarıda bırakırsak (hollanda ve belçika ile iskandinavya'yı da dahil edelim, ingiltere konu dışı) avrupa ekonomik olarak tam bir çöplük durumunda. üretim kısıtlı, teknolojik ürün üretimi daha da kısıtlı ve çoğunlukla ekonomik refah sağlamış ülkelere tarım ürünleri, şarap, tekstil gibi ürünler ihraç etmekten ya da türkiye'deki gibi montaj sanayisinden ibaret). özellikle güney ülkelerini kurtaran şey turizm ve hizmet sektörü gibi duruyor. bu ülkelere gidip para harcayanlar da gene almanlar, fransızlar falan...

sayısal verilerle, daha detaylı incelemelerle çok daha kapsamlı bir araştırma ortaya çıkabilir ancak benim amacım sadece avrupa birliği'nin tam bir birlik olmadığını ortaya çıkarmak. birkaç ağabey ülke ve onlar hapşırıldığında dahi anında grip olacak onlarca etkisiz küçük kardeş.

bu birlik ileride dağılır demek mantıksız bir argüman. sadece almanya ve/ya da fransa bunu isterse dağılacaktır. ingiltere zaten avrupa'nın geri kalanı için dışarıda kalmayı tercih eden ve asıl dostu abd ile sıkı fıkı ilişkiler kuran bir ajandı. artık onlar da yok. bakalım gelecekte neler olacak?"

İlk olarak “Avrupa Birliği ile ilgili olarak yapılan tartışmalarda Ekşi Sözlük kullanıcılarında ne gibi etki bırakıyor?” sorusuna cevap aranmalıdır. Bu bağlamda, ilk entryde Avrupa Birliği’ni bir masa etrafında ele alan yazar, Avrupa Birliği ülkeleri ile ilgili pek çok farklı ve mizahi görüş öne sürmektedir. Ülkeler üzerinden yapmış olduğu espirili benzetim de oldukça başarılıdır. Masadaki ülkelerin konumu üzerinden yapılan benzetmeler, neredeyse ülkelerin gerçek durumlarını özetler niteliktedir.

İkinci entry sahibi olan kullanıcı ise Avrupa Birliği’nin işlevselliğini yitirdiğini, birliğin çıkarıcı ve ikiye bölünmüş bir yapıya sahip olduğunu, Avrupa Birliği’nin ülkemizi sürekli bir şekilde çözümsüzlük taktiği ile oyaladığını, birliğin vermiş olduğu hiçbir sözü yerine getirmediğini, ülkemizde mevcut iktidarın bu oyalama taktiklerinden ötürü Avrupa Birliği önceliğini rafa kaldırdığını belirtmektedir. İkinci entry sahibi tamamen eleştiriye dayalı bir fikir beyan etmiştir. Ancak ülkemizin Avrupa Birliği’ne üye olma amacıyla kriterlerin yerine getirildiği dönemde, ülkenin belirgin bir şekilde ileriye doğru gidişini gözlemlemek mümkündür. Uyum kriterleri doğrultusunda Avrupa Birliği tarafından ülkemize sağlıktan ekonomiye kadar dayatılan tüm kriterlerin, Türkiye’nin yaşadığı 2001 ekonomik krizi sonrasındaki süreci de çok ağır ekonomik hasarlar almadan atlatmasına yardımcı olduğunu söyleyebiliriz.

Üçüncü entryi giren kullanıcı ise daha ılımlı ve gerçekçi bir bakış açısıyla konuyu ele almıştır. Kullanıcı Avrupa Birliği’ne girmekle sorunların bitmeyeceğini, Avrupa Birliği’ndeki mevcut ülkelerin pek çoğunun işsizlik, sağlık, ekonomi ve benzeri sorunlarla uğraştığını, birliğin öncülüğünü Almanya ve Fransa’nın yaptığını öne sürmektedir. Avrupa Birliği’ndeki serbest dolaşımın pek çok sorunu beraberinde getirdiğini bazı örneklerle ele alan kullanıcı, birliğe katılan ülkelerin, birliğe girmeden önceki sorunların sürdüğünü, bazı iyi durumda olan ülkelerin birliğe girdikten sonraki süreçte ise zorlandığını öne sürmektedir.

Araştırma sorularından ikincisi olarak “Avrupa Birliği ile ilgili çekincelerin dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusu ile ilgili olarak girilen entryler değerlendirilecektir. Bu amaçla ilk olarak buyuyup büyük adam olacaktım kullanıcı adlı yazarın iletisi göze çarpmaktadır:

“doğu avrupanın yarısı batı avrupada çalışıyor ama bizim sözlükçüler serbest dolaşımın tek faydası turistik gezi diyor.

lan ingilizler doğu avrupalı işçilerle rekabet edemediği için ab'den çıkıyor be, siz hala...

kaldı ki doğu avrupa'da refah seviyesi ab ile birlikte katlanarak arttı. refah ortalaması türkiye'nin gayet de üzerinde. ha tabi siz refahı milli gelirin dolar bazındaki değeri sanıyorsunuz ama öyle basit değil o iş.

şimdi türkiyede insanlar, muhalifler dahil, yol ve toki fetişisti olduğu için doğu avrupanın bozuk yollarını ve komunist binalarını görünce refah seviyesi düşük sanıyor ama o öyle değil. doğu avrupa'nın en dandik yerini istanbul ile kıyaslayınca anca türkiye daha gelişmiş görünüyor. hep diyorum, ab hakkındaki bilgilerinizi alt-right medyadan almayın.”

Soruya ışık tutan bir diğer yorum ise invisitibly isimli kullanıcı tarafından yazılmıştır:

“yıllardır anlık çıkarları gereği islam ülkelerindeki laik kesimle değil siyasal İslamcılarla işbirliği yaparak son yıllarda yaşadıkları garabetleri hazırlayan embesil ülkeleri içinde barındıran kuruluş. esad'ı değil işid'i, laikleri değil erdoğan'ı, saddam'ı değil cihatçıları, kaddafi'yi değil orospu çocuklarını tercih ederek dünya'nın kaderini değiştiren düzenin yanında abd ile birlikte yer almışlar ve sonuç olarak çok fena götlerine girmiştir. çok fazla siyasal, konjunktürel detay kasmak gereksiz her şey meydana. hesaplayamadıkları en önemli husus ise anlık maddi çıkarlar gereği: petrol boru hatları için, bu ülkelere şirketlerini rahatça sokabilecekleri için, yer altı yer üstü zenginliklerine doğacak olan kargaşadan dolayı daha ucuza ulaşabilecekleri için harabe haline çevirdiği ülkelerdeki yangının kendilerine bu kadar büyük bir şekilde ulaşabileceği oldu. göçmen sorunu, işid saldırıları, bugünlerde malum orospu çocukları ile yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntıların neticesinde avrupa'da sağın yükselişi büyük oranda kendi politikalarının sonucu.

bakın mesela zamanında öve öve bitiremedikleri ulu önder erdoğan için neler yazmışlar bakalım mı:

13 eylül 2011 malum şahsın arap baharı gezisi sonrasında:

- the independent: "türk başbakanı, arap dünyasının lideri olmayı hedefliyor"
- the guardian: "amerika, türkiye'nin bölgenin başlıca gücü olarak yükselişini kabul etmeli"
- el pais: "türkiye, islami demokrasiyi ihraç ediyor"

şimdi 2011 seçimlerinden sonra ab ülkelerinden biraz haberlere bakalım:

- liberation: "türkiye batı ile müslüman arap ülkeleri arasında köprü rolü oynayacak. bu yüzden türkiye'nin ab üyeliğinin teşvik edilmesi gerekir."
- el pais: "ılımlı islamcı erdoğan, türkiye'de yeniden zafer kazanıyor. erdoğan, islam'ın ve demokrasinin birlikte olabileceğini gösterdi ve türkiye'yi genç araplar için bir referans yaptı. erdoğan, şüphe götürmez bir seçim başarısı elde etti."

bu da şubat 2011'de bir başka onun bunun çocuğu sarkozy'nin yorumu: “hem tarihi açısından hem demokrasisi açısından türkiye, dünyanın dengesine çok şey katabilir. erdoğan çok cesur bir insan”

aşağıdaki satırları da eski süzmelerden tony blair 2010 yılındaki kitabında yazmıştır:

"yeni hükümetiyle türkiye, avrupa'ya doğru önemli adımlar atıyordu. başbakan tayyip erdoğan ve zamanın dışişleri bakanı abdullah gül duyarlı, ileri görüşlü kişilerdi, en azından o zamanlar tanıdığım anlaşması en kolay türk politikacılarıydı. akıllılardı, ne istediklerini biliyorlardı ve avrupa'ya gelmek istiyorlardı, üstelik kıbrıs konusunda mantıklılardı."

nisan 2010'da fransa gezisi sonrası tayyip yalamaları: liberation, erdoğan'ın türkiye'nin ab üyeliğine karşı çıkan fransa'nın başkenti paris'te türkiye'nin büyüklüğünü "yüksek ve güçlü" bir sesle hatırlattığını savundu. erdoğan'ı "başı dik ve açık sözlü" tanımladı. gazete, "ortadoğu'daki temel diplomatik aktörlerden biri haline gelen erdoğan'ın bu rolünü paris'teki demeçleriyle hatırlattığını savundu. son 2

yıldır israil'in politikalarını sert şekilde eleştiren erdoğan'ın arap dünyasındaki en popüler türk lider olduğu da kaydedildi.

ocak 2010'da ingiltere milletvekili george galloway'in sözleri: "mısır'ın da, ingiltere'nin de erdoğan gibi bir başbakanı olmasını dilerdim"

eylül 2005'te bakalım avrupa konseyi eski genel sekreteri walter schimmer ne demiş: "avrupa konseyi eski genel sekreteri walter schimmer, erdoğan için "atatürk'ten bu yana büyük bir reformcu"dedi."

2004'te ab yetkilisi javier solana ile ilgili habere bakalım: ab'nin türkiye'ye yapıcı ve pozitif bakış açısı olduğunu, türkiye'nin olumlu adımlar attığını ve atmaya devam ettiğini belirtti. bakışlarının olumlu olduğunu ve bunların uygulamasının da önemli olduğunu, pazar günü yapılacak seçimlerin ardından süreci hızlandırıcı bir tablonun ortaya çıkabileceğini ifade eden solana: "türkiye stratejik, bölgesel konumu açısından da avrupa açısından önemli bir ülke. ayrıca avrupa'nın güvenliği açısından da türkiye'nin önemi ortada." dedi.

şimdi taa ilk seçim zamanlarına gideyim 4 kasım 2002: türkiye'de genel seçim sonuçlarını değerlendiren günter verheugen, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) Türkiye'yi köktendinciliğe yönlendireceği yönünde bir tehlike görmediğini ifade etti. "seçim sonuçları, müslüman bir demokratik parti olan AK Parti'nin, Avrupa'daki hristiyan demokratların oynadığı rolü oynayıp oynayamayacağının görülmesi açısından bir sınav olacak" dedi.

böyle onlarca yüzlerce bulunur, abd'nin tayyip yalamalarına hiç girmedim dikkat ederseniz. sen anlık çıkarların için faşist, yobaz, çapsız, eğitimsiz, karakersiz, ahlaksız cahil cühela sürüsünü yıllarca besler, büyütür, bağrına basarsan yıllarca muhalif kesimin "yapmayın etmeyin bunlar için demokrasi araçtır, bunlar takiyecidir. gücü ellerine alınca tepemize binecekler." minvalindeki binlerce uyarısına işine gelene kadar kulaklarını kapatırsan şimdi uğraşır durursun işte.

laik kesimle sırf üretime geçip sana rakip olabileceğini, ülkeyi sana beleşe satmayacağını bildiğin için işbirliği yapmaktan kaçınıp siyasal islamcı orospu çocuklarıyla gücü ellerinde tuttukları için aynı safta durursan göçmenler kapına da dayanır, ııııı de sana saldırır, ufak hesaplar peşinde koşayım derken şimdi böyle saçmalıklarla uğraşır durursun. hele ki bu coğrafya ile kültürel, sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak bu kadar alışverişin ve bağın varken...

müslüman ülkelerde yıllarca siyasal islam'la kol kola durarak ve bu oluşumları güçlendirerek belayı davet etmişler ve yaptıklarının karşılıklarını bulmaktadırlar. üzücü olansa bunun cezasını siyasal islamcı fetişisti orospu çocuğu siyasilerinin değil halkının ödemesidir. halksa bu siyasal islam fetişisti orospu çocuklarına cezayı aşırı sağ partilere kayarak keserek bambaşka sıkıntıların kapısını açacaktır.

yıllarca taliban'dan, el kaide'den, hizbullah'tan ders almayıp orospu çocuklarını güçlendirmeye devam eden abd'nin yanında yer almanın bedeli avrupa ülkeleri için elbette ağır olacaktı. son yıllarda malumun ilanı görülüyor."

Araştırma sorularının ikincisi olan "Avrupa Birliği ile ilgili çekincelerin dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?" adlı soru ile ilgili kullanıcıların Avrupa Birliği başlığına girmiş oldukları entryler incelendiğinde, entrylerin pek çok ortak yönü olduğunu söylemek mümkündür. İlk entry ele alındığında, Avrupa'nın son günlerde yaşanan Koronavirüse karşı yeteri kadar önlem alamadığına yönelik eleştiriler dikkat çekmektedir.

Bilindiği üzere ilk olarak 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde görüldükten sonra hızlı bir şekilde küresel alanda yaygınlaşan Koronavirüs, ilk etapta İtalya'da, izleyen günlerde ise İspanya ve İngiltere'de yıkıcı bir etkiye neden olmuş ve büyük oranda can kayıplarına sebebiyet vermiştir.

İkinci entry incelendiğinde ise, siyasi kaygıların tartışma konusu olduğu görülmektedir. Invisitibly kullanıcı adlı yazar, Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin hiçbir zaman tam anlamıyla refaha kavuşmasını istemediğini, hatta AB'nin Türkiye Cumhuriyeti'ni politik anlamda yıpratmak için farklı stratejik girişimler içerisinde olduğunu ima etmektedir. Yazarın özellikle Recep Tayyip Erdoğan hakkında yer verdiği tespitler dikkat çekmektedir.

Yazar, günümüzde uyguladığı siyasi politikalar sebebiyle Avrupa Birliği tarafından eleştirilen Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti için, Avrupa Birliği içerisinde yer alan kişi ve kurumların geçmişteki söylemlerini ele alarak çözümlemelerde bulunmuştur. Küresel alanda etki sahibi gazete, dergi ve sivil toplum kuruluşları ile dönemin siyasi liderlerinin Recep Tayyip Erdoğan ve AK Parti ile ilgili olumlu görüşlerini içeren açıklamalar, yazar tarafından başarılı bir analiz ile derlenmiştir.

Yazarın, oldukça sert ve argo bir dille bu konu ile ilgili öne sürdüğü düşünceler dikkat çekicidir. Yazarın düşüncesine göre, Avrupa Birliği devletleri siyasi islamı destekleyerek, gelecekte birlik ülkeleri içerisinde yabancı karşıtlığı ile ilgili ortaya çıkacak olan toplumsal sorunları da halklarına yaşatma isteğindedirler. Yabancı düşmanlığı ile ilgili başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinin bazıları, geçmişte yaşanan olaylar dolayısıyla dünya kamuoyu tarafından defalarca kez kınanmıştır. Ayrıca 1960'lı yıllarda yaşanan işçi göçü de göz önüne alındığında, Avrupa ve özellikle de Almanya'da büyük oranda Türk nüfusunun varlığı söz konusudur. Almanya'nın ve Avrupa Birliği'nin radikal siyasi sağ örgütlenmelere olanak tanıdığı da görülmektedir. Almanya yönetiminin, Türkiye Cumhuriyeti ve orada yaşayan toplum tarafından kabul edilemeyecek bir takım siyasi ve ırkçı oluşumları görmezden gelmesi iki ülke arasında gerginliğin artmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum, Türk toplumunda, Avrupa Birliği'ne karşı endişenin artmasına ve güvenin büyük ölçüde yitirilmesine de neden olmaktadır. Invisitibly adlı sözlük kullanıcısı girmiş olduğu entryde kaba ve argo bir dil kullanmış olsa da, değerlendirmeleri ve yaptığı tespitler, araştırma sorusu açısından önem taşımaktadır. Yazarın, Avrupa Birliği'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı olan samimiyetsiz yaklaşımlarını dile getirmesi, özellikle kamusal alan kavramı ve ifade özgürlüğü açısından önem arz etmektedir. Paylaşımlardan anlaşıldığı üzere, Avrupa Birliği, birlik dışında yaşanan gelişmelere karşı siyasi yönde kararlar alırken, birlik içerisinde yaşanabilecek ve siyasi olarak desteklemeyecekleri bir durumu, çağdışılık ve vandallık şeklinde

nitelendirebilmektedir. Tüm bu yaşananlar, birliğe olan güvenin Türk toplumu tarafından yitirilmesine sebebiyet vermektedir.

Araştırma sorularının üçüncüsünde “Avrupa Birliği’ne üye olmanın ülkeye getireceği yararların dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusu ile ilgili olarak girilen entryler değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ilk olarak korler carsisinda aynı satan adam başlıklı kullanıcının entry’si incelenebilir:

“çocukluğumdan beri, bizi müslüman olduğumuz için almıyorlar, tatavasına dinlediğim, ekonomik ve siyasi birliktir. bu birliğe girmek için yerine getirilmesi gereken kopenhag kriterleri de sanki avrupalıların özellikle bize karşı uygulanacak kültür emperyalizmiymiş gibi anlatılagelir* peki bize öcüyümüş, değerlerimizi (!) yok edecekmiş gibi anlatılan kopenhag kriterleri neymiş bugün biraz baktım:

"demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı, işleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanısıra birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunması"

yani özellikle avrupa birliği'ne girmek için bu şartlara uymak istemenin ne kadar riyakarca bir yaklaşım olduğunu geçtim, bir de sanki bu şartları angaryaymış, kötü şeylermiş gibi göstermenin nasıl bir adilik olduğunu söylemiyorum bile. senin devlet olarak bu şartları sağlayıp insanların daha adil, özgür ve refah bir ülkede yaşatmak bir numaralı görevin zaten, sen bu şartları sağla, sonra isterse avrupa birliği senin müslümanlığını bahane edip birliğe almasın çok da dert değil.

not: bu arada şimdiye kadar tam üyelik müzakerelerine başlayıp* da birliğe giremeyen tek ülke türkiye sanırım**

not: izlanda'da kendi isteğiyle müzakereleri dondurmuş. ab'nin balıkçılık kotası ile ilgili bir sorunları olmuş sanırım, tam araştırmadım.

kendime not: ab'nin common agricultural policy adında bir politikası var, buna da yarın bakacağım, saat geç oldu ingilizce'den okuduklarımı anlayamıyorum.”

Konuyla ilgili öne çıkan bir diğer entry ise sia kullanıcı adlı yazarın şu yazısıdır:

“avrupa birliği'ni sadece ekonomik veya siyasi bir birlik olarak görmek hafife almak demektir.

ab entellektüel bir birliktir aynı zamanda. ab'yi bir maddi zenginlik, varlık ölçüsü şeklinde düşünmek yanlıştır. avrupa'yı o noktaya getiren düşünce sistemini iyi anlamak gerekir.”

Konuya ilişkin mühim iletilerden biri de medeniyet kullanıcı adlı yazarın söyledikleridir:

“yaşanan onca tartışmaya rağmen gayet başarılı bir projedir. öncelikle 2. dünya savaşı sonrası barış ortamının sağlanmasına öncülük etmiş ve victor hugo'nun idealize ettiği kıtadaki ortak yaşam hedefini tüm avrupalıların gündemine sokmuştur.

ekonomi, tarım, vatandaşlık, dış ilişkiler, altyapı, eğitim, hukuk, kalkınma vs alanlarında gerçekten çok iyi işler çıkarmıştır.

başarısız olduğu tek alan askeri alandır. hala ortak bir ab ordusu yoktur. başta almanya olmak üzere çok büyük uğraşlar verilse de arpa boyu yol katedilememiştir. hemen dibindeki bosna savaşı'nda bile kıtalar ötesinden amerikan askerleri (nato) gelip müdahalede bulunmuştur.

türkiye bu kümeye dâhil olamasa bile türkiye'nin kıyıdan köşeden bu yapıya tutunması, türk halkının faydasıdır.”

Araştırma sorularının üçüncüsü olan “Avrupa Birliği’ne üye olmanın ülkeye getireceği yararların dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusuna, kullanıcıların girmiş oldukları entryler incelenerek önemli çıkarımlarda bulunulmuştur. Yazarlar için, Avrupa Birliği birtakım sorunlarla uğraşsa da, birliğin belirli bir öneme sahip olduğu düşüncesi hâkimdir.

İncelenen ilk entry ele alındığında, yazarın Avrupa Birliği’ne üye olmanın ve dayatılan kriterlerin kendisinden çok, kriterlerin içerik olarak uygulanabilirliğine vurgu yaptığı görülmektedir. Bu anlamda yazar, Türkiye Cumhuriyeti’nin asıl hedefinin Avrupa Birliği üyeliğinden ziyade, çağdaş temeller üzerine kurulu medeni bir toplum düzeni kurmak olması gerektiğini belirtmiştir.

İncelenen ikinci entryde ise yazar, Avrupa Birliği’nin sadece ekonomik anlamda katkı sağlayan bir birlik olmadığını belirterek, birliğin kültürel alandaki etkinliğinin de göz önüne alınması gerektiği değerlendirmesinde bulunmuştur. İncelenen üçüncü entryde yazarın Avrupa Birliği’ni bir proje olarak olumladığı görülmektedir. Birlik ülkelerini birçok açıdan başarılı bulan yazar, askeri anlamda ise birliği başarısız bulduğunu dile getirerek, birliğin kendisine ait bir askeri gücünün olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu konudaki en önemli tartışma alanlarından biri ise Bosna-Hersek-Sırbistan savaşıdır. Bosna-Hersek, Yugoslavya’nın dağılmasından sonra kurulan ülkelerden biridir. Yugoslavya’nın dağılmasının ardından, 1992-1995 yılları arasında bölgede gerçekleşen savaş milyonlarca kişiyi etkilemiş, binlerce ölüme ve toplumsal yıkıma neden olmuştur. Savaş devam ederken yüzlerce Boşnak, Sırp kökenli milisler tarafından dini inançları dolayısı ile öldürülmüştür. Kıta Avrupasında gerçekleşen bu katliamlar dünya kamuoyunda kaygı ile izlenirken, Avrupa Birliği ülkelerine olaylara zamanında ve gereken tepkiyi gösteremedikleri yönünde eleştiriler yöneltilmiştir. Savaş belirli bir sürenin ardından Birleşmiş Milletler ve NATO’nun müdahalesi ile sona ermiştir. Avrupa Birliği’nin din temelli bir birlik olduğu eleştirileri dikkate alındığında ise, bu eleştiriler ile ilgili birtakım çıkarımlar yapılabilmektedir. Sosyal haklar, ekonomi ve sanayi gibi konularda, Bosna-Hersek ve Türkiye’den daha az gelişim gösteren fakat Müslüman olmayan ülkelerin birliğe hızlı bir şekilde üye olması, Avrupa Birliği için yapılan Hristiyan

Topluluğu eleştirilerini daha etkin kılmaktadır. Avrupa Birliği'nin Hristiyan topluluğu olmadığını öne süren kullanıcılar ise, Yugoslavya'dan ayrılan ve şartları henüz yerine getirmeyen Hristiyan ülkelerinin de birliğe üye değil, aday ülke konumunda olduklarına dikkat çekmektedir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik için bir takım şartların yerine getirilmesi gereklidir. Kullanıcılar bu konu ile ilgili olarak da, birliğin öncü ülkelerinin bazı istisnai durumlarda diğer ülkelere ayrımcılıkta bulunduğunu, birliğe olan güvenin yapılan bu ayrıcalık ve kayırmacılıktan ötürü sarsıldığını ileri sürmektedirler. Uluslararası kamuoyu ve bölge ülkeleri bu alanda yaşanan gelişmeleri takip etmektedir.

Gerek araştırmanın bu sorusunda gerekse de araştırmanın önceki sorularında kullanıcıların vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, Ekşi Sözlük'te yapılan tartışmaların oldukça geniş bir kitle tarafından dikkate alındığını ve önemli bir kamusal alan oluşturduğunu söylemek mümkündür. Avrupa Birliği, yapısal konumuyla birçok tartışma alanına sahip olmaktadır. Avrupa Birliği'nin üyelik sürecinde bulunan ilgili ülkeye bir nevi dayatmakta olduğu, uygulanmasını bir zorunluluk olarak talep ettiği kriterler, ilgili ülke üyeliğe kabul edilmese de birçok alanda medeniyet gelişimi ele alındığında oldukça büyük bir önem sarf etmekte ve ilgili ülkelere birçok alanda fayda sağlamaktadır.

Bu noktada araştırma soruları arasında yer alan “Avrupa Birliği'nin genişleme süreçleri ve Türkiye'nin konumuna ilişkin algının dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusunu kullanıcıların verdiği yanıtlar üzerinden incelemek gerekir.

Türkiye'nin AB üyeliği hususunda yazarların eğilimlerini şu şekilde tablolastırmak mümkündür:

Tablo 4.5 Ekşi Sözlük Entrylerine Göre Yazarların Türkiye'nin AB Üyelik Sürecine Yaklaşımı

Toplam Entry Sayısı	Türkiye'nin AB Üyeliğine Dair Görüş Belirten Entry Sayısı	Olumlu Görüş Belirten Entry Sayısı	Olumsuz Görüş Belirten Entry Sayısı
611	436	316	120

Bu anlamda ilk olarak Avass kullanıcı isimli yazarın iletisine yer verilebilir:

“kırk yıllık fetişimiz.

resmen aday olduktan (1959) sonra en uzun süre (43 yıl) bekleyen (ve hala bekleyen) ülke Türkiye. Türk halkının %70'i AB'ye üye olmayı istiyor ama, aynı halk yine %70 gibi bir oranla kendilerini öncelikle Türk olarak görüyor. Yani ne yardan ne serden geçebilme sendromu. Üye ülke halklarının ise sadece ve sadece %10'u Türkiye'yi AB'ye istiyor. Bu ne yaman paradoks anne?”

Konuya ilişkin dikkat çekici olan bir diğer ileti ise charged particle kullanıcı tarafından yazılmıştır:

“yurt dışındaysanız bütün yabancı insanlar tarafınfindan türkiye'nin bu birliğe üye olup olmadığı sorusuna maruz kalırsınız.

ayrıca bunu soranların çoğu türkiye'yi arap dili konuşulan, 4 kadınla evlenilen köhne bir ülke sanarlar. edit: kendi gittiğim ülke adına konuştum biraz genelleme yaptım sanırsam.”

Diğer taraftan AB’nin genişleme süreçlerine dair mizah seviyesi fazla olan yazar isimli kullanıcının ifadeleri de dikkat çekicidir:

“önceden sanıyodum ki bunlar bizi almak istiyor da biz şartları sağlamadığımız için almıyorlar. fakat yunanistan üye bulgaristan bile üye oldu. nice dandik ülke üye olurken bizi almamaları hristiyan birliği olduğu iddialarını güçlendiriyor. hiçbir ülke de kendi çıkarını zedeleyen kriterleri kabul etmez ayrıca.”

“Avrupa Birliği’nin genişleme süreçleri ve Türkiye’nin konumuna ilişkin algının dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusu kapsamında ele alınan iletiler incelendiğinde görülmektedir ki birinci entry, Türkiye’nin AB üyeliğini istemesine rağmen Türk kimliğine ilişkin temel değerleri de muhafaza etmekte ısrarcı olduğunu ve bunun bir çelişki yarattığını belirtmektedir. Aynı şekilde AB vatandaşlarının da yalnızca %10’unun Türkiye’yi birlikte görmek istediğine değinen yazar, Türkiye’nin üyeliğinin çok mümkün olmadığını ortaya koymuştur.

İkinci entry ise Avrupalılar nezdindeki Türk algısına dikkat çekilmektedir. Çünkü bu algı, gerçeği yansıtmamaktadır. AB’deki Türkiye algısı, ikili ilişkilerin tam üyelik hedefi doğrultusunda geliştirilmesini önlemektedir.

Soru kapsamında ele alınan üçüncü ileti ise Türk insanının zihnindeki AB algısını ortaya koymaktadır. Zira AB genişleme süreçlerinde Koppenag Kriterleri’ne uygunluk bakımından Türkiye’nin önünde olduğu tartışmalı olacak aktörlerin tam üyeliğinin gerçekleşmiş olması, Türkiye nezdinde hem heves kırıcı hem de birliğin riyakâr bir tutum takındığı algısını oluşturmaktadır.

Son olarak; “Avrupa Birliği’ne ilişkin tartışmalarda Ekşi Sözlüğün bilgilendirme anlamında kullanıcılara olan katkısı nelerdir?” şeklindeki araştırma sorusunun yanıtı aranmalıdır. Araştırma soruları arasında yer alan mevzubahis sorunun cevabı kapsamında iletiler incelendiğinde, AB’ye ilişkin iletilerin büyük kısmının genel kabullere dayalı taraflı görüşleri yansıttığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ideolojik manipülasyondan uzak bir şekilde haber, köşe yazısı ya da akademik makale paylaşımları yoluyla konuya dair

bilgilendirme yapılan entryler de vardır. Bu entrylerin tüm entryler içerisindeki rakam ve oranını şu şekilde tablolastırmak mümkündür:

Tablo 4.6 Ekşi Sözlük Entrylerinde Yorum Barındırmayan Bilgilendirme Amaçlı Entryler

İncelenen Toplam Entry Sayısı	Bilgilendirme Amacıyla Yazılan Entry Sayısı	Bilgilendirme Amaçlı Entrylerin Toplam Entrylere Oranı (%)
611	34	% 5,5

Mevzubahis tablodan da görüleceği üzere, Ekşi Sözlük'te bilgilendirici nitelikteki objektif entry sayısı genel entryler içerisinde oldukça az sayıdadır. Zira incelenen entry sayısının yalnızca % 5,5'lik kısmını; yani 34'ünü bilgilendirici içerikler oluşturmaktadır. Bununla birlikte %5,5'lik kesim içerisinde yer alan söz konusu iletilerde akademik araştırmacılar açısından dahi faydalı olabilecek paylaşımlar vardır. Özellikle de Sanver kullanıcı adlı yazar'ın AB içerisindeki çeşitli meselelere dair önemli haber, köşe yazısı, makale v.b. içerik paylaşımı yaptığı görülmektedir. Örneğin, pek çok Ekşi Sözlük yazarının aksine Sanver kullanıcı adlı yazar şu paylaşımında AB'nin enerji politikasına değinerek konu hakkında bilgilendirici bir haber paylaşımında bulunmuştur:

“rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak için çalışmaları hızlandıran birlik. alternatifler arasında şimdilik norveç ön plana çıkarken, ilerleyen yıllarda kıbrıs, israil ve azeri ile türkmen gazı seçeneklerinin devreye gireceğini tahmin ediyorum.

<http://euobserver.com/news/124414>”

Benzer bir biçimde AB içerisindeki ekonomik sorunların beraberinde getirdiği radikalleşmeye değinen yazar, bir iletilinde de konuya ilişkin bilgilendirici bir yazı paylaşımında bulunmuştur:

“ekonomik krizle beraber radikalizmin yükselişiyle zor günler yaşayan birlik. bu süreçten küçülerek ama varlığını koruyarak çıkmaları olası gözüküyor. ingiltere, macaristan ve hatta yunanistan ve güney kıbrıs gibi ülkelerin ilerleyen yıllarda birlikten kopmaları sürpriz olmayacak, ama ekonomik durumun toparlanması halinde hasarsız da bu süreci atlatabilirler. bu konuda bir yazı için; <http://politikaakademisi.org/...dikalizmin-yukselisi/>”

Kısaca özetlemek gerekirse, Ekşi Sözlük örneği göstermektedir ki; internet sözlükleri aynı zamanda bilgilendirici bir niteliğe de sahiptir. Kamusal alanın sanal ortamda oluşmasına olanak sağlamaktadır. Ancak sözlükte yer alan entrylerin genelinde mizah yönünün ağır

basması, içerik açısından küfür ve argonun hakim olması platformun doğrudan bilgilendirici bir alan olarak algılanmasının önüne geçmektedir. Yazarların büyük çoğunluğunun Avrupa Birliği başlığı altına yazdığı yorumlar, kişisel görüşlerini de barındırmakta, politik yaklaşımlardan etkilenmekte ve çoğunlukla ideolojik bir perspektif taşımaktadır. Bu da internet sözlüklerinin objektif bilgilendirici bir alan olmasının önüne set çekmektedir. Fakat % 5,5 gibi küçük bir oranla bile olsa, iletilerin bilgilendirici bir yönünün olduğu da aşikârdır. Nitekim yukarıda alıntılanan entrylerde bazı yazarların objektif bir şekilde bilgilendirici paylaşım yaptıklarını ve bu kapsamda haber, analiz, makale v.b. okunabilecek kaynak önerisinde bulundukları görülmektedir.

SONUÇ

Günümüz dijital çağında internetin bir kamusal alan niteliğine sahip olup olmadığı ile ilgili tartışmalar başta akademi olmak üzere birçok alanda devam etmektedir. Hayatımızın her alanına temas etmiş olan internet, fikrimce tartışmasız bir biçimde günümüzün en önemli ve etkin kamusal alanıdır. Demokratik ve modern toplum yaşantısı için kamusal alanlar bir ihtiyaçtır. Kamusal alanlar her değişen çağda, kamuya daha kolay bir şekilde hitap edilecek şekilde kendini üretmiştir. YouTube, Facebook, Twitter, Instagram ve Wikipedia gibi popüler platformlar, insanların kişiliklerini sanal alanda ifade etmesine olanak sağlayan ve global kullanımı üst düzeyde olan sosyal medya araçlarından yalnızca birkaçıdır. Günümüzde, söz konusu bu platformlara erişim ve kullanım oldukça kolaylaşmıştır. Sosyal medyalar, kullanıcıların zaman ve yer sınırlaması olmadan her konuda fikir, düşünce ve bilgi paylaşımında bulunabilmelerine olanak sağlamaktadır. Günden güne artış gösteren kullanıcı sayıları, sosyal medyanın gücünü ve etki alanını gözler önüne sermektedir. Artan kullanıcı sayısı, bu platformların cazibesini arttırmaktadır. Kitle iletişim araçlarının dönüşümü ile birlikte, medyatik yüzlerin ve kar odaklı çok uluslu şirketlerin de sosyal medyayı ele alış biçimi dönüşüme uğramıştır. Sosyal medya platformları, çok uluslu şirketlerin ürettiği metaları, popülist ürünleri ve kurgusal fikirleri kolay ve hızlı şekilde dolaşımda bulundurmalarına olanak sağlamıştır. Bu durum, tüketici hedef kitleye içeriklerin pazarlandığı yeni bir alan, bir nevi sanal reklam kuşağı oluşturmuştur. Ayrıca, politik figürlerin bu mecraların gücünü fark etmesiyle sosyal medya, her düşünceden bireyin, topluluğun hatta uç siyasal fraksiyonların da, fikri beyanda bulunabildiği demokratik bir propaganda alanına evrilmiştir. Toplum tarafından benimsenen sanatçıların ve kanaat önderlerinin de sosyal medyayı her geçen gün daha etkin bir şekilde kullanımı, katılımı arttırmaktadır. Demografik olarak ele alındığında ise her yaştan kullanıcının, beğenilme içgüdüğü ve takdir edilme isteği ile sıklıkla paylaşımlar yaptıkları görülmektedir. Bunun gibi birçok sebep, neden sonuç ilişkisi içerisinde incelendiğinde, sosyal medyaların sosyolojik anlamda, insan toplumunu dönüştürdüğü yadsınamaz bir gerçektir. Topluma mal olmuş kişiler, kamu yöneticileri, işletmeler, sanatçılar, sporcular, siyasetçiler, sivil toplum kuruluşları ve benzer oluşumlar kamuoyu ile paylaşımlarda bulunmak için sıklıkla sosyal medya araçlarını kullanmaktadırlar. Bireylerin, sosyal medya aracılığıyla yapmış oldukları paylaşımlar zaman zaman siyasal otoriteler tarafından suç unsuru olarak algılanmaktadır. Bu otoriteler tarafından, düşünceleri yazdıkları ve paylaştıkları dolayısıyla para ve hapis cezası ile karşılaşan pek çok bireyin olduğu görülmektedir. İnternet, ilk çıktığı günden bu yana büyük bir kamusal alan haline

evrilmiştir. Bu yeni kamusal alan, devletler ve çok uluslu şirketler etkisiyle şekillenmektedir. Bu bilgiler eşliğinde, internetin tam anlamıyla bağımsız ve sansüzsüz olduğunu söylemek güç olacaktır. İnternetin geçmişe oranla ise ifade özgürlüğü anlamında kamusal alanı daha özgün ve etkin kıldığını söyleyebiliriz.

Ekşi Sözlük diğer popüler sosyal medya platformlarına göre biraz daha eski bir sosyal ağdır. Diğer sosyal medya alanlarına göre yapısal farklılık taşımaktadır. Metine dayalı bir yapısı bulunmaktadır. Daha politik ve radikal bir alandır. Ekşi Sözlük görsele dayalı bir sosyal medya alanı değildir. Buradaki kullanıcılar, diğer kullanıcılar tarafından paylaşılan yazılar üzerinden değerlendirmeler yapmaktadır. Bireylerin görsel içeriklere artan yönelimi, internet sözlüklerinin kullanıcı ve takipçi sayılarının zaman içerisinde azalmasına neden olmuştur. Günümüzde internet sözlükleri eski popüleritesini yitirmiştir. Yinede, Ekşi Sözlük internet sözlükleri ve popüler sosyal ağlar arasındaki önemini korumaktadır. Ekşi Sözlük adlı sosyal medya alanında kullanıcılar özgür bir şekilde görüşlerini belirtmekte, herhangi bir sansüre diğer sosyal medya sayfalarındaki kadar maruz kalmamaktadırlar. Bir kıyaslama yapacak olursak, Facebook'taki sayfaların pek çoğunda sayfa yöneticileri tarafından argo, küfürlü söz ve paylaşımlar yapan kullanıcıların paylaşımlarının silineceği ve sayfa ile ilişkisinin kesileceği uyarısının yer aldığı görülmektedir. Ekşi sözlük'te kimi kısıtlamalar hariç böyle bir durum yoktur. Kullanıcılar paylaşımlarında sokak dilinden, internet jargonuna varana dek oldukça rahat ve problemsiz bir şekilde fikirlerini ifade etmektedirler. Platformun sağladığı bu dil özgürlüğü, kamusal alan oluşumuna özgün bir bakış açısı getirmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen 611 entry ele alındığında, entrylerin tamamının paylaşım dilinin Türkçe olduğu görülmektedir. Entrylerin kelime sayıları incelendiğinde ise, yazarların büyük bir çoğunluğunun fazla kelime kullanarak konu hakkında detaylı değerlendirmelerde bulunduğunu ve konuyu önemsedğini söylemek mümkündür. Araştırmaya dâhil olan 611 entry içerik olarak (Güvenlik, Sağlık, Ekonomi Politik, Sosyo-Kültürel, Dini, Eğitim, Çevre ve Hayvan Hakları, Diğer) 9 başlıkta örnekler verilerek değerlendirilmiştir. Yüksek beğeni sayısına sahip olan bazı entryler ise başlıklara göre irdelenmiş ve çalışmaya örnek oluşturması açısından bulgular kısmında analize tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, Avrupa Birliği başlığı altında yorumda bulunan Ekşi Sözlük kullanıcılarının büyük çoğunluğunun, Avrupa Birliği'ni politik bir birlik olarak ele alarak çıkarımlarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Ekşi sözlük yazarlarına göre, Türkiye-AB ikili ilişkilerindeki diğer bir önemli alanı ise ekonomi oluşturmaktadır. İçerik alanında incelenen diğer başlıklar sırasıyla; güvenlik, sosyo-kültürel, dini, sağlık, çevre ve hayvan hakları ve eğitimidir. 63 yazarın ise başlıkta Avrupa Birliği ile ilgili farklı çıkarımlarda bulunduğunu

söylemek mümkündür. Bu entryler, hazırlanan inceleme alanı içerisinde ”Diğer” başlığına dâhil edilmiştir. Entrylerin, yukarıda belirtilen başlıklar dışında çok farklı alanlarla da ilgili olması Ekşi Sözlüğün, Avrupa Birliği ile ilgili toplumun düşüncelerini her konuda dile getirmesine olanak sağlayan sanal bir kamusal alan oluşturduğunu ispatlar niteliktedir. Bu durum, akademik çerçeve içerisinde gerçekleştirilecek çalışmalar için platformun önem arz ettiğini göstermektedir. Ayrıca, kamusal alan kavramı ile ilgili yapılacak araştırmalar için de referans kaynağı olabileceğini kanıtlar niteliktedir. Girilen entrylerde Avrupa Birliği ile ilgili olumlu görüşler olduğu gibi olumsuz görüşler de mevcuttur. Bu bağlamda, Ekşi Sözlüğün ifade özgürlüğünün gelişimine de katkı sağladığını söylemek mümkündür. Araştırma kapsamında, bir diğer önemli bulguyu ise entegrasyon konusu oluşturmaktadır. İncelenen 611 entry içerisinde 237 entrynin AB entegrasyon süreci hususunda yazarların görüşlerini yansıttığını ifade etmek mümkündür. Bu konuda olumsuz görüş bildiren yazarların sayısı yüksektir. Bu bulgu göstermektedir ki; Avrupa Birliği’nin entegrasyon anlamında başarısız olacağı algısı, Ekşi Sözlük yazarlarında hakimdir. Türk toplumunun bir parçası olan Ekşi Sözlük yazarları, bu anlamda toplumun konu ile alakalı izdüşümünü de yansıtmaktadır.

Araştırma kapsamında, somut verilere ulaşılabilmesi açısından 5 araştırma sorusu planlanmıştır. Bu bağlamda konu ele alındığında ise, Ekşi Sözlük kullanıcılarının konu hakkında yazdığı 611 entry incelenmiştir. Bu entryler içerisinde, her bir araştırma sorusu için, araştırmaya örnek teşkil eden beğeni sayısı yüksek entryler bulgular kısmında ele alınıp içerik olarak analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında araştırma alanını Ekşi Sözlük’te yazılan 611 entry oluşturmuştur. Bu entryler araştırma soruları açısından değerlendirilmek istenirse ilk olarak; “Avrupa Birliği ile ilgili olarak yapılan tartışmalarda Ekşi Sözlük kullanıcılarda ne gibi etki bırakıyor?” sorusuna cevap verilmesi yerinde olacaktır. Ekşi Sözlüğün, Avrupa Birliği ile ilgili Türkiye toplumu içerisinde yaşamını sürdüren bireylerin fikirlerini ve düşüncelerini özgürce ifade edebildiği sanal bir kamusal alan platformu oluşturduğu gözlemlenmiştir. Ekşi Sözlüğün sunduğu özgün yazım dili ve sansürlenmeme özelliği, bireylerin bu konudaki fikirlerini daha rahat bir şekilde dile getirmesine olanak tanımıştır. Özellikle konu hakkındaki farklı yaklaşımların ele alınması ve kamu ile paylaşılması açısından Ekşi Sözlük kullanıcılarda ve okuyucularda olumlu bir etki bırakmaktadır. Araştırma sorularından ikincisi olan; “Avrupa Birliği ile ilgili çekincelerin dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusu ile ilgili olarak girilen entryler değerlendirdiğinde, kullanıcıların konu hakkında hem olumlu hem de olumsuz görüşlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ekşi Sözlük platformunu kullanarak fikirlerini beyan eden kullanıcılar, bir internet sözlüğü kullanarak, hızlı ve kolay bir şekilde

Avrupa Birliği konusunda olumlu ve olumsuz görüşlerini paylaşma olanağı bulmuşlardır. Ekşi Sözlüğün, konu hakkında oluşan çekincelerin kolay bir şekilde dile getirildiği bir platform konumunda olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, Ekşi Sözlüğün internet üzerinde işlevsel bir kamusal alan oluşturduğunu ispatlar niteliktedir. Araştırma sorularından üçüncüsü olan; “Avrupa Birliği’ne üye olmanın ülkeye getireceği yararların dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusu ile ilgili olan entryler değerlendirildiğinde ise, Ekşi Sözlüğün kamuoyunun konu hakkında bilgilendirilmesine olanak tanıyarak işlevsel bir niteliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Avrupa Birliği, ülkemizin jeopolitik konumu da ele alındığında, birçok alanda işbirliği içerisinde olduğumuz bir komşu topluluktur. Siyasal, coğrafi, kültürel ve ekonomik anlamda geniş etki alanına sahip bir birliktir. Sonuç olarak, Avrupa Birliği bir süreçtir. Dönem dönem duraksamalar yaşansa da süreç devam etmektedir. Toplumsal ve yönetsel olarak düşünüldüğünde, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk’ün de belirttiği gibi; ‘muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak’ bu süreçle ilgili verilen mücadelenin temel sebebidir. Her türlü olumsuz ve taraflı söylemlere rağmen, toplumumuz süreç ile birlikte olumlu anlamda büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm küreselleşen dünya siyasetinde ülkemizin daha iyi anlaşılabilirdiği bir yerde kendini konumlandırması ile sonuçlanmıştır. Süreç ile ilgili, son yıllarda ülkemizin içerisinde bulunduğu siyasal iklimden dolayı, görüşmelerin askıya alınması tartışmaları yaşanmaya başlanmıştır. Araştırma sorusu kapsamında incelenen entryler ele alındığında yazarların büyük bir çoğunluğunun, gerek çağdaş yaşam çizgisinde, gerekse insan ihtiyaçları ile ilgili sosyal konularda, Avrupa Birliği’nin kriterlerini uygulama çabası içerisinde olmanın toplumumuza daima fayda getireceği düşüncesine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Araştırma sorularından dördüncüsü olan; “Avrupa Birliği’nin genişleme süreçleri ve Türkiye’nin konumuna ilişkin algının dile getirilmesinde Ekşi Sözlüğün işlevi nedir?” sorusu ile ilgili entryler değerlendirilirken tablo yardımı ile çözümleme yapılmıştır. İncelenen 611 entry arasında 436 yazar bu konuda görüş belirtmişlerdir. Araştırma sorusu eşliğinde incelenen entrylere bakıldığında Ekşi Sözlük kullanıcılarının, Avrupa Birliği’nin genişleme süreçleri ve Türkiye’nin birlik içindeki algısı ile ilgili birçok önemli konuda tespitler yaptığını söylemek mümkündür. Türkiye, çok uzun yıllardan bu yana Avrupa Birliği ile temas içerisinde. Avrupa Birliği’nin kuruluşu ile birlikte, Türkiye’nin de politik hedefleri arasında bu birlik içerisinde bulunmanın ilk sıralardaki yerini daima koruduğunu söylemek mümkündür. Değişen pek çok hükümet iktidara gelmeden önceki hedefleri arasında Avrupa Birliği içerisinde olma hayalini her zaman belirtmiştir. Yönetime gelen hükümetler Avrupa Birliği’nin talep ettiği pek çok kriteri yerine getirirse de, Avrupa Birliği sürekli farklı kriterler

koyarak ilgili hükümetler üzerinde bezginliğe neden olmuştur. Yönetimsel yapı dışında, toplumsal alanda da kendine yer bulan bu istek sonucu, Türk toplumu istenilen kriterleri kolektif bir bilinç ile yerine getirmeye çalışmıştır. Türkiye’de; sosyal, siyasal, kültürel ve toplumsal yönler ele alındığında, çabaların doğrultusunda olumlu yönde birçok değişim yaşanmıştır. 2020 yılındaki ilişkiler irdelendiğinde ise Avrupa Birliği’ne girme hedefi, politik anlamda ülkemiz açısından en önemli hedeflerden biri olma niteliğini yitirmiştir. Bu duruma sebebiyet oluşturan neden ise, her iki otoritenin birbirleri hakkındaki süregelen olumsuz tutumlarının bir sonucudur. Türkiye’nin Avrupa Birliği’nde bulunmak için yıllarca sürdürdüğü mücadelesi ise takdire şayandır. Avrupa Birliği ikili görüşmelerdeki olumlu gelişmelere rağmen, hiçbir zaman Türkiye için somut bir adım atamamıştır. Avrupa Birliği’nin en fazla eleştiri aldığı konulardan biri de bu ve bunun gibi kriz ortamlarında gereken önlemi almakta yetersiz kalmış olmasıdır. Araştırma sorusu ile ilgili görüş belirten 436 yazardan 316’sı olumlu görüşlerde bulunmuştur. Bu veriler, Türk toplumunun büyük bir çoğunluğunun halen Avrupa Birliği içerisinde olmayı arzuladığını göstermektedir. Araştırma sorularından sonuncusu olan; “Avrupa Birliği’ne ilişkin tartışmalarda Ekşi Sözlüğün bilgilendirme anlamında kullanıcılara olan katkıları nelerdir?” sorusu ile ilgili entryler değerlendirilirken bir önceki araştırma sorusunda olduğu gibi tablo yardımı ile çözümleme yapılmıştır. 611 entry ele alınarak değerlendirilen araştırma sorusu kapsamında, 34 entrynin Avrupa Birliği hakkında bilgilendirme amacıyla yazıldığı saptanmıştır. İncelenen entrylerin tamamı ele alındığında, bu entryler yüzde 5,5’lik bir oranı kapsamaktadır. Oran az olarak gözükse de, akademik çalışmalara referans kaynağı oluşturması ve kullanıcıların bilgileneceği anlamında Ekşi Sözlük platformunun önemli katkılar sağladığı gözlemlenmiştir.

Avrupa Birliği, toplumsal anlamda üzerinde tam anlamıyla uzlaşa sağlanamamış politik ve bölgesel bir birliktir. Türk toplumunda, Avrupa Birliği içerisinde olup olmamakla ilgili farklı görüşler her dönemde kendisine bir tartışma alanı bulmuştur. Avrupa Birliği ile ilgili tartışmalar geçmişte açık oturumlarda, TV’lerde, radyolarda ve kürsülerde sıkça yapılmıştır. Bu bahsedilen tartışma alanlarının çoğu kamusal niteliğe sahip olan alanlardır. Dijital çağın gerekliliklerine uygun olarak bu tartışmalar günümüzde sosyal ağlar üzerinden sürmektedir. Avrupa Birliği tartışmaları Ekşi Sözlük başta olmak üzere birçok sosyal ağda dönem dönem yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir. Yapılan tartışmalarda, tam anlamıyla bir toplumsal uzlaşa sağlanamasa da, internetin sağladığı olanaklarla oluşan sanal kamusal alanda gerçekleştirilen tartışmalar sayesinde Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde çözüm aranan pek çok karanlık nokta aydınlanmıştır. Tartışmalar sayesinde, toplumun bu konudaki bilinç düzeyi artmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksan, G. (2019). “Kamusal Alan Kavramı Çerçevesinde Türkiye’de 68 ve 80’lerdeki Öğrenci Hareketleri Üzerine Yeniden Düşünmek” *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(9): 2768-2803.
- Aksoy, R. (2012). *İnternet Ortamında Pazarlama*, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arendt, H. (2012). *İnsanlık Durumu*, (Çev. B. S. Şener), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arıkan, Z. (2002). *Tarih Günlüğü*, Arma Yayınları, İstanbul.
- Avcı, A. (2008). “Türkiye’de Kamusal Alan ve Televizyon: Vatandaş Televizyonundan Tüketici Televizyonuna Dönüşüm Süreci” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Aykaç, M. ve Parlak, Z. (2002). *Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri*, Elif Kitabevi, İstanbul.
- Balkır, C. (2010). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme: Kuram, Politika ve Uygulama*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Başer, A. (2010). *Yeni İletişim Teknolojilerinin Evriminde Televizyonun Yeri: İkinci Medya Çağında İnternet*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Başlar, G. (2016). “Yeni Medyada Kültürel Aktivizm Bağlamında Mizahın Eleştirel Kullanımı: ‘Bobiler.org’ Üzerine Netnografik Bir İnceleme” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Baykal, B. S. (1981). *Peçevi Tarihi 1*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Bayrak, A. (2014). “İşletmelerde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Etkilerine İlişkin Telekomünikasyon Sektöründe Bir Firma Uygulanması”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, S. (2019). “Sosyal Etkileşimde Yeni Medyanın Rolü: Arabulucuların Facebook Topluluk Sayfaları Kullanımı Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berktaş, F. (2004). “Çoğulluk, Yeryüzünün Yasasıdır” Kamusal Alan içinde, Hil Yayınları, İstanbul.
- Bilici, N. (2017). *Avrupa Birliği(nin) Türkiye(si)*, Yedinci, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Birinci, B. (2018). “Avrupa Birliği’nde Sosyal Politika ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyumu”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Bozkurt, V. (1997). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Alfa Yayınları, İstanbul.

- Budak, H. (2016). “Kamusal Alanda Dönüşen Yapılar: Agoradan Sanal Uzama” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 36: 507-530. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/267899>, (erişim tarihi: 20.01.2020).
- Cammaerts, B. (2007). “Citizenship, the Public Sphere, and Media” *Reclaiming The Media (Communication Rights and Democratic Media Roles)* 1: 1-8. https://www.researchgate.net/publication/242555000_Citizenship_the_Public_Sphere_and_Media/link/02e7e52d3f50534ba3000000/download, (erişim tarihi: 10.02.2020).
- Ceylan, L. H. (2013). “*Sosyal Medya ve Gazetecilik*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Cihan, S. (2015). “*Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerin Fransa'nın Etkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çağlayan S. (2001). “*Enformasyon Toplumu: İnternet Kafelerin ve Kahvehanelerin Karşılaştırmalı Araştırması*”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çaha, Ö. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Çakmak, H. (2005). *Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri*, Barış Kitabevi, Ankara.
- Çalışkan, O. (2014). “Kamusal Alan Bağlamında Ağ Toplumu ve Yeni Kamusal Alan Arayışı” *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(1): 41-62.
- Çelik, N. (2018). “*Kamusal Alanda Sosyal Taklit: Sosyal Medyada Yeni Gelin Evi İmgesi*”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çetin, A. (2006). “*Kamusal Alan ve Kamusal Mekân Olarak “Sokak”*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, E. (2016). “Kitle İletişim Aracı Olarak İnternet ve Hukuk İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Sosyoloji Dergisi*, 33: 1-13.
- Dacheux, E. (2012). *Kamusal Alan*, (Çev. H. Köse), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demir, M. (2013). *Yeni Medya Üzerine*, İstanbul: Literatürk Akademi Yayınları.
- Demir, N. (2005). “*Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1): 347-367.
- Erçin, Ö. ve Adıgüzel, Y. (2017). “Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme” *Stratejisi Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1): 170-188.
- Erdoğan, G. (2008). “Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 78(6): 123-165.
- Erdoğan, M. (2000). *Demokrasi, Laiklik Resmi ideoloji, Liberte* Yayınları: Ankara.

- Eren, A. (2005). "Özgürlükler Mekânı Olarak Kamusal Alan" *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3-4): 95-124
- Falay, N. (2014). "Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü ve İktisadi Boyut", *Journal of Life Economics*, 2: 51-70.
- Filibeli, T. E. ve Şener, O. (2019). "Manipüle Edilmiş Enformasyonel Bir Vitrin Ve Popülist Bir Enformasyon Alanı Olarak Twitter" *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 6(2): 492-515.
- Genceci, R. T. (1974). "*Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişimi*", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Gestrich, A. (2006). "The Public Sphere and the Habermas Debate" *German History*, 24(3): 413-430.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Güdücü, B. (2015). "Özel Alan, Kamusal Alan, Kent ve İnsan" *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 1(1): 59-67. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/651124>, (erişim tarihi: 09.02.2020).
- Habermas, J. (1974). "The Public sphere: An encyclopedia article" *New German Critique*, 3: 49-55.
- Habermas, J. (2004). "*Kamusal Alan*" Kamusal Alan içinde (Haz. ve Çev. Meral Özbek), Hil Yayınları, İstanbul.
- Hansen, M. (2003). "*Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin Kamusal Alan ve Tecrübe'si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar*" Kamusal Alan içinde, Hil Yayınları, İstanbul.
- Haşar, S. (2018). "Sanat, Sokak ve Zamanda Yeni Bir Dönem: Kamusal Alan, Yaratıcı Toplumsal Hareketler ve Heterotopya" *Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 3(6): 193-203.
- Hattox, R. S. (1998). *Kahve ve Kahvehane: Bir İçeceğin Yakın Doğu'daki Kökenleri*, İkinci Baskı (Çev. N. Elhüseyni), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Hayek, F. A. (1995). *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük-2*, (Çev. M. Erdoğan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Hekimoğlu, G. (2018). "Kamusal Alan: Toplumsal Katılımın Bir İmkânı" *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(19): 543-555.
- Işık, M. (2019). "*Facebook'ta Yayınlanan Reklamların Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi ve Marka İle Kullanıcıların Satın Alma Davranışlarına Etkisi*", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- İçel, K. (2015). *Kitle İletişim Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kara, T. ve Özgen, E. (2012). *Sosyal Medya Akademi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Karadağ, A. (2003). “Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(3): 172-195.
- Karluk, R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kavaklı, N. (2013). “*Kamusal Alan Olarak İnternet ve Geleneksel Medyanın Karşılaştırılması: Arama Motorları Örneğinde Kamusal Alanın Oluşumu*”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, A. (2013). *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Kazancı, M. (2006). “Osmanlı'da Halkla İlişkiler”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(3): 5-20.
- Khan, M. Z. (2014). “Revitalization of the Public Sphere: A Comparison between Habermasian and the New Public Sphere” *Acta Universitatis Danubius Communicatio*, 8(1): 41-57.
- Koray, M. (2002). *Avrupa Toplum Modeli? Nereden Nereye*, Birinci Baskı, Tüses Yayınları, İstanbul.
- Korkmaz, E. (2015). “*Kamusal Alan Olarak Sosyal Medyanın Gündem Belirleme Gücü: 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koyuncu, V. (2019). “*Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Gümrük Birliğinin Geleceği*”, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Köroğlu, C. Z. (2013). “Modern Kamusal Alana Eleştirel Yaklaşımlar: Genel Bir Değerlendirme (Postmodernizm, Feminizm ve Din)” *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(6): 431-457.
- Köselerli, B. B. (2017). “Yeni Medya Ortamının Yeni Kamusal Alan Olarak Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme” *Humanities Sciences*, 12(1): 51-64.
- Kuban, D. (1998). *Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları*, YEM Yayınları, İstanbul.
- Lattes, G. B. (2004). “New Forms of Public Space and New Generations,” *International Review of Sociology - Revue Internationale de Sociologie*, 14(2): 223-243.
- Lombardini, J. (2011). “Isonomia and The Public Sphere In Democratic Athens” *History of Political Thought*, 34(3): 393-420.

- Malkoç, İ. B. (2018b). “*Siber Kamusal Alanda Metalaşan Kimlikler ve Otosansür: Twitter Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Malkoç, İ. B. (2018). “Makro Bir Siber Kamusal Alan Olarak Twitter: Türkiye'nin ‘Trending Topic’leri Analizi” *Sosyoloji Notları Dergisi*, 2(1): 100-126.
- Manavcıoğlu, K. (2015). *Kurumsal İletişim Sosyal Medya Yönetimi: Kurumsal Blog Odaklı Yaklaşım*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Marangoz, M. (2014). *İnternette Pazarlama*, Birinci Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Müftüoğlu, A. (2003). “Liberal Kamusal Alan: Rawls’un Uzlaşımçı Liberal Kültürü” *Sivil Toplum Dergisi*, 2: 31-43.
- Ocak, M.Ş. (2016). “*Kamusal Alan, Sosyal Medya ve Toplumsal Hareketler Üzerine Bir İnceleme*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı’da Milletler ve Diplomasi: Seçme Eserler 3*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özbek, M. (2004). *Kamusal Alanın Sınırları*, Hil Yayınları, İstanbul.
- Özcüre, G. (2014). *Avrupa Birliği’nin İstihdam ve Sosyal Politikası*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Özel, A. P. ve Sert, N. Y. (2014). “Dijital Halkla İlişkiler Aracı Olarak Kurumsal Bloglar: Türkiye’nin En Büyük 500 Şirketi Üzerine Bir Araştırma” *Global Media Journal: TR Edition*, 5(9): 303-321.
- Özgen, E. (2013). “Sosyal Medya Pazarlamasında Farklılaştırıcı Bir Unsur Olarak İçerik Yönetimi Konusuna İletişimsel Bir Yaklaşım” *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 4(11): 91-103.
- Özşekerli, T. (2016). “*Ne Kamusal Ne Özel Alan: Yeni Medya*”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Poytner, R. (2012). *İnternet ve Sosyal Medya Araştırmaları El Kitabı*, İstanbul: Optimist Yayınları.
- Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm*, (Çev. M. F. Bilgin), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Reynie, D. (2003). “*Kamuoyu*” Siyaset Felsefesi Sözlüğü, Ed. P. Raynaud ve S. Rials (Çev. İ. Yarguz, N. K. Sevil, E. Ergün, H.), Dilli, İletişim Yayınları, İstanbul, 483-491.
- Roover, J. D. ve Balagangadhara, S. N. (2008). “John Locke, Christian Liberty, and the Predicament of Liberal Toleration” *Political Theory*, 36(4): 523-549.

- Savaş, U. T. (2009). “*Sanal Kamusal Alan*” Hacettepe Üniversitesi Dokuzuncu Ulusal Sanat Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-20 Kasım, Ankara. https://www.academia.edu/32294609/Sanal_Kamusal_Alan 22.12.2019, (erişim tarihi: 20.12.2019).
- Savut, E. (2016). “Kültür Endüstrisi: Kamusal Alanın Tüketimi” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23: 15-28.
- Schaap, A. (2007). “Political Theory and the Agony of Politics” *Political Studies Review*, 5: 56-74.
- Sennett, R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (Çev. S. Durak ve A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sevinç, S. S. (2012). *Pazarlama İletişiminde Sosyal Medya*, İkinci Baskı, İstanbul: Optimist Yayınları.
- Sipahioğlu, B. Ö. (2019). “*Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Avrupa’da Türk Diasporası: Hollanda Örneği*”, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Somçağ, S. (2006). *AB-Kıbrıs-Ermenistan: Bir Teslimiyet Güncesi*, 2006 Yayınevi, İstanbul.
- Soysal, İ. (2000). *Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları I (1920-1945)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Şahbaz, S. (2007). “*Geçmişten Günümüze Kahvehaneler, Kahvehanelerin Sosyal Yaşamdaki Yeri ve Önemi: Aydın Merkez Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Tuncer, S. (2013). *Sosyal Medya*, Birinci Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Türkoğlu, T. (2001). *İnternetin Kitabı*, İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Uygun, O. (2003). *Demokrasinin Tarihsel, Felsefi ve Ahlaki Boyutları*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- Ünüvar, K. (1998). “Osmanlı’da Bir Kamusal Mekân: Kahvehaneler”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 5(2): 193-204.
- Vlastos, G. (1983). “The Historical Socrates and Athenian Democracy” *Political Theory*, 11(4): 495-516. <https://www.jstor.org/stable/191447?seq=1>, (erişim tarihi: 13.02.2020).
- Volkmer, I. (2014). “The Global Public Sphere: Public Communication in the Age of Reflective Interdependence” *Journal of Communication Book Reviews*, ISSN 0021-9916: 224-226.

- Weintraub, J. (1997). "The Theory And Politics Of The Public/Private Distinction" *Public And Private In Thought And Practice: Perspectives On A Grand Dichotomy*, 1(3): 1-42.
- Yaşa, H. ve Öksüz, O. (2020). "Nefret Söyleminin İnşasında Sosyal Medyanın Rolü: Ekşi Sözlük Örneği". *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2): 1383-1408.
- Yegen, C. (2013). "Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya" *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2): 119-135.
- Yılmaz, Z. (2006). "Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımının Tarihsel Temelleri "Antik Yunan" Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14: 359-371. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/31544>, (erişim tarihi: 22.01.2019).
- Yılmaz, Z. (2007). "*Hannah Arendt'te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan*", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yükselbaba, Ü. (2008). "Kamusal Alan Modelleri ve Bu Modellerin Bağlamları" *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 56(2): 227-272.

İnternet Kaynakları

- AB Bakanlığı (2012). "*AB'ye Genel Bakış*", T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı Yayınları, Ankara. <http://www.ab.gov.tr>, (erişim tarihi: 28.05.2020).
- Milliyet (2018). "Kıbrıs Barış Harekatı nedir? Kıbrıs Barış Harekatı parolası", <https://www.milliyet.com.tr/kibris-baris-harekatı-nedir--kibris-baris-harekatı-parolası-molatik-8746/>, (erişim tarihi: 23.05.2020).
- Wikipedia (2018). "*Pinterest*" <https://tr.wikipedia.org/wiki/Pinterest>, (erişim tarihi: 20.12.2019).
- Wikipedia (2019). "*Instagram*" <https://tr.wikipedia.org/wiki/Instagram>, (erişim tarihi: 24.12.2019).
- Wikipedia (2019). "*LinkedIn*" <https://tr.wikipedia.org/wiki/LinkedIn>, (erişim tarihi: 24.12.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Mustafa Zeki ABUR
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	İzmir Anadolu Lisesi, 2009
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Antalya, 2015
Yabancı Diller	İngilizce-(Çok iyi derece) Almanca-(iyi derece)
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Concept Medienhaus\Merhaba Dergisi (Berlin) -120 gün – Ekim 2013
Çalıştığı Kurumlar	Corendon Airlines\Cabin Crew Member - Mart 2019 - Devam ediyor